

VIBRACE

o b s a h:

- ERICH FROMM - Morální problém dneška (z knihy
Člověk a psychoanalýze)
&
- PIERRE TEILHARD DE CHARDIN - SMYSL A pozitivní
hodnota utrpení
&
- JINDŘICH CHALUPECKÝ - Jakub Deml (úryvek studie)
&
- JAKUB DEML - 2 ukázky z tvorby (Tanec smrti & Mojí
přátelé)
&
- Dr. BEDŘICH SLAVÍK - Ze rodný kraj (K 60. J. Demla)
&
- OTOKAR BŘEZINA - Nejvyšší spravedlnost
&
- J. LOREILHE - Léon Bloy, jeho dílo, jeho poslání
(úryvek Bloyova textu)
&
- FRANZ KAFKA - Prométheus, Pravda o Sanchu Pensovi
(2 povídky)
&
- RICHARD WEINER - Hra doopravdy (úryvek románu)
&
- GRAHAM GREENE - Nanebevzetí Penny Marie (kapitola
z knihy PARADOX KŘESŤANSTVÍ)
&

X.ŠALDA - Umění a náboženství (studie)

&

ANGELUS SILESIUS - Cherubský poutník

&

CHOPENHAUER - Svět jako vůle (úryvek kapitoly
Objektivace vůle)

&

DEŇEK NEUBAUER - Slavnost-hra-subjektivita

&

ADISLAV KLÍMA - Jsem absolutní vůle

&

AROSLAV SEIFERT- O patetickém a lyrickém stavu
ducha (Řeč k udělení Nobelovy
ceny za písemnictví 1984)

Christián Morgenstern
KDOPAK?

Tisíc let bloudím v čase
okolo rybníka;
vlas vlasu podobá se
bytí se nezříká!

Bytí, ba ani zdání
je v tom přec jeden duch;
a proto at nás chrání
v tom světě klamu Bůh

(ŠIBENIČNÍ PÍSNĚ)

Existuje nějaký zvláštní morální problém dneška? Není morální problém ve všech dobách a pro všechny lidi týž? Tak tomu skutečně je, a přece má každá kultura svoje zvláštní morální problémy, které vyrůstají z její zvláštní struktury, ačkoli tyto problémy představují toliko různé stránky morálních problémů člověka. Každé z těchto stránek se dá porozumět jen v souvislosti se základním a všeobecným problémem člověka. V této závěrečné kapitole bych chtěl zdůraznit jeden zvláštní aspekt všeobecného morálního problému zčásti proto, že má z psychologického hlediska zásadní význam, z části proto, že máme sklon se mu vyhýbat, protože se oddáváme iluzi, že jsme tento problém již vyřešili: **p o s t o j č l o v ě k a v ů č i n á s i l í a m o c i.**

Postoj člověka vůči násilí axmact vyplývá především z podmínek jeho bytí. Jako fyzické bytosti jsme podrobeni moci - moci přírody a moci člověka. Fyzické násalí nás může oloupit o svobodu a může nás usmrtit. Zde mu odporujeme nebo zda ho přemůžeme, závisí na náhodných faktorech naší vlastní fyzické síly a síle našich zbraní. Naproti tomu naše mysl není bezprostředně podřízena násilí. Pravda, kterou jsme poznali, ideje ve které věříme, se násilím nedají vyvrátit. Moc a rozum existují na různých úrovních a pravda není nikdy poražena násilím.

Znamená to, že člověk je svobodný i tehdy, když se narodí v řetězech? Znamená to, jak tvrdil sv. Pavel a Luther, že duch otroka může být právě tak svobodný jako duch jeho pána? Bylo-li by tomu tak, byl by problém lidské existence nesmírně zjednodušen. Ale toto tvrzení přehlíží skutečnost, že pravda a ideje neexistují mimo člověka a nezávisle na něm a že duch člověka je ovlivňován jeho tělem, jeho duševním rozpoložením, jeho fyzickou a sociální existencí. Člověk může opravdu poznat a může milo-

vat; je-li však ohrožen- nejen tělesně, ale v celé své podstatě- násilím, které ho převyšuje, jestliže se tedy stává bezbranný a bojácný, pak je postižen i jeho duch, jehož funkce jsou porušeny a ochromeny. Ochromující účinek moci nespočívá jenom na strachu, který vzbuzuje, ale stejným způsobem na předpokládaném slibu, že ti, kdo mají moc, mohou chránit a pečovat o "slabé", kteří se jim podřídí; že mohou z člověka sejmut břemeno nejistoty a odpovědnosti za sebe sama tím, že mu zaručí pořádek a vykáží mu každému jedinci místo uvnitř tohoto pořádku, který mu dá pocit bezpečí.

To, že se člověk podrobuje této kombinaci hrozeb a slibů, je jeho skutečný "pád". Tím, že se člověk podrobuje moci- ~~wká~~ nadvládě, ztrácí s v o j i moc- potenci. Ztrácí sílu využít svých schopností, které z něj teprve dělají člověka. Jeho rozum již neprecuje; může být inteligentní a naprosto schopný zacházet s věcmi a se sebou samým, ale přijímá jako pravdu to, co jako pravdu označují ti, kteří mají nad ním moc. Ztrácí svoji schopnost lásky, protože jeho pocity jsou vázány na ty, na nichž je závislý. Ztrácí svůj morální smysl pro svou neschopnost pochybovat o těch, kteří mají moc, a kritizovat je, neschopnost, která omezuje jeho morální soud o každém a o všem. Stává se kořistí předsudků a pověr, protože nemůže přezkoušet platnost předpokladů, na nichž je taková falešná víra založená. Jeho vlastní hlas ho nemůže zavolat zpátky k sobě, protože není schopen slyšet jej, když tak pozorně neslouchá hlasu těch, kteří mají nad ním moc. Svoboda je skutečně nezbytným předpokladem štěstí a ctnosti; ne svoboda ve smyslu možnosti rozhodovat se libovolně a také ne nezávislost na nutnostech, ale svoboda, která nám dovoluje uskutečnit to, co potenciálně existuje, a naplnit opravdovou přirozenost člověka se zákony jeho existence. Jestliže je svoboda- tedy schopnost uhájit integritu proti moci- základní podmínkou morálky, nevyřešil pak již západní člověk svůj morální problém? Není to jen problém lidí, kteří byli v autoritativní diktatuře oloupeni o svoji osobní a politickou svobodu? Svoboda dosažená

v moderních demokraciích obsahuje skutečně příslib rozvoje člověka, který chybí v každé diktatuře přes její proklamace, že v zájmu člověka jedná. Je to však teprve příslib, ještě však žádné splnění. Skrýváme sami před sebou svoje vlastní morální problémy, jestliže zaměřujeme pozornost na srovnávání naší kultury se způsoby života, které jsou popřením nejlepších vymožeností lidstva. Přecházíme tím skutečnost, že i my se skláníme před mocí, ne sice mocí doktora anebo s ním spojené politické byrokracie, ale před anonymní mocí trhu, úspěchu, veřejného mínění, "zdravého lidského rozumu" (spíše všeobecného nerozumu) a před strojem, jehož otroky jsme se stali.

Naším morálním problémem je lhostejnost člověka k sobě samému. Ztratili jsme smysl pro význam a zvláštnost jedince a učinili jsme ze sebe nástroje pro účely, které leží mimo nás. Prožíváme sami sebe a jednáme se sebou jako se zbožím; naše schopnosti se nám odcizily. Stali jsme se věcmi a také naši bližní jsou pro nás věci. V důsledku toho se cítíme bezmocní a pohrdáme sami sebou pro svou vlastní nemohoucnost. Protože nedůvěřujeme své vlastní síle, nemáme víru v člověka, víru v sebe nebo v to, co by mohly naše síly vytyčovat. Nemáme svědomí v humanistickém smyslu, neboť se neodvažujeme věřit vlastnímu úsudku. Jsme stádem, které věří, že cesta, po které jdeme, musí vést k cíli, protože vidíme jít i ostatní po téže cestě. Tápeme v temnu a zůstáváme odvážní jen proto, že slyšíme, že jako my si pískají i ostatní.

Dostojevski řekl: "Jestliže je bůh mrtev, pak je dovoleno vše." Toto je skutečně názor většiny lidí; liší se jen v tom, že někteří dovozují, že je třeba, aby církve a bůh zůstaly, aby se zachoval pořádek, zatímco jiní holdují názoru, že je vše dovoleno, že morálně platné zásady neexistují a že účelovost je jediným regulujícím životním principem.

Humanistická etika zastává protichůdné stanovisko: jestliže je člověk živý,

pak ví, co je dovoleno. Být živý znamená být produktivní, znamená využívat síly ne pro účel převyšující člověka, ale pro něj samého, znamená dát bytí smysl, být člověkem. Dokud někdo věří, že jeho ideál a účel leží mimo něho, ať už v oblacích nebo v minulosti či budoucnosti, žije mimo sebe samého a bude hledat naplnění tam, kde je nikdy nemůže nalézt. Bude hledat všude odpovědi a řešení, jen ne tam, kde se dají nalézt - v sobě samém.

"Realisté" nás ujišťují, že problém etiky je pozůstatkem minulosti. Psychologická a sociologická analýza prý ukazuje, že všechny hodnoty se vztahují jen na zřetelnou kulturu. Naše osobní a společenská budoucnost je prý zaručena výlučně jen naší materiální efektivností. Tito "realisté" však neznají některé tvrdé skutečnosti. "evidí" že prázdnota a bezplánovitost individuálního života, nedostatek produktivnosti a z ní pramenící nedostatek víry v sebe sama a v lidstvo musí vést v dalším průběhu k poruchám citění a myšlení, které by člověku dokonce mohly znemožnit dosažení jeho materiálních cílů.

Stále častěji jsou dnes slyšet prorocství o zániku. Mají sice důležitou funkci poukazovat na možná nebezpečí naší současné situace, ale pomíjejí příslib, který spočívá v úspěších člověka v přírodních vědách, v psychologii, lékařství a umění. Tyto úspěchy zřetelně ukazují existenci silných produktivních sil, které jsou neslučitelné s obrazem zanikající kultury. Naše epocha je epochou přechodu. Středověk neskončil v 15. století a novověk nezačal bezprostředně nato. Konec a začátek zahrnují vývoj, který trval přes 400 let - krátkou dobu, měříme-li ji podle historických pojmů a ne rozpětím našeho vlastního života. Naše epocha je koncem a začátkem. Nese v sobě všechny možnosti.

Jestliže nyní opakuji otázku, kterou jsem položil už na začátku knihy, zde máme důvod být hrdí a důvěřiví, pak zní odpověď opět kladně s

jedním omezením, které vyplývá z našeho zkoumání: ani dobrý, ani špatný výsledek se nedostaví automaticky nebo předem určeným způsobem. Rozhodnutí leží u člověka samého. Závisí na tom, zda má skutečnou schopnost brát sebe, svůj život a svoje štěstí vážně; zda je ochoten potýkat se se svým ~~problémem~~ vlastním morálním problémem a morálním problémem své společnosti. Závisí na jeho odvaze být sám sebou a být kvůli sobě samému.

0000

PIERRE TEILHARD DE CHARDIN

Smysl a pozitivní hodnota utrpení

Z povahy nemoci jako takové plyne, že nemocní mívají dojem, že jsou na světě k ničemu nebo dokonce na obtíž. Skoro nevyhnutelně se musejí domnívat, že jsou ve velkém proudu života odhozeni na okraj všeho, co pracuje a co se pohybuje, a to prostě proto, že neměli štěstí. Jakoby jejich stav neměl žádný smysl. Řeklo by se, že jsou odsouzeni k nečinnosti uprostřed všeobecné aktivity.

Následující poznámky by chtěly přispět k rozptýlení těchto chmurných představ a ukázat, jak se jistého dobře obhajitelného hlediska jeví místo a účinnost utrpení v celku stavby světa - a to i viditelného světa.

Stavba světa

„ačněme tím, že svět se staví. To je ta nejzákladnější pravda, kterou je třeba nejdříve pochopit; pochopit tak dobře, že se stane trvalou a jaksi přirozenou formou našeho myšlení. Na první pohled by se mohlo zdát, že pouhá náhoda či přinejmenším libovůle určuje místa jednotlivých bytostí a jejich osudů na povrchu Země. Skoro bychom se mohli domnívat, že každý z nás se mohl stejně dobře narodit dříve či později, tu nebo tam, jako šťastný či méně šťastný člověk. Jakoby vesmír od začátku až do konce svých dějin tveřil v čase a prostoru jakýsi rozlehlý záhon, kde zahradník přesazuje květiny jak se mu zlíbí. Zdá se však, že tato představa není správná. Čím víc o tom člověk přemýšlí, opíraje se o všechno, čemu nás může věda, filosofie a náboženství, každé po své vlastní linii, naučit, tím více dospívá k přesvědčení, že svět nelze přirovnávat ke svazku uměle naskládáných prvků, nýbrž k organické soustavě, proniknuté mohutným pohybem růstu, který je této soustavě vlastní. Zdá se, že v běhu staletí se kolem nás opravdu uskutečňuje jakýsi

plán. Ve vesmíru se něco děje, něco je v sázce, co bude nejlépe přirovnat k těhotenství a k narození: k narození duchovní skutečnosti, kterou ~~tv~~ tvoří duše, a to z hmoty, kterou duše strhují s sebou. Skrze lidské aktivity a pod jejich ochranou se pracně vytváří, uvolňuje a pročišťuje nová Země. Ne, nejsme uvitá kytice; jsme listy a květy velkého stromu, kde se všechno objevuje ve svůj čas a na svém místě, jak roste a jak to vyžaduje celek.

Smysl utrpení

Mohlo by se zdát, že toto pojetí světa jako růstu je sice důmyslné, ale abstraktní. Ve skutečnosti má řadu závažných a praktických důsledků. Nemíří totiž k ničemu menšímu, než k obnovení představ, které jsme si vytvořili; představ o hodnotě osobního lidského úsilí /k němuž přibývá celé vesmírné dílo, s nímž je toto úsilí solidární/; i představ o ceně individuálního lidského ~~utrasení~~ trápení /což jediné nás teď bude zajímat/, Vratme se ke srovnání s kyticí a stromem a vysvětleme poněkud ~~teste~~ poslední bod.

V kyticí působí nedokonalé, "trpící" květy nečekaně a podivně, neboť byly natrhány každý zvlášť uměle sestaveny v celek. Naproti tomu na stromě, který musel zápasit s vnitřními překážkami svého vývoje a vnějšími nehodami nečasu a bouří, jsou zlámané větve, potrhané listy a uschlé, neduživé, zvadlé květy "zcela namísto": jsou svědectvím více či méně obtížných podmínek, za nichž rostl strom, který je nese.

Podobně by bylo velmi obtížné vysvětlit přítomnost jedinců, tak bolestně omezených ve svých možnostech a ve svém ~~rozvoji~~ rozvoji, v rámci vesmíru, v němž by každý tvor byl malým, uzavřeným celkem, který tu má být jen sám pro sebe a který lze teoreticky kamkoli libovolně přestavit. Proč ta ničím nezasloužená nerovnost, nezasloužená omezení?... Je-li naopak svět dílem, které se právě teď vydobývá, jsme-li při narození skutečně vrženi doprostřed bitvy - pak lze snad nahlédne-
nout,

že pro úspěch celého vesmírného úsilí, v němž jsme zároveň spolupracovníky i sázkou, o niž jde, je přítomnost utrpení něčím nevyhnutelným. Svět, jak se nám zkušenostně jeví na naší úrovni pohledu, je nesmírné tápání, je nesmírné hledání, nesmírný útek. Každý pokrok, k němuž v něm dochází, je možný jen za cenu mnoha neúspěchů a mnoha zranění. Všichni trpící, ať patří ke kterémukoli druhu, jsou výrazem této tvrdé, ale vznešené podmínky. Nejsou to bezcenné a umenšené prvky, jsou to prostě ti, kteří platí za postup a vítězství všech. Jsou to padlí na "poli cti".

Pozitivní hodnota utrpení

Udělejme další krok. Uvnitř tohoto celkového subjektu, tvořeného zároveň všemi lidmi a podřízeného Kristu v "mystickém těle", je, jak říká sv. Pavel, řada různých funkcí, různých orgánů. Která část by mohla být zvláště pověřena sublimováním a spiritualizováním obecné práce na postupu a dobývání? Lidé kontemplace a "oranti", ti, kteří se modlí; ale zcela jistě také nemocní a ti, kteří trpí. Samou svou situací je trpící člověk jakoby vyháněn ze sebe ven, nucen stěhovat se z přítomných forem života. Není tím ovšem už předurčen, vyvolen pro tu práci, kterou se svět má pozvedat nad bezprostřední užívání, za světlem, které je stále výš? Trpícím lidem přísluší, aby výslovněji a čistěji než ostatní mířili k tomu, co je božské; aby se starali o dýchání pro své bratry, kteří pracují jako horníci v hlubinách hmoty. A tak právě těm, kteří ve svém oslabeném těle nesou váhu světa v peřibu, dává prozřetelnost jako odměnou být nejaktivnějšími činiteli toho pokroku, který je zdánlivě obětoval a drtil.

Důsledek: "obrácení" utrpení světa

Jsou-li tyto postřehy správné, je nemocný člověk ve své zdánlivé nečinnosti postaven před jeden z nejkrásnějších lidských úkolů. Samezřejmě se musí stále a všemi možnými prostředky snažit o zlepšení svého stavu, o uzdravení.

Samozřejmě má využívat sil, které mu zůstaly, k těm formám práce, z nichž ho nemoc nevyřazuje - a které často bývají mimořádně plodné. Křesťanské odevzdání je ve skutečnosti pravým opakem kapitulace. Jakmile se však nemocný o tuto rezistanci proti zlu již postaral, měl by pochopit, že právě v té míře, jak je nemocen, připadá mu splnit úkol, v němž ho nikdo nemůže nahradit: úkol spolupůsobit na proměně /mohl bychom taky říci "obrácení"/ lidského utrpení.

Lidské utrpení, totalita utrpení rozptýleného v každém okamžiku po celé Zemi - to je nesmírný oceán. Co však tuto masu tvoří? Jsou to snad temnoty, zející mezery a odpad? Ne: opakujeme znovu, je to možná energie. V utrpení je skrytá vzestupná síla světa v mimořádné intenzitě. Celý problém spočívá v tom, uvolnit ji, dát jí vědomí toho, co znamená, a toho, co může. Jaký obrovský skok by člověk musel udělat k Bohu, kdyby všichni a emoci obrátili svá trápení ve společnou touhu aby království boží rychle zrále skrze dobývání a organizaci Země. Všichni trpící, spojení k tomu aby se utrpení světa stalo jediným velkým aktem vědomí, sublimace a sjednocení - nebyla by to jedna z nejvyšších forem, jakých může před našimi očima nabýt tajemné dílo stvoření?

A nebylo by tomu tak právě proto, že v pohledu křesťana se stvoření dovršuje v utrpení Ježíšově. V kříži možná nevidíme než individuální utrpení a akt odpykání, shlgzení vin. Tvořivá moc této smrti nám uniká. Podívejme se širěji a zpozorujeme, že kříž je symbol a ohnisko akce, jejíž intenzitu nelze vyslovit. Ani z čistě pozemského hlediska, ovšem plně pochopeného, není ukřižovaný Ježíš ztracen či poražen. Je naopak tím, který nese tíži a strhuje stále výš, směrem k Bohu, všechny pokroky vesmíru. I to bychom měli dělat jako on, abychom s ním byli sjednoceni celou svou existencí.

J I N D Ř I C H   C H A L U P E C K Ý

J A K U B   D E M L

J i n d ř i c h C h a l u p e c k ý

/úryvek studie/

Často se citují slova Goethova o "Weltliteratur", o "světové literatuře". Místo aby se omezovala sama na sebe, německá literatura musí pojmut do sebe svět, aby na svět působila... Rád se proto ohlížím u cizích národů a radím každému, aby učinil stejně. Národní literatura dnes toho mnoho neřekne: přichází doba literatury světové a každý musí dnes pracovat k tomu, aby tuto dobu uspíšil."

Čeští obrozenci v 19. století se obraceli jen k svému národu. Domnívali se, že česká kultura, alespon za jejich dob, nemůže na světovost ani pomyslet. Stačilo jim, že česká kultura a zvláště česká literatura budou pokračovat. Přesto se tu až za jejich dob objevil velký zjev, který patřil zřejmě do literatury světové: K.H.Mácha. Reakce byla zvláštní. "Anglický, francouzský, německý básník! - jakýžte rozdíl mezi ním a pěvcem, jakéhož m y potřebujeme!" psal roku 1840 Tyl ve svém protimáchoevském pamfletu "Rezervanec": zpěv českého básníka ma znít "nezkaleně, zdravě a národně", a podobá-li se jeho umění tomu, co se děje ve světě, nemůže to být než "nastrčená larva - a v tom zakuklení chce být interesantním".

Názer, který přetrvává do dneška. Mohlo by se zdát, že jediným smyslem uchevání je a pěstování české vzdělanosti a jedineu její spravedlivou měrou jest její světovost - nedo káže-li, ba dokonce nechce-li se, co tady vzniká, konfrontovat se světevným děním, stává se otázkou k čemu vůbec ta česká původnost má být. Obava, že malý český národ, kdyby se neuzavíral do sebe, nutně by utonul v moři světa, může vést a vede jen k pohodlí průměrnosti a kultu malosti.

V Čechách se proto pořád vyzdvihují zjevy lokální a potlačují, ne-li zcela zamlčují osobnosti, které přinášejí do umění světového něco vlastního a významného. I tylovské argumenty se opakují. Zvláště tím trpí česká literatura. Její kritikové i historikové, využívající její jazykové odlišnosti, neuvažují o ní v rámci literatury svěbové, a vytvářejíce si pro ni zvláštní měřítko, nemohou se vyrovnat s těmi básníky, na které toto měřítko nestačí. Objevili se někde, kde alespoň něčím se z těchto ustálených zvyků vymyká, je automaticky vyřazován. Místo aby se pak od jeho díla posuzovalo způsobem novým, náročnějším a obzíravějším, co se v české literatuře děje, zůstává v ní tento básník jako nepechopitelný cizinec, jako podivín dobrý leda pro hrstku obdivovatelů stejně podivínských.

Jedním z těchto zvláštních a jakoby nezařaditelných zjevů české poezie je také Jakub Deml.

kap. II.

Do roku 1948 ubíhá už Demlův život klidně. Deml zůstává v Tasově a tam se dožívá v létě roku 1948 svých sedmdesátých narozenin. Stala se z toho slavnost: sjeli se mladí i staří z daleka široka, tři dny a tři noci se zpívalo, pilo, a tančilo, a Marie Rosa si zatančila s Nezvalem, a že postele nestačily, nechodilo se vůbec spát; pro poštu museli jet s trakařem nadvakrát.

Ale pak se pro Demla všechno změnilo. Za měsíc 24.9.1948, koná se nad ním ve Velkém Meziříčí soud pro jeho konání za války. Po vnější stránce dopadl soud šťastně, Deml nemusí jít do vězení. Ale vnitřně, zdá se, Demla zřtil, Což to nebyli sami Tasováci, kde podnítily žalobu a kde proti Demlovi svědčili? A nebyli dokonce v právu? Nezpronevěřil se svému lidu, s nímž chtěl být? Tak skončila jeho dlouhá cesta domů. Zůstal

v Tasově cizí mezi cizímá, ne-li mezi nepřáteli. Jak vzpomíná tasevský knihař St. Vodička, tam v Tasově "nikde nikdy žádnou z jeho knih nikdy nečetl, a jestliže jí přece někde dostal, pak to bývalo za nějaké jídlo, nebo za jinou úsluhu. Demův život byl pro Tasováky nepochopitelný, a jestliže mu prokazovali určitou úctu, byla to úcta ke knězi a ne k básníkovi. Ale ta úcta ke knězi nebyla valná."

Návrat do dětských časů byl iluzí. Ztracený ráj je ztracen; dospělý už nikdy nebude dítětem a utopie zůstane utopíí. Smír mohl být jen zdánlivý. V domě knězově zůstává mladá dívka a její zbožná úloha ministrantky je pro katolíka obłudným výmyslem; své mše slouží Deml v kuriozní soukromé kapli ve své vile a jeho věřící nejsou prostí lidé jeho kraje, nýbrž literární přátelé. Autostylizace zůstala maskou a pro básníka není útěchy.

Šel domů, a nedešel. Místo do starobylého Tasova dostal se do ateistického a materialistického světa komunistické ideologie. To na něj snad reagoval, když psával poznámky na okraj novin a hned je ničil. Bal se. Zůstal jen sešit poznámek na způsob Š l é p ě j í. Jsou to většinou výpisky z četby, mezi nimi tyto řádky, které podle sousedních záznamů jsou z let mezi 1948 a 1951:

"Nejsem sám. Láska, která mne víže k mým drahým brání mi zemřít /samovraždou/.

Nemůže nikde žít, nemiluje-li ho někde."

U Demla zní to slovo těžce: samovražda. Byl na dně zoufalství. Kolik ještě zůstalo okolo něho lidí, kteří ho měli rádi a které on mohl mít rád? Měl vždy takovou potřebu komunity a teď nemá již ke komu mluvit - ani jako kněz, ani jako básník. Jestliže si vždy vydával knihy sám a sám je rozesílal, bylo to proto, aby co nejtěsněji kolem sebe shromažďoval své čtenáře, i když mu to přidělávalo práce a zavádělo také do

značných nesnází peněžních. To skončilo. Také vydávání jeho seuberného díla v nakladatelství Vyšehrad se po prvním svazku roku 1948 zastavilo. Ve zbývajících letech života vyšlo mu jen pár drobných bibliofilií. Tři výbery z jeho díla byly vydány teprve v letech 1967 až 1971 a těch se už Deml nedočkal.

Psal ostatně už málo. Poslední velkou prozou Demlova je Podzimní sen, který zůstal v rukopise. Deml jej napsal roku 1951 po návštěvě zrušeného kláštera v Moravci, do něhož byli soustředěni řehelníci z rozpuštěných řádů, a věnoval jej Marii Rose Junové.

Předešlé prozy by se mohly popsat jako lineární; tato próza se řadí však k velkým Demlovým textům, jakými byl Můj očistec a Zapomenuté světlo. Ma jinou intonaci - Můj očistec je dílem mládí, Zapomenuté světlo patří zralému věku, tento text píše starý člověk. Stejná je však metoda. Text se rozvíjí složitými cestami - odbočkami, přerušováním, zamlouváním, navracením, a v tomto bludištním zrcadlení, přeludném a záluďném, se tají a vyjevuje smysl. Deml sam charakterizuje svou metodu:

A jestli jste si všimli, puštěný lovecký pes neběží přímo, ale pobíhá klikatě sem a tam, čenich při zemi. Stopařem je Duch Svatý. Přichází, nevíš odkud, a vane, nevíš kam.

Próza začíná jako sen; ale ten sen neutěšuje, naopak, sám odhaluje neblahou skutečnost. Řehelníci tam fyzicky i mravně chátrají. Jejich starosti jsou malicherás, mnozí z nich se k Demlovi neznají. Jeden kněz, který byl také na návštěvě v tom "kněžském koncentráku", Demlovi říká, že by tam již nikdy nešel: "Všichni ti kněží jsou spustlí, a mluví sprostě!" "Když se toto děje na dřevě zeleném, co teprve na suchém?" dodává Deml. "Jakou cenu má dnes náboženství, nechává-li bez pomoci tyto řehelníky, jakmile ztratili operu ve svých rádech?"

Tady už není žádný obyčej, tady přestává řád, a každý člověk klesne na svou úroveň a je tak jak je. Vaše urozenost nebyla - vůbec urozena, byl a zůstal jste tovaryšem na vandru, chalupníkem se všemi chytrostmi a sklony. Vždy a všude podezříváte jako myš v komeře se sýrem. Čeho se tak bojíte? Toho svědomí, které vám tak vysypal do ucha ubohý penitent? Tím spíše byste měl být opatrný? Či tolik se hanbíte za svou násilnou degradaci? A co vaše heslo: Ubi bacula, ibi cadaver?.

Tu velkou prózu psal Deml v třiasedmdesátém roku svého věku. Do své smrti v trebičské nemocnici deset let později, 10. 2. 1961, napsal Deml, pokud víme, už jen docela málo. Mezi těmi pozdními Demlovými rukopisy je "poslední kapitola Mých přátel", několik řádek textu, nadepsaného "Ledové květy".

První a poslední slovo. Mluvte děti! První a poslední věc. Má za hlavou jako žlutá peříčka. Je to zakrnělá korunka. Chatrný pozůstatek vlády.

V letopisech tohoto krále čteme, že se s jednou vyrojili hadi a napadli vinehrad. A v spirálách ~~xxx~~ stále užších liseváním hroznů tlačili se k břehům života, aby prorazili hráz tmy.

Učile se od nich neuluvně. Než dospěli k světlu, ztrnuli v ledové květy a stékali v slzách.

Petři je svou pateru, Immaculata!"

Možná, že se psát už neodvažoval, aby se dál nedovídal něco, co se ani dovídat nechtěl. Snad se bál těch hadů, kteří lisevali hrozny jeho poezie.

kap. 12.

Ale kde tedy byl Jakub Deml? není snadné se probrat a vyznat v jeho díle; Timotheus Vodička spečítal, že vydal 135 knih, knížek, sešitů a letá-

ků - pokusili jsme se jimi čtenáře provést, a poněvadž namnoze byly vyřazeny před mnoha desetiletími v malých nákladech a dnes jsou už těžko k sehnání, obšírně jsme z nich citovali/pozn. redakční: pro nedostatek času a sil nebylo možno předcházející kapitoly uvést/. Nahlédli jsme, byť si jen zběžně, do svazků mnoha set dopisů, které namnoze mají stejný literární význam jako texty které Deml vydal v knihách. Čtenář mohl sledovat podivné Demlovy proměny a nakonec je z nich asi zmaten. . Deml byl ~~např.~~ nejdříve ultramontánním katolickým knězem, revoltujícím proti církevní vrchnosti, která se mu zdála vlašnou a oportunistickou; pak spisovatelem, který bezstarostně odkládá kněžský čat i kněžské závazky; pak nadšeným slavjanofilským vlastencem, který chtěl spojit v jedno sekolství s křesťanstvím a státnické dílo Masarykovo s básnickým dílem Březinovým; pak spisovatelem poněmčujícím se a obdivujícím pozůstatky šlechty; pak zavilým antisemitem, který útočil na Masaryka a hájil Hitlera; pak opět katolickým knězem, tentokrát kázajícím lásku, milosrdenství a pokoru. Ty podoby se střídají tak náhle, bez přechodu a bez logiky, že mnohdy vznikají schizofrenní situace: kniha milestných dopisů Marii Rose má v čele zoufalé vyznání lásky odmítnutého milence Kateřinina, na Saldovo úmrtní oznámení si Deml připisuje, že za jeho duši sloužil tři měsíce, a vzápětí, ještě téhož roku, tiskne v nových šlépějích nenávislný text, že spatřil Saldu "v nebeské vlasti", jak "klečel na obou kolenách před židovským pentagramem" a modlil se k němu: "Má nejsladší Muřineho..."

Vykladači Demlovi se spokojují obvykle tím, že označují Demla za "básníka františkánské pokory" a génia lásky; i jeho antisemitismus byl prý "jen projev hněvu lásky". To nedává žádný smysl. Jiní naproti tomu si vyležili Demlovu životní a uměleckou dráhu pouhou bezcharakterností. To je také velmi jednoduché a také se tím nic nevyleží. Otázka zůstává: "do je Deml?"

Odpověď je přesto asi prostá. Deml je především básník, a to velký básník. Byl velký básník, protože šel do důsledků, a šel do důsledků, protože byl velký básník. Jeho jazyk je podivuhodně intenzivní - mohlo by se říci, že je přestředím, ve kterém se mu udával život. Přesněji řečeno, jeho inspirací nebyl život, nýbrž řeč: ona svým mocným proudem vyvolávala tento život do vyslovení a vědomí. To byla ta Demlova "upřímnost". Nebyla to upřímnost sdělování se - či dokonce obnažování; jestli byl schopen říci na sebe cokoli a právě tak cokoli zamlčet, bylo to z rozvahy či rozmaru této řeči, která, jako to činí sen, mohla dát význam něčemu, co se v praxi života zdá malicherné, a pominout jiné, co bylo v ní nepochybně důležité. Tato metoda nekontrolovatelného rozpoutání řeči nese s sebou nebezpečí: jakmile síla této řeči ochabne, a zvláště, jakmile mezi její původnost a literární dílo se do procesu psaní vsune nějaký program, proud řeči se promění v mnohemlůvnost. I to se několikrát Demlovi stalo, aniž si to uvědomil: tak vznikly jeho kazatelské knihy, Homilie 1907 a Katolický sen 1932 i některé pozdní texty z let 1942-47, tady je původ symbolistické stylizace Miriam, proto jsou tak prázdné jeho knihy sokelské z počátku dvacátých let a nesnesitelná dokonce většina jeho politické rétoriky z konce let třicátých a počátku let čtyřicátých, klesající posléze až do trivičnosti.

Jako slovesná tvorba zjevovala Jakubu Demlovi novou zkušenost o životě, tato tvorba ho opět vedla k životu. Když experimentoval v umění experimentoval tím zároveň v životě, i zas napak, a byl to experiment dováděný do krajnosti. Mnehdý těžko říci, zda to byl jeho život, co ho vhnělo do nekompromisnosti jeho díla, či zda ho jeho dílo vhnělo do nekompromisnosti života. Nejspíš platilo obojí. Přitom vztahy mezi jeho životem a jeho dílem byly složité a někdy i napjaté. Jeho biografie a jeho literatura se nedají od sebe odtrhnout, a přece tomu není tak, že

by jedno se promítalo prostě v druhé, život v psaní a psaní v život. Mnohokrát je v Demlových textech znát ironický odstup spisovatele, který sám na sebe hledí a uvědomuje si, že ve chvíli, kdy předstírá, že nejvíc žije, pouze píše. Porevnáme-li pak Demlovu biografii a jeho knihy, zjistíme, že ty záznamy a dokumenty jsou revidovány, vybírány, potlačovány, jejich smysl posunován či utajován, šifrován či vyzdvihován: historii jeho lásky k Miriam nevyčteme z jeho knih, musíme ji obtížně rekonstruovat z jeho dopisů, ačkoli měla pro něj jako člověka i jako básníka význam vše přesahující; jeho invektivy jsou mnohdy více literární réterikou než bezprostředním výrazem auterova cítění.

Deml byl ve své básnické zkušenosti vydán na milost i nemilost, byla to ona, co jím vládlo, nikoli on jí. Tím horší bylo pro něho poznání, že jako pro básníka není v této společnosti pro něho místo. Nikde jeho zkušenost nepotřebuje; každému překáží. Literatuře přikládá tato společnost jakýsi vzdělávatelský a vychovatelský význam. Poezie sama s její vlastní zkušeností je jí nepřístupná. K čemu se pak obětuje básník svému dílu? Deml přetěžko nesl tuto vyvrženost básníka a zoufale hledal tady pro sebe místo. Jestliže přivítal tak horečně vznik samostatného československého státu roku 1918, bylo to proto, že doufal, že se tady vytvoří nějaké jiné společenství, duchovnějšší a krásnějšší; takové, kterému věřil, které dá básník duši, společenství, které bude básníka a jeho zkušenosti potřebovat, v kterém bude básník doma. To byl důvod jeho tehdejšího nadšení pro Masaryka i Tyrše. Vzpomenme jen, co viděl v legionářích: vítal je:

vrhaje se čelem k zemi
před každým z Vás
neboť kudy jste šli,
dráhu světelnou viděl jsem.

Dnes se to zdá pouhou deklamací, ale Deml daleko

nebyl sám, kde tehdy vkládal takové naděje do národního života. O to krutější bylo jeho vystrážlivění. Dlouho si ještě zachovával v skryté duše kousek naděje - odtud jeho opakované návraty k symbolu Masaryka. Roku 1938 se pro Demla zhroutilo všechno. Cítí se a zůstane bezprávným vyvržencem. Nemohla si nalézt místo, nemůže si ani vytvořit mravní osobnost; člověku je dána povaha, schopnosti, nadání, možnosti, ale realizovat svůj úsud může teprve ve společnosti, teprve v ní může nalézt pro sebe funkci a tím si teprve může vytvořit sám sebe. Tento text si Deml napsal už roku 1912:

V každém člověku je mnoho lidí: ctitel ohně, stromů, slunce, studánek, lotosu, býka, krokodýla, chřestýše, Krista, Budhy, Nerona, Husa, Napoleona, Johanny d Arc, Žižky, balkánských Slovanů, Turků, Děkanů, biskupů, inspektorů, policajtů /čtete přece Andrejeva/, lži, pravdy, ctnosti, hříchu, ateista, kající, věřící, kacíř, schismatic, pohan, vlastenec, kosmopolita, učitel, sestra, choť, laik, kněz, člověk, byrokrat, padeuch, světec, dřevo, kámen, červ, kender, prach a popel, a jest věru těžko říci co z nás bude naposléd.
/Listy J. Demla/

Rozpad osobnosti nebo nemožnost si ji utvořit znamená rozpad světa. Není pevného hlediska a není tedy ani zřetelné perspektivy; jako se rozpadá člověk, rozpadá se i svět. Je nekonečně rezmanitý a proměnlivý, lákavý, nepochopitelný a nakonec děsivý.

Především měl jsem v hlavě překrásnou báseň, která se jmenovala "Pravda". Měla zrovna tolik slov, kolik bylo mých pravd o Pravdě. Je pravda denní a pravda noční. Pravda nemocných a pravda zdravých. Pravda dětí a pravda dospělých. Pravda mužů a pravda žen. Pravda živých a pravda umírajících. Pravda milujících a pravda nenávidějících. Pravda šťastných a pravda nešťastných.

/.../

Jiná jest pravda jeptišky a jiná je pravda hulánského rytmistra, jiná je pravda hraběnky a jiná jejího voláka, tj. deputátníka, co jezdí s volama. Jiná je pravda Silvestra M. Braita, jiná je pravda P. Emila Soukupa, jiná Josefa Floriana/.../- a nejsmutnější ze všech pravda Jakuba Demla.

/Zapomenuté světlo/

Neboť je to pravda člověka, který ví, že pro něj žádné poslední a konečné pravdy není. Co dělat? Kde porozumí lidskému životu? Ade zváží jeho cenu a lidskou vinu v něm? V Podzimním snu básník se ohlíží na svou bludnou pout. Jsou to vlastně slova na rozloučenou.

Nahrbuješ se k zemi, pomalu a nezadržitelně padáš v řece času, padáš ke dnu. Ale za všechno poděkuj Bohu, za te, že ses živý přišel mezi živé, za mléko a chléb, za svou mladost a sílu, za oči, za ruce, za nohy, za slunce a všechnu krásu země za své srdce, rybník bravý, do kterého čas od času sestupoval anděl a hýbala se voda-a teď? Poděkuj i za te, že ztrácíš paměť i rozum: je to veliký dar v tomto věku, neboť kdo ze synů lidských najednou unese skutky celého života? Kdo by si troufal je znát, kdo by měl tolik ducha, aby je uspořádal a posoudil?

Pro Jakobsona patřilo Zapomenuté světlo k nejtragičtějším knihám české literatury. Dá se to říci o celém Demlově díle. Málokde prošel tolika zkušenostmi milosti i prokletí jako Jakub Deml, málokde byl jako on tolikrát podpírán anděly i vláčen ďábly, a jestli byle mnohdy nad síly slabého člověka, jímž byl Deml, jako jsme my všichni, unést takový úděl, génius poezie vyzdvihl z tohoto údělu a právě z něho díle, které jest jako málokteré jiné obrazem lidské existence a její roztrženosti mezi síly nebe a síly pekla.

kap. I3.

Nejde o osud básníka, jde o osud světa. Vylučuje-li tento svět všechno, co vytváří básníkovu zkušenost, není v tomto světě nějaká podstatná nedostatečnost? Může vůbec svět s touto neúplností trvale existovat? Jsou polohy, kde je těžko rozeznávat mezi poezií a nábožností; oboje vylučují pouze racionální, užitkový, účelový vztah ke světu, pro oboje je ve světě či za světem něco živého a tvořivého. V dnešní společnosti se stalo náboženství soukromou věcí; jindy bývalo jejím pejidlem, společným svědomím o světě a životě, základem duchovního i hmotného společenství. Neštěstí moderního světa je hloub, než se mohou domnívat lidé rozumu - politikové, ekonomové, technicové. Neštěstí je právě v tomto rozumu. Básník se opírá o svou iracionální či spíše transracionální zkušenost a ví, že ať je spásena ná či zkázena či oboje, je nepominutelná. Je-li básník vylučován z této společnosti, je vylučována z ní tato zkušenost a s ní sám princip společenské soudržnosti. Život mezi lidmi ztrácí cenu.

Pocit, že za oslnivým rozvojem moderní evropské civilizace je skryt její beznadějný úpadek, proniká téměř celou moderní poezií od samého jejího počátku. "Zůstává toliko umění", četl Deml v Bloyově Zoufalci, jehož překlad vydal Florian roku 1913:

Umění proskribované, opovrhované, podřízené, vychrtlé hladem, prchající, rozedrané a katakombické. Avšak přese všechno to jest jediným útočištěm některým vznešenějším duším, odsouzeným k tomu, by vlekly svou trpící kostru po křižovatkách světa mršinami posázených.

Bley sdílel tento pocit a totéž vědomí s celou svou generací dekadentů; dovolával se přitom proroctví Mélanie Calvetové, které se prý na pas-tvě v La Salzetě zjevila roku 1846 Anna Maria. Církevní úřady zůstaly vůči tomuto zjevení skept-

tické, ale Bloyovi jako Florianovi mluvilo z duše. Florian je přeložil a otiskl a Deml je citoval v *H o m í l i í c h*, které vydal roku 1907 u Floriana:

Běda obyvatelům země! /.../

Společnost ocitla se v předvečer bičů nejstrašlivějších; třeba očekávati, že bude vládnout prut železný a že se bude pít kalich hněvu božího.

/.../

Země bude stížena a bita všeho druhu ranami, kromě moru a hladu, jež budou hlavními; budou války až k poslední válce /.../.

Dříve než toto nastane, bude jakýsi nepravý, lichý pokoj na světě, nebude se na nic myslet, než jak by se lidé bavili.

Běda obyvatelům země! Příroda prahne po pomstě na lidech /.../

Tento apokalyptický pocit tkvěl v Demlovi hluboko. V *Netantur lumina* čteme básen "Mohyly": věky umírají a "zetročené ruce" je pohřbívají pod obrovité mohyly, které jediné zůstanou čnít v prázdném prostoru. Když přijde světová válka, vidí v ní Deml splnění svých předtuch a cituje Březinovy verše

...Hle zvony ustrašeně zní

a nevidíme dšsud požáru! Jen ptáci věštební
jak černé konstelace krouží nad námi.

V euforii prvního poválečného desítiletí toto apokalyptické vidění utuchá; vrací se hned roku 1928 v *Díle Felixe Jeneweina*, tentokrát citací snu německého romantika Jeana Paula, který si zaznamenal roku 1789 a kterému dal poslední podobu 1795 ve svém *Siebenkäsovi*: Kristus po své smrti bloudí vesmírnými prepastmi a nenalézá než prázdno. Bůh není. Vše se hroutí, země i slunce. "A když jsem pohlédl vzhůru k nekonečnému světu a hledal o k o B o ž í, zel na mne jen p r á z d n ý, b e z e d n ý o č n í d ů l e k a na Chaosu ležela Věčnost, hryzeuc a přežvykující..."

Tady je vysvětlení Demlova vztahu k současnému světovému dění. V jeho knihách z let 1928-1938 není řádky o sociální události tak otřesné, jakou byla tehdy světová hospedářská krize. První světová válka byla pro Demla jen vyjevením latentní hrůzy moderního věku, které si již dávno byli vědomi básníci a umělci, zatímco většina ostatních "žila v blahebytu, bezpečnosti a klidu" stejně hospedářská krize potom. "Není žádné sociální otázky, také už není otázek politických", vyjádřil to Deml roku 1931: "Dnes už docela zřetelně při ústí veletoku lidstva do moře věčnosti se odděluje a na povrchu rýsuje tento dvojitý proud: K r i s t u s a A n t i k r i s t i!" Bylo to pak na půdě tohoto apokalyptického vidění, kde se ujal u Demla onen mýtus Žida. "Apoštolové posledních časů" budou bojovat "s Antikristem, tj. s těmi, kteří Kristu budou vzdorovat až do konce časů, tj. se Židy".

Toho podzimu 1938 se někteří literáti domnívali, že teď je příležitost, aby "vládu levice" vystřídala vláda pravice a Deml psal do jejich časopisu *O b n o v y*, ale nemyslel na literaturu a jeho žal byl opravdový a veliký. Chystal knihu *Ž a l m ů*:

...všechnu panenskou půdu /patriarchové
pásli na ní stáda svá/
jak vepř jsme rozryli a rozvrtali, aby ani
ten motýl
nenašel nikde kvítečka, na kterém by se
osvěžil a odpečinul.
Každý svůj krajíček chleba jsme čilským
ledkem a superfosfátem posypali...

Bože, mastiteli šípkových keřů a topelů,
milovníče lip a jeřábů a čmeláků a slavíků,
čistý Bože, příteli chudých,
ochránce a těšiteli těch, kterým pěstmi,
kladivý, srpy a rotačkami
rozbili ústa, aby nemuseli slyšet Tveou pravdu.

Druhá světová válka byla pro Demla katastrofou racionalismu evropské civilizace. Jí padl za obět i Demlov sen o novém životě v národním společenství, v onom mýtickém Tasově, jak o něm píše ještě roku 1947 ve věnování prvního svazku svého seuborného Dílů. "Tasov se mu kryje s národem a církví a "rád bych, aby se mi kryl s rájem." Ale starý svět minul a moderní svět je nelítostný. Dává člověku nový řád života, ale není to už ten starý řád, kde srdce a rozum byly jedno.

Ano, všechno spěje k řádu, všechno touží po řádu, at je to jakýkoli řád, všechno věří řádu, všechno doufá v řád a všechno miluje řád. Ráz dva, ráz dva, ráz dva... Je to lenost, nikomu se nechce pracovat, nikomu se nechce přemýšlet. Jen at nás usměrnují, jen at za nás přemýšlejí, my pracujem, my pracujem, ráz dva, ráz dva, ráz dva...

Není neděl, není svátků; ráz dva, ráz dva, ráz dva.

Není desatera; ráz dva, ráz dva, ráz dva...

Není rodiny; ráz dva, ráz dva, ráz dva...

Není národa; ráz dva, ráz dva, ráz dva...

Není rozumu; ráz dva, ráz dva, ráz dva...

Není srdce; ráz dva, ráz dva, ráz dva...

Zvíře, ano, zvíře jest, venite, adoremus, pojďte a klanme se jemu!

/.../

Cesty k Sienu kvílí, kněží jeho lkají, panny jeho jsou špinavé, odešla od dcery sienské všecka okrasa její ---"

To je ještě jednou a naposled, motiv Zapomenutého světla. Svět jde neúprosně svou cestou, na níž nepotřebuje umění ani zbožnosti, a básník pedeben starezákonnímu preroku, marně křičí do něho své nářky, varevání a hrozby.

kap. I4

"Díle Demlove trčí z české literatury jako neohrabaný, mohutný balvan," napsal jediný, kde se soustavněji a kompetentně dílem Demlovým za-

býval, Bedřich Fučík, v studii k básnickovým šedesátinám. Fučík sice jmenuje zároveň v souvislosti s Demlem Wolker, Nezvala, Zahradníčka, Malase, Čepa, ale te je všechno neurčité. Vskutku se zdá Demlovo dílo do souvislosti české literatury nezařaditelné. Deml nebyl symbolista a ani často opakovaná charakteristika "pokračovatele Březinova" nic o jeho díle neříká. Jestli potom přišla "pragmatistická generace"/či "generace Almanachu 1914", či "čapkovská generace" rozhodně do ní nepatřil. Ale takových osamělých balvanů bylo v české literatuře té doby více; především Ladislav Klíma a Richard Weiner.

Klíma se narodil ve stejném roce jako Deml, Weiner byl o šest let mladší. Nikdy se nesetkali. Deml dobře věděl o Klímovi, vždyť toho od počátku mravně i hmotně podporoval Březina, ale Klíma byl tak plachý, že se za Březinou do J. roměřic odvážil z Prahy jen jednou a teprve roku 1926; s Demlem se nepoznal. S Weinerem si svého času dopisoval, své práce si vzájemně velmi cenili, dokud do cesty nepřišli Demlový antisemitské bludy, ale Weiner pobýval většinu svého času v cizině; za první války byl sice v Praze, vrátil se sem roku 1915 z fronty, ale Deml tu už nebyl, žil v Jinošově, a hned na počátku roku 1919 Weiner zas odejel do Paříže. Jen jednou se náhodou ležmo potkali. Stejně ani Weiner a Klíma se neznali. Všichni tři zůstávali osamocenými individualitami, a kritik který by byl dovedl jejich spřízněnost rozpoznat a upozornit na ni, v této generaci chyběl. A chyběl i v generaci příští.

Ta spřízněnost není nikterak povrchní. Především všichni zakoušejí stejný rozpad osobnosti a tedy i světa. Deml a Weiner o tom píší téměř stejnými slovy. Deml:

Všichni jsme synové jednoho Otce, všichni jsme vespolek bratři a sestry. Tvoříme jednotu. Žádného zločince, žádného hříšní-

ka, žádného samovraha nemůžeme se odříci. Tvoříme jako jedno tělo. Jsou ovšem mezi námi také proroci a světci, králové, knížata a hrdinové, muži i ženy, ale každý z nás je všeho schopen

Weiner:

Mohu se dopouštět všeho, všeho bez výjimky, dostupovati nejvýše, klesati nejhluběji, těžiti ze všech svých schopností, mučiti se pro všechny své neschopnosti - neboť v každém případě se mohu dle libosti státi někým jiným kde cokoli dovede velebit a cokoli preklíti.

Weiner rozvíjí tento motiv od tématu dvojnic tví k tématu "čtvrzení" osobnosti. U Klímy je pozadím jeho absolutního voluntarismu, jeho "komandování svých duševních stavů"; to je možné teprve za předpokladu, že není tu jednoty osobnosti. Myšlení je pro Klímu "moře myšlenkových vlnek, myšlenkových atomů, věčně se navzájem popohánějících" a "svět jest jen v sebe splývající, atomistním - bezúčelně oscilujícím-vlněním myšlení".

To byla zkušenost, kterou předchozí generace symbolistů, zvláště symbolistů českých, docela vylučovala. Napopak jim záleželo na integritě osobnosti a zdůrazňovali ji až do autostylizace - Arnošt Procházka, Salda, Dyk, Marten. Byla to rovněž tato autostylizace, co Březinovi zatarasilo další vývoj a tvorbu. Symbolisti proto také přísně oddělovali svou literaturu a svůj život; důvěřovali ještě tradiční sociální pozici spisovatele. Umění bylo jim povýšeno nad život, dokonce bylo jim jeho náhradou. Naproti tomu u Demla, Klímy, Weinerja se důsledně promítá umělecká zkušenost do života a život do literatury; jestli Weinerovi se dařilo aspoň vnějšně uchránit svou občanskou podobu, u Demla i u Klímy se tím jejich osobní život rozvrací a jejich sociální pozici do základu problematizuje. Napadá tady ještě jedna postava české literatury té doby, a uvedeme-li její jméno v té souvislosti,

překvapí: Jaroslav Hašek. Zkušenostž života byla pro Haška dlouho tak důležitá, že své literární schopnosti pokládal pro sebe jenom za snadný prostředek vydělávání nezbytných peněz. Vešel taky do paměti svých vrstevníků především jako legendární postava experimentátora se životem svým vlastním a zvláště se životem estatních. Nejlépe to vyjádřil ve svých vzpomínkách František Langer:

Byl zjevem nějaké, něčí temné fantazie, strážidelným nebo baladickým temným zjevem, který budí zvědavost a strach, vábí a znepokojuje, rozesmává město svými šprýmy, které však jsou maskovaná nenávisť a opevření k němu. /.../ Po nocích a po hospedách se Hašek toulá jako nějaký žebravý vagant, potulný kejklíř, fahrender Geselle, Paleček, šprýmař na účet velkých a mocných, Enspígl, posmívající se tupým měšťanům, čaroděj Zite, provezující s nimi svá kouzla. Krysař, který je vábí za sebou písničkou své píšťaly.

A také u Haška je velice výrazná mnohost osobností, které si během života vytvářel a zkoušel - není žádná jednota mezi Haškem jako pražským bohémem, jako ušedlým manželem Jarmily Mayeové, jako anonymním tulákem, jako puritánským ruským komunistou; a teprve jako autor Osudů dobrého vojáka Švejka nalézá ve fiktivním světě literatury, kterou tak dlouho pehrđal, svou konečnou realizaci. Jestli pak všichni tito autoři, Deml, Klíma i Weiner viděli současné dějiny jako apokalypsu, nikdo nedal tomu výraz důslednější než Hašek v této poslední proze, když proti nesignifikančnosti světa postavil jako protihráče blba. Tady už není pro současný svět žádné záchrany.

Nápadnou paralelu k těmto postavám české literatury té doby nalezneme mezi tehdejšími výtvarníky. Na rozdíl od osamocenenosti oněch spisovatelů, výtvarníci rychle vytvářejí souvislé hnutí. Je to prostý důsledek toho, že se tito umělci potkávali už na svých výtvarných studiích, zatímco jejich literární současníci se mnohdy dokonce

po celý život ani neuviděli. Roku 1908 je to skupina Osma, roku 1911 Skupina výtvarných umělců, roku 1918 Tvrdešíjní, Stranou zánětlivá vznikne skupina Sursus; po své výstavě 1911, současně s první výstavou Skupiny výtvarných umělců, brza zaniká. Jejimi členy byli Váchal a Zrzavý a blízko k ní měl Kubišta. Nepevnost všech těchto skupin byla především z toho, že se u jednotlivých umělců v nestejně míře uplatňovaly tendence ještě symbolistické a tendence už výrazně posymbolistické a protisymbolistické. Ta symbolistická residua to také byla, co vedlo k ideji nového nadosobního a závazného "slohu", tentokrát na základě Picassova kubismu. V literatuře bylo paralelou heslo "novoklasicismu". Emil Filka a Vincenc Kramář ve jménu Picassově zamítali tehdy šmahem fauvismus, expresionismus, futurismus, orfismus - téměř celou rozmanitost živého umění. To byl střed tehdejších sporů, během nichž si tato generace uvědomovala sama sebe. Předpokladem slohu může být jen jednotný kolektivní názor, upozorňoval Kubišta, ale naše doba "nemá ani jednotného kolektivního rozumu, ani vůle, ani hnutí myslí.." Ve stejném smyslu psal Josef Kodlíček o neoklasicistických přezích, že zde "úvahy technické a stylistické dovedly /.../ na skalnatý úher studenosti /.../, k dogmaticko-scholastickému akademismu, jenž horké vlnění života odmocnil v schématickou techničnost," a stejně psal Vlastimil Hofman, ~~o třetí výstavě Skupiny výtvarných umělců~~ o třetí výstavě Skupiny výtvarných umělců, z nichž tehdy Kubišta, Josef Čapek a sám Hofman odešli: "Revolučnost netkví v systému formy, nýbrž ve vnitřním principu rozkladu, jenž vlastně vždy podává díla nepředvídaných forem, tajemnější a sugestivnější vášně, nežli možno u zákonem dané slohové formy". To už byl expresionistický program. Jím také tehdy živě sekundoval dezertér své symbolistické generace S.K. Neumann, byť sám jeho vitalismus jím byl vzdálený.

Zatímco literární díla této generace zůstávala a s výjimkou dramát Karla Čapka zůstala

ve světě neznáme, její výtvarníci se rychle začlenili do světových souvislostí a od r. 1911 vystavovali pravidelně s německými expresionisty. Termín expresionismus je málo jasný a obvykle se přitom myslí na exaltované uchvácení nekontrolovatelnými hlubinnými silami citovosti a pudevosti. To same je však už důsledkem rozpadu osobnosti či dokonce jejího zničení, a to je jádrem expresionistické zkušenosti. Druhým, stejně důležitým rysem expresionismu je apokalyptický pocit konce evropské civilizace. Oboje charakterizuje i dílo Jakuba Demla jako jeho velkých literárních vrstevníků v Čechách. Expresionismus je článkem vývoje, který začíná v romantismu, vede k symbolismu a přes expresionismus pak z jedné strany k dada a surrealismu, z druhé k existencialistické problematice. U Demla jako u Weinera se už rýsují velmi výrazné tendence protesurrealistické a protoexistencialistické; u Klímy nadto tendence dadaistické jak na to právem upozornil Josef Zmr./Klíma-Vteřiny věčnosti/. Pokud jde o Haška, jeho "Strana mírného pokroku v mezích zákona" byla původní paralelou kabaretů německých expresionistů, z nichž potom vzešel slavný curyšský kabaret dadaistů, a není náhodou, že si této Haškovy činnosti dobře všimli pražští expresionisté němečtí, Bred a Kafka; Haškův Svejk pak je velkou postavou pozdního dada nihilistického.

Daly by se tady uvést ještě další osobnosti tehdejší české literatury a zvláště divadla. František Zavřel patří do dějin německého i českého expresionistického divadla jako Arthur Longen do dějin expresionistického expresionisticko-dadaistického kabaretu i divadla v Čechách i v Německu; z expresionismu vyšel K. H. Hilar. Byla tu dramata Arnošta Dvořáka se svými slabými hrdiny, které také Max Bred už před válkou překládal a publikoval německy, a nemělo by se pro jeho špatné konce tak docela zapomenat ani na druhého Františka Zavřela, dramatika; byli tu také expresionističtí herci, především

Xena Longenová, a expresionističtí scénografové: opět Longen a Hofman. Jedním z nejpůvodnějších a nejpoutavějších projevů českého umění oné doby je "kubistická" architektura Chocholeva, Hofmana, Gočárová a Janáková: je ve skutečnosti prvním vůbec projevem expresionismu v architektuře. Z expresionistického pocitu světa konečně vycházejí i jedním směrem Jaroslav Durych a Bohumil Keynek, druhým oba bratři Čapkové. *Lelie* /1914/ a *Pro delfína* /1923/ Josefovy a *Boží muka* /1917/ a *Trapné povídky* /1921/ Karlevy jsou výrazně expresionistické. Jenom kritice této generaci chyběli. Byla proto bez ochrany vydána nepochopení, útokům i lhostejnosti jak generace předcházející, tak generace následující. Ervín Taussig zahynul hned na začátku války a Josef Kodíček soustředil svůj zájem téměř výhradně na divadlo.

Teprve nejmladší vrstva této generace může být nazvána expresionistickou v tom smyslu, že byla více či méně ovlivněna německým expresionismem. U Demla, Klímy, Weinera se o tom nedá mluvit. Německý literární expresionismus se datuje přibližně od roku 1910. U Demla až do válečných let ještě přežívá symbolismus, ale ty texty, které shrne do *Tance smrti*, už do symbolismu nepatří; vznikaly od r. ~~1910~~ 1908. Klíma své prozy přichystá do tisku až těsně před svou smrtí roku 1928, ale psal je v letech 1906-1909. Ani ty nemají nic společného se symbolismem. Svoje expresionisticko-dadaistické *Putevání slepého hada* píše Klíma -německy- na konci války. "yšlenka Švejka pochází z roku 1911 a tehdy také Hašek uskutečňuje akce "Stranyx mírného pokroku v mezích zákona". Mladší Weiner je symbolismem dotčen leda ve své prvotně, básni *Pták*; své expresionistické prozy píše od roku 1912. Nová orientace, kterou lze nejspíše shrnout pod termín expresionismus, začíná tedy v Čechách spontánně a u několika autorů už od druhé půle prvního desetiletí našeho století. Expresionistická výtvarná díla vznikají u českých umělců zároveň s obdobnými díly v Německu a neodvisle od nich: Váchalovy grafiky přibližně od

1907, Zrzavého Antikrist je z r. 1907 a Veselé poutnice z r. 1908, Kubišтова Epileptická žena z r. 1911, z téhož roku Gutfreundova Úzkost. Česká expresionistická architektura je z let 1912-14.

Desavadní názor, že expresionismus je zjevem výlučně a výrazně německým, nutno tedy opravit. Křesněji by se měl charakterizovat jako středoevropský. V německé jazykové oblasti je situován do její východní části - jeho domovskými místy jsou Dráždany, Mnichov, Berlín, Víden, Innsbruck, německá Praha. Stejně a ještě dříve Praha česká a české země vůbec. Jazyková příslušnost tu nebyla rozhodující. V Osmě byli vedle pěti Čechů tři Němci; režisér Zavřel a pak Longen působili stejně v Německu jako v Čechách; Klíma a Deml psali i německy. Kafka byl Čech a stal se německým spisovatelem, že měl německé školy; je pravděpodobné že byl ~~myšlen~~ ovlivněn Weinerem. Konečně do této oblasti expresionismu patří i ~~Rakúsko~~ Polsko: Wikacy. Jinde v Evropě se objevují expresionistické tendence jen rozptýleně.

Expresionismus je středoevropskou formou umění a literatury oné doby. Liší se od ostatního evropského umění: Ve Francii a v Itálii jako v Rusku převládal pořád ještě optimismus, tady jímalo umělce zlé tušení. Roku 1914 se vyplnilo. Na skončení války reagovali pak němečtí expresionisté chiliastickými nadějemi; jako je tomu v Apokalypse, také pro ně panství Antikrista ohlašovalo příští Vykupitele. Stejně tomu bylo i u expresionistů českých: Deml i Klíma, Weiner, Capkové skládají své naděje do československé samostatnosti, Hašek v porevalučním Rusku do bolševismu. Stejně zlé jsou pak jejich desiluze - nejen ta Demlova.

kap. 15.

Deml, Klíma, Weiner, ani Hašek nebyly nikterak výjimky, které se něžskou podivnou náhodou objevily v Čechách vedle sebe na rozhraní prvního a druhého desetiletí našeho věku. Svým dílem reagovali na zkušenost své doby, nikoli teprve druhotn

na literární a umělecký vývoj. Ve zpětném pohledu zjišťujeme, že jejich reakce a jejich díle se shodly s reakcí a dílem jejich generačních vrstevníků ve Střední Evropě, kteří se začali označovat jako expresionisté; navázali na romantickou tradici, kterou před nimi nesli symbolisté a dekadenti, a kterou sami pak dál odevzdali surrealistům a existencialistům. S těmi ostatními expresionisty patří českí expresionisté do velkého proudu moderního umění a moderní poezie, jenž od konce osmnáctého století znepokojuje evropské svědomí. Nebyli tímto proudem nesení, nýbrž patřili mezi ty, kteří ze své dějinné zkušenosti tento proud ve své době vytvářeli. Byl to zjev významu daleko ne lokálního; patří do dějin literatury světové.

Jestliže jejich význam uniká pozornosti, není to jenom proto, že jazyk, kterým psali, je ve světě málo znám. Stejně je tomu s tehdejšími díly českých výtvarníků, které je přece obecně srozumitelné. Důvod není ve světě, nýbrž v Čechách samotných. Po roce 1918 se zde vývoj přetrhnul. V radosti ze znovuzískané národní samostatnosti české umění ztratilo své světové souvislosti. Dokladem je náhlý nezájem českých výtvarníků o uplatnění mimo Čechy. Do roku 1914 pokládali za samozřejmé vystavovat v Německu; od roku 1918 už české umění zůstává doma. Zmizelo také spojení mezi českými a německými spisovateli, kteří byli dříve nejpřirozenějšími a mnohdy nadšenými tlumočníky nové české literatury. Zároveň české kulturní prostředí už nebylo schopno ani recipovat ze světa nové podněty. Na dada nezareagovalo, stejně ani na psychoanalýzu a na existencialismus. Omluvou či výmluvou byla nechuť k německé kultuře. Francouzský surrealismus tu našel odezvu s takovým zpožděním, že to jeho převzetí už pozbývalo smysl. Česká kultura se vrátila do Tylovské idyly.

Proto se nemohlo navázat ani na zneklidňující díle českých expresionistů. Český výtvarný expres-

sionismus se překryl nálepkou kubismu a čeští literární expresionisté byli odsunuti do kabine tu literárních kuriozit. Také jméno Demlovo patří k těm, které se přestaly vyslovovat. Teprve dnes, po všech zlých zkušenostech, se k nim můžeme vracet.

/14.6.1981/

Pozn.

Vylíčení a výklad Demlova života a díla, jak jsou zde podány, se v mnohém liší od jiných. Dosavadní práce však behužel nedostatečnou znalostí faktů zastírají poetickou esejistikou. Mnoho omylů vzniká přitom ze snahy upravit Demla do podoby vzorného katolického kněze. Naproti tomu autor vděčí mnohé pronikavým a rozsáhlým studiím Jiřího Oliče. Pro vysvětlení Demlovy postavy zbývá ještě mnoho vykonat, zejména je třeba pročíst záznamy o jednáních brněnské biskupské konsistoře. Je tu také ještě mnoho neprostudované Demlovy korespondence. Není zatím stopy po Demlových denících. Zničil je, nebo jsou někde uschovány?

Jindřich Chalupecký

JAKUB DEML -

ČLOVĚK V ROUŠE FIALOVÉM

Víte ze Životů Světých, že někteří Mučedníci ve svých bolestech se usmívali a písňně radosti zpívali. Jedna taková osoba zvolala ve svých mukách: "kdo to za mne trpí?" A jiná osoba jí odpověděla: "Blahoslavený ten, za koho trpíš!" A někdo z diváků slovům těmto neporozuměl. A najednou zjevil se člověk, kterého nikdo neznal, a tento člověk vznášeje se v dálce nad zemí, a maje na sobě roucho fialové a prozářen jse sluncem jak barevné sklo, zvolal silným hlasem: "Nahý jsem byl a přiodělí jste mne!" I obrátil se k němu jeden poutník, který se tudy právě ubíral do Světe Země, a řekl: "Kdo tě přioděl, neboť hle, nikdo tebe nezná?" I odpověděl člověk v rouše fialovém a prosvětlený sluncem a řekl:

"Krev zavěšená proti slunci jako šátek dává barvu fialovou, a jedna rána hojí druhou ránu." To pověděl, zmizel, a člověka v rouše fialovém nenáviděla celá ta rodina a celý svět.

JAKUB DEML (úryvek ze sbírky MOJI PŘÁTELÉ)

MATEŘIDOUŠKO, nevidím tě, tolik jsi se ztratila ve
svém okolí, ale jako bys jenom ty voněla ze šatů
léta, přítelkyně pesáčků- moje myšlenka není o nic
méně ztracená a já nevěděl, že tě budu někdy zvát
Sestrou!

Těžký je kalich tvůj, ZVONKU, příliš jsi jej nalil
modří ocele, spravedlivě.

Vítám tě, sestro CHARPŮ, ti, kdož nerozumějí bolesti.
já, myslí, že nemluví jedině k tobě, tuto chvíli. Klasy
nad tebe se vypínají, ale bez nás nebylo by utěšeného
pohledu do stébel a pěkně se neseme na hlavách ženců
a svědčí nám u polních křížů nad klekátkem.

Děkuji ti za pozdravení, sestro KOPRETINO, srdce tvé
je zlaté a ostatní tělo tvé jest tělo těch nejmenších
andělíčků- nezapomeň na mne.

Není pravda, KOUKOLE, že jsem tě nenáviděl; tvá rána
je vykrvácená, vyšvechtlá, ústa tvoje zvučí jako ústa
bezzubá- miluji tě, stařečku, příliš rychle jsi trpěl
miluji tě pro ticho tvého soucitu.

JITROCELI, nebývá ti smutno o polednách tam nahoře
v tvém minaretě?

Z A R O D N Ý K R A J

K ŠEDESÁTINÁM JAKUBA DEMLA

v měsíci září 1938 vydala Marie Rosa Junová
v Tasově na Moravě

=====
Tím více třeba pozdraviti dílo opravdového básníka, který vyšel z tohoto kraje a k němu se jako k jedinému ~~krásk~~ i jedinečnému domovu duše vracel, vyčerpán bojem i polemikou, tasovského Jakuba Demla. Jest mnoho krásných i hlubokých přiznání o jeho vztahu ke kraji předků i rodičů, který inspiroval zářivé stránky básní v proze i utěšoval po divokých bouřích a šarvátkách. A přece i v tomto kraji zůstal básník samotářem, ač Deml a Tasov tvoří nerozlučitelné představy. Demlova básnická osobnost vděčí tasovské krajině za svůj vzrůst, za objevení tajemství věcí i Boha, za přátelství i boj. Neboť "šílený voják" rozdává často rány příliš denní, ale jeho duch vládne nad Tasovem i bloudí vesmírem, sby úste-
vičně zápasil se Smrtí i s Osudem. "Dobýti co nejvíce světla a zachytiti co nejvíce rosy"! Takový je asi umělecký program Demlův: "Dobýti co nejvíce bohatých dojmů a zkušeností z vnitřního života, z ohnivé podstaty svého srdce, z poslušnosti vyšší vůle, z potřeby spravedlnosti a lásky. Tím xrozžívá básníkova realita tran-
zu a z epostrof výmluvného obdivu i visionářské překvapivosti vytváří zjevovatel skryté krásy věcí, mluvčí a ochránce všeho, co trpí tajemnou vinou, obrazy plné symbolických i citových vzru-
šení.

Běží o proces, který objasní dva citáty. První ze soukromého listu: "Člověk má na človeka velikou moc a každý člověk vybavuje v nás jiné věci, takže se cítím tolikrát jaksi matkou, kolik lidí na mne promluvílo, zdá se tedy, že "píšu dopisy", ale jsou to děti otců, jimž je vracím, jimž je vydávám a oni je poznávají a ~~xradují~~ milují tako každý dobrý tvor, který se raduje, že jeho rod neumírá." Hluboká pravda o bratrství

mrtevých, živých i nenarozených, jež je tu vyjádřena co nejprostěji, obrací se přímo ke čtenáři, aby vyvolala jeho reakci a kritiku. Tento rys reflektivní účasti naznačuje současně, jakým darem je pro básníka slovo, jímž vydává sám sebe, bez zdráhání, upřímně i při veškeré fiktivnosti odpovědně. Slovo je darem, který vytěžil básník při ponoru do nejhlubšího poznání: "Prorážeti dno reality, aby jím bylo vidět ve světlo věčné. Tot vše-všechny moje umělecké teorie lze říci jednou větou: Mlčeti o zármutku a mluvití o radosti." Takový smysl i řád mají Demlovy deníky.

Druhý citát je uměleckou zповědí i poetikou a je vzat ze závěru "Česna": "Jest pravda jako zvěř a dlužno jí loviti v houštinách souvětí a v brázdách slov a někdy jako lišku v doupstech protiřečnosti a smíchu jezevčíky důvtipu a kouřem pokory, jindy za teplého večerního soumraku jinotajů (v mlčení celé přírody, když táhnou sluky), neboť pravda je ve své podstatě divoká a plachá, znejíc člověka, ale když se vzbouří a je neslušná, vystupujíc ze jha času a jako povoden strhujíc mlýny obecné logiky a zanášejíc bahnem chudá předměstí vědy a umění, nebo jako oheň vyprskujíc do prostoru mastnoty chlípnosti a pohodlí, šindely přetvářky, myšinu mlsnosti a klepů, projektily vzpoury či lávu extáze a rouhání: bývá nesrozumitelná. Mluvíme o koních, o dětech, o ptácích, o rybách, bůhví o čem, ale za našimi větami jako pod kobyolkou houslí ozývá se nejen ta žíně a struna, bežot jehnat a ržání kentsurů, lkení kukaček a doupnáků, nýbrž i duše dřeva a ono na povrchu červenavé, jako srdce uhlazené, ale uvnitř prázdné a tmavé vězení naší touhy." Posláním Demlovým je tedy objevování čtvrté dimenze věcí, vzepětí nad přízemní realitu k Absolutnu, zachycování nepostižitelné magie slova, podání důkazu, že vnitřní smysl slovesného díla je ný stický. Přes všechny sklony k anarchii a nesoustředěnosti zůstává tvůrce "Šlápějí" básníkem zkratky, jemuž slovo znamená život symbolu.

Mezi prožitky, na nichž se formovalo básnické dílo, jsou nejsilnější prožitky na rodný kraj. Řadu knih s motivy rodinnými a krajovými zahajuje "V Zabajkálí", postupuje přes "Mohylu" a "Hlas mluví k slovu" a pro současnou dobu zakončuje přednáškou "Život, jak já jej vidím" a "Rodným krajem". Od začátečnické práce, jež zabíhá do příznačných podrobností na základě otcovských zápisků, přešel básník k důvěrnému zachycení duchovní i fyzické podstaty kraje i Tasova, již podal s nelíčenou prostotou, údivnou upřímností i vášnivou bezohledností po pravdě. Smiřlivou láskou se sbratřuje s přírodou i lidmi a dojmů, realitu pokládá viděním a symbolickými náznaky. Čteme-li radostně a nezáluďně tato přiznání synovské oddanosti i kritiky a známe přitom tasovskou krajinu, potom doceníme význam Demlova umění, jež na těchto místech dosáhlo vrcholu regionální tvorby. Objevilo vyšší pravdu nadreálnou, z níž se vyživuje všechna regionální realita i v slovesném umění a dovedlo ji přiblížit čtenáři a navodit u něho zbystření, smyslů i citlivost srdce. Demlovo dílo znamená pol k dílu Fr. Stráněké i všech místních autorů, kteří usilují sentimentálním nebo naivním naturalismem evokovat duchovou podstatu kraje a lidu. Snad jednou budou vysvětleny důvody polarizace a u tvorby Demlovy zkoumáno, pokud básnická intuice byla posílená rodovým původem, prvky jazykové symbiozy, přátelstvím především s Otokarem Březinou a Pavlou Kytlicovou, uzpůsobením náboženským, jistotou víry aj. Všechny cesty vedou k slovu, k Bohu. Básnické slovo znamená největší svobodu a především sbírky lyriky dokazují, jak těžce a osobitě se Deml k tomuto poznání probíjel, jak je rozšiřoval a prohluboval.

Básníku "Prvních světél" napsal Otokar Březina "Stránky, které jste připsal k některým písním svého mládí a jimiž jste ukázal na skryté jejich bohatství, činí z tohoto vydání Vaší knihy nové umělecké dílo. A dokazují znovu jako všechny Vaše prosy, že čím výše stoupáme, tím prostší, čistší a dětsky vroucnější je náš jazyk a že nejvyšším útvarům básnického výrazu je silné a pravdivé

slovo, jak se mluví v práci a bolestech dokonalého života, prose, rytmovaná úderý srdce, řeč evangelii a zpověď pokorných lidí, dobrých a milujících." Básníka lásky a Absolutna doplňuje lyrik soucitu a chápející bolesti, i nábožensky přesvědčující symbolik, který stupňuje vnitřní melodiku a zkušeností druhého zraku - bojuje proti lži a přetvářce. Boj za pravdu provádí s útočnou vervou i polemickou břitkostí, kterou mu diktuje úzkost o národní bytí, vášnivé zaujetí pro svůj názor. Každé jeho literární vystoupení je dokladem nensmlouvavé osobnosti, jež rozdává rány na všechny strany a z náboženského přesvědčení vychází většina citových podnětů. Sám stanoví stupnici hodnot své duše: "Na prvním místě Bible, na druhém Breviář, na třetím Misál, na čtvrtém Anna Keteřina Emmerichová, na pátém Otokar Březina nebo Rainer Maria Rilke, prostě: básníci, Breviář a Misál u mne jedno jsou. Tedy: na prvním místě Bible, na druhém místě knihy liturgické, na třetím visionáři, na čtvrtém básníci..." "Láska je všudypřítomným osudem i formou a jí nabývají věci i postavy souměrné plastiky. Mystikem, kdo "dílo Boží vidí živé a neporušené, slavné a nesmrtelné, blažené a věčné - a spravedlivé. Tedy: plné života, zákona a smyslu! Všechno je tajemné, všechno významné, všechno zřejmé, všechno je povoláno k slávě a všechno bylo ~~maximálně~~ postaveno na stupeň své krásy a blaženosti: ráj a království boží jest: my ho jen nevidíme, poněvadž jsme oslepli vinou, nebo což jest totéž, nepracováním!..." Tak čteme v třetím svazku "Šlápějí", které od doby svého vzniku soustředily kolem sebe řadu významných autorů a tím vytvořily - jak případně napsal O. Březina - krystalizační bod, jenž má pro národ velký význam. Rozmítnutí i aktuálnost bylo by snad možno srovnatí tyto svazky se Šaldovým Zápisníkem nebo s K. Krausovou. Die Fackel.

Deml vnímá hmotně duchovní skutečnost a dává konkrétní jména věcem, jež vidí. Jeho dílo je proniknuto vědomím rodu jako duchovní jednotky a spo-
lečenství, v němž se dědí vina i odpuštění. Do

této duchovní pospolitosti je začleněn rodný kraj, který má svůj typický smysl, poslání. Proto i básník má k němu závazky, chápe ho jako duchovní hodnotu v absolutním smyslu. Šíří i hloubku jeho umění dokazují čtyři vrcholy tvorby - "Můj očištec", "Moji přátelé", "Miriam" a "Dílo Felixe Jeneweina". Sbírkas "Můj očištec", shrnující již dřívější práce mimo několik nových proz, vyvolává více smrti a temnoty, stavy duše obtížené vinou a odloučené od Boha. S drtivou dramatickostí modeluje hrůzu a hřích, podávajíc působivý obraz samoty bez slunce, hvězd, stromů, lidí. "Moji přátelé" to jsou květiny na lukách, na polích, v lese, s nimiž vede básník důvěrné, něžné a prosté rozhovory. Vřelá oslovení, laškovná zvolání i půvabná bodrost jsou projevem lásky, která nikoho nepřezírá a pro niž má vše pevně stanovený řád. V této intimní poesii je klíč k autorovu deru naivity, který v "Miriam" dochází lyrického chvalozpěvu svaté lásky a mariánského vzývání. Kniha o lásce k ženě, plá pokory i svobody má hymnická místa, jež uchvacují silou podobenství, a jsou důkazem básníkově mystického zasvěcení. Čtvrtá nejnádhernější publikace Demlova "Dílo Felixe Jeneweina" podává nejenom výklad tvůrčího zjevu a vývoje, ale obnažuje zároveň s vášnivou upřímností stavy Demlovy vnímavé duše i ostří jeho pohledu. Citujme závěrem k této stručné básníkově charakteristice, kterou mu posíláme za rodný kraj jako skromný dík za vykonané dílo v den jeho šedesátin, slova jež o této knize napsal Jaroslav Durych: "Z každého gesta lidského i zvířecího i z útvarů větví umí uhádnouti a přesvědčivě vyložití celou historii duše, přírody, tajemství a jako čaroděj vyvolává ozvěny světla i zvuků, tmy i nemoty, bolesti lidské i bolesti věčné. V slovech, odstavcích a člancích Demlových to huč: jako v obrovských varhanách se všemi rejstříky časnosti i věčnosti; hrůze, velebnost i nádhera sekvencí, chorálů i pašijí pronikají tady jako z vlnobití staletí ke klenbám nějské katedrály v zemi zjevení."

V "Tvaru", který byl r. 1928 vydán k Demlovým padesátinám, vypsala Pavla K y t l i c o v á

dojmy z prvního setkání s básníkem, které tento doplnil v pietním tisku "Smrt Pavly Kytlicové". Bylo to setkání podivné a pro oba mělo význam základní. Tehdy v r. 1918 se vracela Kytlicová do Štenberka a Jakub Deml jel obstarávat Bílkovi proviant. Na brněnském nádraží spatřil po prvé do sebe zhroucenou postavu paní i její k smrti unavený obličej. Zaujal ho soucitem a teprve později si uvědomil, že to byl obličej i Otokara Březiny, obličej sestry Matyldy i paní Elišky Wiesenbergrové, ba především obličej vlastní matky. Osudné i osudové prohlédnutí i milosrdenství, útěcha i posila pro budoucí vývoj i vzájemnou podporu. Neboť paní Pavla Kytlicová pečovala o básníka i jeho dílo a pod její ochranou bylo v Tasově radostně a slunečno. Každý měl "paní doktorovou" rád a v úctě; jejímu prostému a vnitřně bohatému vyprávění oddaně naslouchali mladí přátelé básníka, kritik i spisovatel, kněz i laik. Na vyzvání Demlovo i žádosti Březivovy zapsala mnohé z těch to vzpomínek na vlastní život a do široce klidného toku kroniky rodové i rodinné uzavřela množství dokumentárního materiálu k poznání doby i lidí. Vídenská rodačka, kde její otec byl národně činný, měla život plný vnitřních překvapení i závažné spojitost a na její kronice "Rodiče a děti" je nejpůvabnější tato složitá zákonitost. Schopnost vidět skrytá podzemní vlákna, jimiž jsou spojeny různé události i jejich představitelé a zároveň dáti jim realitu, byla Pavle Kytlicové vlastní. Její zrak byl objevitelský, vnitřní, duchovní a proto při četbě bezděčně vzniká spontánní prostředí radosti i osvěžení, které přemění z plného procítění bolesti. I její kronika zůstává ovšem básní a pravdou zároveň, ale důležitější je, jak dovede vyvolat určitou atmosféru, jak vnitřním zrakem modeluje situační celky a nad baladickými i lyrickými pasážemi rozklene smírnou pohodu pochopení a lásky.

Setkání s básníkem stvořilo spisovatelku, dalo jejímu pohledu pevný cíl i osnovu a probudilo všechny utajené síly něhy a soucitu. Tasov se jí stal rodnou krajinou duše, v ní našla opravdový domov,

krásku podobnosti i sílu bolesti. Škoda, že nemohla dopseti šestý a sedmý díl kroniky a tak vydati vzácné svědectví, jak na ni působil tento kout drahé země, který vždy nerada opouštěla a v němž 29. I. 1932 smířeně umírala. Jakub Deml psal o pení Pavle mnohokrát, nejvzácnějšími dokumenty jsou knihy "Jak jsme se potkali" a "Smrt Pavly Kytlicové". Obě odhalují básníkův obdiv v nelíčené prostotě a pod tíhou bezprostředních dojmů. Harmonicky spojují realitu s tajemným posláním života i činnosti a mezi řádky napovídají mnoho o rodném kraji, který je částí vlastní duše i osobnosti. V jeho ochraně chápou oba souvislost pokolení, líbeznou tíhu tradice i kouzelnou hudbu mateřštiny. Kronika Pavly Kytlicové je jedinečnou písní o věčném návratu domů, ať v představě nebo ve skutečnosti, ať v obrozování rodu nebo v prohlubování duchové tradice. V pohledu na Tasov zjevuje se oběma i sociální poslání tvorby a citové prazážitky se uplatňují s rozhodnou důvěrností. Knihami obou autorů je podán vzácný důkaz básnického společenství, které láskou k zemi pochopilo a milovalo svět. Odtud hodnoty díla Pavly Kytlicové, které přerůstá jí básnickým významem domácí literární tvorbu žen, navazující na tradiční linii realismu, doplněné osobitým viděním vnitřního zraku a náboženské jistoty. Je zvláštním znakem pokory, že autorka musela býti k vypsání kroniky stále vyzývána. V předmluvě k prvému dílu napsal Jakub Deml: "Několik let museli jsme Pavlu Kytlicovou nutit a prosit, aby napsala vzpomínky ze svého života. Spravedlivě se bránila a řekla: "Nevíte, co to pro mne znamená! Já to všechno musím znova protrpět."

V kronice ničeho nezamlčela a osudy domova i utrpení rodičů, jež končilo rozvratem podala s bolestnou opravdovostí. Nepřehledné řady osob i událostí jsou viděny pohotově a výrazně. Díl čtvrtý i pátý, nemoc bratra Josefa i matčina smrt, mají strhující krásu bolesti i odevzdání v pravdu života.

NEJVYŠŠÍ SPRAVEDLNOST

/Sborník pro filosofii, mystiku, a okultismus 1897/

Spravedlnost, světelný vítr nejčistších a posledních atmosfér, jež dýchají Svátí, vzniká vanutím téhož suverenního gesta, které rozsvěcuje a zhasíná hvězdy. Všudy přítomnost její ohraničuje a vyvíjí stavbu kosmu. Je zákonem, který střeží zazračný květ života, aby naplnil vonnou tkáň všemhňan jemu vlastní linie krásy. Tajemství její obklopuje život nesčíslnými symboly. Všachněce zavrácáním slabosti odváží se vymknouti z jejího plánu, hyne spálené mrazem a tmou. Ude jako zahradník zahradami všech tisíciletí. Dech její prostupuje všemi časy a všemi prostory a je sladký a silný jako věčná hudba všudy přítomná. I těm, kteří si této hudby neuvědomují, poněvadž se v ní narodili a ustavičně je provází, zavane najednou v neočekávaném poznání ve chvílích radosti a lásky jako píseň vznešených nadějí a v okamžiku výstražného jasna po hříchu jako úmluva blesků přicházejících za obzorem. Představa spravedlnosti se ustavičně mění v duši dle toho, jak se mění čistota a bílá nevinost duševního světla. Utajená zabarvuje a odstínuje každé duševní hnutí, nanáší záře a leptá bolestí a tmou. Ozvěnou našich křeků prebouzí po léta dřímající sny, když přišel čas, aby nám vyšly naproti na rozcestích. Kde dospěl tak daleko, že rozumí hlasu své bolesti, uslyší v něm její výkřik, jenž vrací mu znovu výkřik narození; neboť dni, ztrávené před duchovým precitnutím, jsou pouhou illusí země a hodiny jejich jsou čítány tmou.

Nepestižitelná ve svých nesčetných projevech spojuje staletí se staletími, pokolení s pokolením, svět se světem. Proti své vůli jsme jí unášení kolotem země a pohybem svého slunečního systému. Prozřetelnost její hází^{na} milióny životů podivuhodné sítě staletých souvislostí, stahující svá oka každým hnutím a každým krokem a každou myšlenkou, zatímco slabé ruce zdánlivě

rozvazují uzly, překázející v chůzi. Ale právě ohromnost a vsudy přítomnost její zaráží, že nedovedeme ji přehlednou. i v celé její zdrcující nádhře, schopné oslniti zrak světcův extasí hrůzy. Co je náš život, čítaný tepetem srdce, v tisíciletích, které vyrovnává s tisíciletími, jako mračna setkávající se v bleších? A co jsou tisíciletí v nekonečných deštích hořících světů které srážejí se v oblacích posledních mlhovin a padají na jedinou nivu věčného života k jediné žni? Ale v jejím zrcadle stejně se odráží zhasnutí světů jako zavření očí. Neboť pro ni svítí všechna světla a před ní jsou všechny dni a za ní všechny noci. Slova mají pro ni zvuk ještě po staletích. Všechno, co vypadne z naší ruky, zachytává a ovládá nepřístupnými pro nás zákony své tíže a akcelerace. Její cesty jsou nebezpečné jako cesty okolo lešení, kde se staví stavba věků. Střely, o nichž nevíme, odkud byly vystřeleny, naplňují naše světlo šelestem nejistoty a stíny.

Ale v tisíci pohledech, jež v okamžicích jas na otvírají se duši do dílny spravedlnosti, je jeden pohled, nejtěžší ze všech pohledů země, ještě těžší nežli uvědomení mystické viny, přes perspektivy, které vina promítá do hlubin času. Tento pohled, nezapomenutelný a arkixdychtivě žíznavý, jest oslnující nádhra lásky, jež spravedlností vyžehuje a dává i vesmrcujícímu dotknutí jejímu ticho slavného jiskření hvězd. Neboť spravedlnost jest paroxysmem lásky. Jejím opejením a jejím zoufalstvím, bělostí jejího žáru, nezměněného věky.

Poznati plně zákony spravedlnosti znamená nekonečně více, nežli poznati zákony, držící architekturu vesmíru. Znamená více, než pouhé přejití ve vyšší život. Naše země je jen zahrada symbolů a otevřených, nekonečných perspektiv. Ze světél, kterými žehne do duše božská Jednota, je spravedlnost jedno z nejtajemnějších mezi tajemnými. Namístech ozařovaných jejím poznáním, vyšlehuje proti nám věčné jaro, v sálající deko nalosti skví se věci, něha nevýslovné dobroty

oddechuje harmonickými rythy světů a všechny skryté prameny země šumí a otvírají se žíznivým rtům a hvězdám. Symboly tam odhalují svůj smysl, ale i ten je novým symbolem, jenomže průsvitnějším, jakoby spodní oblaky byly odváty a oblaky ve výších nad nimi, řízené docela opačnými větry, propouštěly mnohem bohatší déšť světla. Světla, v němž duše se přesvědčuje, že milosrdenství spravedlnosti nemůže být jiné nežli milosrdenství vichřice, když zalehla v lesy a spokojuje se jen vyvrácením trouchnivícího uprostřed vonného dřeva. Že lehké zachvění její moci působí katastrofy světů a spočinutí pohledu jejího pokrývá města popelem zapomenutí. Že padání její je tiché jako padání sněhu, jenž ukládá se na příliš pyšných a daleko vypjatých větvích a láme i větve přemožené bohatstvím plodů. A rty její usmrcující teskným úsměvem, že jsou vlídné jeho rty milujícího, které netouží po ničem více, nežli po unavení sladkými slovy a polibky.

Odejítí ze života znamená obrátiti se vlož, u něhož stojí jako lékař, ruku na vaší hlavě a na vaší tepně.

Z jejího závratného díla dáno je zrakům spatřiti jenom onu část, která se hraje ve světle země. Proto jeví se nám přerušované, trhané a nespojité, neznámé práce v temnotách věků, do nichž padají jenom úzké pruhy svítícího okamžiku. Vidíme najednou zdvižení kladiva, ale nevidíme jeho dopadnutí. Vidíme jeho dopadnutí, ale neslyšíme ránu. Slyšíme ránu, ale nikdy neuzříme jejího otisku v záhadném díle. Geste hrozby nabývá ve tmě lákavosti rozpjatých ramen. Ale místo abychom pochopili nedostatečnost svého světla a hleděli je rozšířiti, přestáváme věřiti v účelnost a souvislost minulého a budoucího, ve smysl země a ve smysl života. Ale ti, kdož se přiblížili svou touhou a svým tušením k odleskům oslnujících hlubin spravedlnosti, jsou dávno přesvědčeni, že není jiné bolesti kromě bolesti z nedokonalesti a lásky, to jest z nedočkavosti zajatého.

...Tehdy jsem pochopil, že Léon Bloy opravdu za svého života byl pověřen posláním, a že "posláním" tohoto velikého nadpřirozeného mluvčího bylo potvrzene obavou toho dne, kdy jeho duše byla odpeutána od těla.

V kterou hodinu nebo dokonce kterého dne jsem přestal "poslechat"? Neuvědomil jsem si to. Jisté však je, že najednou jsem viděl už jenom náhrobek, neboť kříž se vrátil zase do své podoby a velikosti, poměrně menší než ekolí, ale uchová-
vající si oš te chvíle v mých očích symbolický tvar Nebeské Hory.

Kráčel jsem k hřbitovní bráně. Bylo ještě světlo. Šel jsem kolem hlídačova domku: "Ach, to je dobře; víte pane, že jsem právě chtěl zavírat? zavelal na mne, estatně zcela vlídně. Nebylo by patrně příjemné přenocevat tam..."

Pozdraviv stručně jsem poděkoval a skoro jsem utíkal venkovskou uličkou, svažující se k tramvaji.

A teď tedy zde je řeč toho "posla":

"Sklíčenost duší je bezmezná..."

"Sklíčenost duší, tedy sklíčenost těl a sklíčenost všech statků..."

Je to Noc, v níž se již nikomu nedaří pracovat...

"Keráb, neseucí lidské pokolení, je skoro zničen pekelnou Bouří. A do noci se mezi dravými vlnami zoufale vzpínají sta milionů paží..."

"A žádná pomocná ruka je nezachycuje..."

"Miliony a miliony úst hltají meřzkou vedu, protože se snaží rváti o pomoc k zachránci, v jehož příchod není naděje..."

"Vichr, vedy, hromebítí přehlušují svým hlomezem volání, které by mohl slyšet jedině Ten, jehož -Jediného- vesmírná Zatvrzelost odmítá vyzývat..."

"Úzkost je bez mezí, beze jména, bez příkladu,

protože Nepřítomnost Spasitele, jediného kdy
mežného, je denně - už od staletí - nesmírnější,
protože je dábelštěji organizována každého dne,
každého století, pomalu, n e p e z o r e v a ně!

...
"Jediná hodina by ještě - ještě a stále - mohla
zavznít, hodina Vyzvání Jediného Spasitele..."

"Je s t á l e ve vaší moci, v moci vás všech,
pocestní, poutníci, chodci, je stále ve vaší moci
toto Vyzvání..."

"Je to hodina Zoufalců, o níž jsem zpíval,
kterou jsem prerokeoval - pro ty, kteří mi doveli-
li, abych v nich vyplnil své "poslání", poslání
volat do noci tak hlasitě, abych shromáždil ně-
kolik duší - a proti těm, kteří mé jméno připo-
jili k jménům všech pronásledovaných pro Sprav-
vedlnost."

"Hodina zoufalců podle Nebes a zoufalců podle
názerů pozemských."

"A není už n a d ě j e, leda pro několik "zou-
falců v Bohu", protože není už Boha na světě..
na Světě, za který se Věčný Kněz nemodlil..."

"Svět je zachvácen vzrůstající závratí Vesmír
né s e b e v r a ž d y, protože denně stále ví-
ce upadá do B e h a p r á z d n e s t í..."

"Svět "vyklidil" By t e s t A b s o l u t-
n í a Relativně, učarované Satanem, řítí se k
Rozkladu."

"Je to "Opuštěnost Boha", mateřsky předpověděn
královnou Nebes i země, "královnou království
francouzského, která mě pasevala za svého rytíře"

"Opuštěnost předpověděná s pláčem označená
Teu, kterou pozemská Chet Duchu Svátého chtěj
nechtěj pozdravuje tisícerymi uvědomělými nebo
neuvědomělými hlasy svých kněží jménem M e u-
d r e s t í v ě č n é, opakujíc, stále znovu
odřikavajíc a rozebírajíc n e m ě n í t e l n ě.
O r a k u l u m, s t á l e a v ž d y p ř i-
p e m í n a n é..."

"Od Prvepočátečního zjevení prvnímu z lidí a
celým řetězem pokolení, nevyjímajíc jediného čl
věka, přicházejícího na tento svět, ale stále

silněji osvícen od vrcholků k vrcholům na čele
 Patriarchů a Proroků, Apoštolů a Církevních Otců,
 Duch od věčnosti a bez ustání promlouvá t o t é ž
S l o v o, nezměnitelné, stále stejné, protože
 Bytost absolutní je všeobecné Synonymum...

"A kdyby se třeba jen v jediné duši odrezila
 ozvěna Slova, Duch by nemluvil marně..."

"Kdyby jen sám Vůdce, Bytost Svrchovaná, v níž
 je souhrn a "rekapitulace" všeho Stvořeného, Kris-
 tus, nejvyšší Kněz a Král, kdyby jenom On opakoval
 to věčné Slovo, stačilo by to: On je **S l o v o**
S a m o.

"Proč tedy, o srdce zatvrdlá, odpíráte slyšet k
 toto neustávající volání mé Lásky?..."

"A proč dokonce říkáte: "My že odpíráme slyšet"
 Vždyť církev ještě nikdy tak nerozkvétala v celém
 světě, která ještě nikdy nebyl e v a n g e l i -
 s o v á m tak jako dnes..."

"Vy se tak ptáte? Vaše touha bude zase ukoje-
 na a ještě jednou bude poslouženo vašemu rouhavé-
 mu požadavku, neboť psáno je: "První bude služební-
 kem všech." Jsem Přeposlušný, abyste pro příklad
 kterým vám budu až do konce, byli odsouzeni svou
 vlastní činností, jakož i svou nečinností a svými
 slovy..."

"Neboť Slovo je t o t o ž n é s Činem (vy
 neznáte toto tajemství? Je to snad proto, že nezná-
 te **T a j e m s t v í L ž i**?...)

"Historie není nic jiného než rozvíjení skutků
 Mého Slova. A předpovědi, vysvětlené lidem řečí
 nezbytně lidskou, jsou srozumitelným překladem
 mého Skutku Nekonečného.

"Ale vy vítězíte proti mým prorokům vlivem
 iluze, která vzniká z toho, že ohlašují různé událos-
 ti jako b l í z k é!..." "Zlověstní sýčci, pravíte
 nic z toho se nestalo! Šarlatáni!..." Řekněte radě
 jí: Lháři! protože to je vaše pravá myšlenka.

"Což nevidíte, že perspektiva prorockého stylu
 ve vás budí stejně zrakový klam jako stromy, které
 na dlouhé silnici vypadají, jakoby se dotýkaly,
 ačkoli jsou mezi nimi tak veliké rozestupy? Nebo

ještě lépe týž zrakový klam, který pohledu do dálky ukazuje nějakou horu hned vedle hory jiné, ačkoli mezi nimi leží jedno nebo několik údolí?..

"A pak, vy říkáte, že se vám nic nepříhodilo?"

"Zaslepení! Drohové slepců a průvodčí slepců. Kdy tedy otevřete oči? Jen aby nebylo pozdě..."

"Vy žádáte jako neklamné znamení vzkříšení m r t v ý c h? Mrtví vstávají z hrobu, ale vám, l i d e m, o b d a ř e n ý m o č i m a t ě l e s n ý m a, by marně hlásali o b r á c e n í. Už před 19 stoletími jsem to jasně řekl a vy jste mi dali za pravdu..."

"Vy odmítáte, ano, odmítáte změnit své chování."

"Učinil jsem vás svobodnými, d v a k r á t s v o b o d n ý m i. Což není to, co chcete, s v o b o d a? Nuže, co mohu přes svou Všemohoucnost a Nesmírnou Dobrotivost udělat více?"

"Není to ú p a d e k V y k o u p e n í?"

"Přišel jsem, všem viditelný, beze sporu hmatatelný, ochotný podrobit se jakémukoli dobře nebo špatně míněnému pokusu, vlivem jakéhosi šíleného zázraku nekonečné lásky. Propůjčil jsem se každé diskusi, každé kontrole; zaplavil jsem své svědky světlem a zahrnul jsem duše i těla dobrodiními..."

"A bylo se mnou zacházeno celkem jako s vyvrhelem..."

"V své lásce- která byla opravdu silnějši než nenávisť- přes to jsem setrval na tomto světě zloby a s úžasnou pošetilostí jsem jej učinil tak velikým, že mé nejandělštější přátele pojímá závrat, skloní-li se nad tčuto propastí božské přozírnosti. Učinil jsem ze sebe tu nepatrnou věcičku, zmnohonásobenou, do nekonečna rozšířenou po všech místech a ve všech stoletích, tak křehkou a tak opořžení hodnou, že Mne může nejen zvíře s lidskou tváří s odplivnutím rozmáčk-nout pod svým podpatkem, ale žę i nevědomý hmyz, nějaký červ nebo nějaká plíseň Mne mohou zničit; Mne, živé zřídlo života, vytvářející takto ne-

výslovné společenství s blátem, s červem, s havětí s hnilobou...

"Má-li někdo takovou trpělivost, co mu záleží na tom, čeká-li třeba dvacet tisíc let u bran lidského srdce? Jestliže prosím Věčného soudce, jestliže Já, váš Prvorozený, váš Vůdce a váš Učitel, jestliže Já prosím a pokorně žádám vás samé, dělám to ze soucitu s vámi...

"A vy Mě neposloucháte...

"Jsem v agonii až do soudného dne. Bádám na Kříži v strašném bdění, abych vás mohl obhajovat, neustáváje ani na chvíli...

"A nejsem na "K ř í ž i" sám...

"Když Mojžíš, jako symbol budoucnosti, přimlouval se za boje na Hoře, jeho paže, také roztažené, byly podpírány jeho bratrem, veleknězem, a Hurem.

"Stejně od chvíle Ukřižování mám také Já stále po své pravici Pannu Marii, svou tělesnou Matku a Rodičku Církve v ohni a v Duchu, a po levici syna, kterého jsem dal Své Matce, sbor nepetrný ve srovnání se Světem, sbor Věřících, viditelné k tělo Mé Nevěsty Církve.

"Právě jimi jsou mé paže podpírány, takže neklešají k Zemi...

"Jsou- a zvláště Ona, Paní mé Pravice, tak těžké tak obtížené hříchy- jsou sloupy, bez nichž by Nebe zavalilo zemi, dopadnuvši těžce na její vzpou ru;

"Ona je Předsedkyně Posvátného úřadu Nového Společenství;

"On je serafický a panenský Kněz, neboť úkolem tohoto Posvátného úřadu ve spojení s jeho Královnou a této ve spojení s jejím Králem, je podpírat rozevřenými pažemi Nebe, které hrozí sesutím.

"A vy jste se všemožně přičinili, abyste podlomili odvalu těch nebeských sloupů... Vykonali jste na d l i d s k é dílo, abyste zmalomyslnili Tu, kterou Gírkevní otcové hyperbolicky nazývají V š e m o h o u c í P r o s e b n i c í. Jenom božské vědění by mohlo tvrdit, že pekelnému společenstvu Člověka s Hadem se nepodařilo z n e c h u t i t Královně Andělů modlitby za vás!...

"Pokud se týče toho Posvátného úřadu mezi syny

lidskými, hned řekneme, co se z něho stalo vašim
příčiněním...

"Ale odvěké úzkosti Matky Sedmibolestné, její
slzy, její soucitnou agonií...to vše jste pohodili
na smetiště...

"Je zajisté něco dobrého v nesmírnosti zlého,
něco, bez čeho by lidstvu nezbývalo nic než zanik-
nout.

"A její hodina přijde, až bude skončen její Sou-
cit, až bude naplněna míra toho, co ještě chybí k
Utrpení Páně.

"Je zajisté něco dobrého mezi vámi, ale díl zla
je příliš veliký, aby byl trpěn bez vesmírného tres-
tu. Neboť zatvrzelost je už příliš všeobecná. Nej-
vážnější výstrahy jsou přijímány s odporem nebo s
výsměškem nebo s p ř e d s t í r a n o u p o-
s l u š n o s t í. Nic nepomáhá, že lidé, obdaření
zdravým rozumem, jednají souhlasně s mými určitými
vnuknutími: počet slepých a hluchých, počet spáčů s
stále vzrůstá. Řekněte mi, co tedy mám dělat?...

-"Ale na šem je vidět, že odpíráme vidět a sly-
šet?"

"To je, pravda, ta vaše otázka? Posleďte
tedy:

"Mimo nepatrný počet posledních Živých Věřících
jak mezi těmi, kteří se holedbějí, že jsou moji "vě-
ni", tak mezi těmi, kteří mají smutnou odvalu zavr-
hovat mě, zevšeobecnělo s k u t e č n é p o r-
š o v á n í P r v n í h o a z á k l a d n í h o
P ř i k á z á n í, toho, jímž každé jiné je uznává-
no za zákonné: zevšeobecnělo /s jedinou výjimkou/
toho malinkého stádečka posledních Pozůstalých/ k:
hříšné znesvěcování t o h o D n e, n a k t e r ý
m á m p r á v o j á.

"Neboť Čas je Můj, celý Můj, a já jej lidem
p ů j č u j i jen s podmínkou, že mi týdně budou
splácet povinné poplatky.

Nebudeš mítí Pána mimo Mne, jenž jsem Pán Věčný
a budeš Mně, svému jedinému Pánu, přinášet O b ě t
S e d m é h o d n e.

"Mé Slovo zaznělo hned na počátku a první

člověk je přijal do sebe. Září, ničím nemohouc být zastíněno, výše než slunce a jasněji než ono. A ty to víš. Jsem před tvýma očima a jsem tam celý. Tvé vědění je dostatečné a vědomí také. A přece jsi neposlušný.

"J á ř í k á m P r a v d u. J á j s e m P r a v d o m l u v n ý.

"A kdo jsi ty, že mne neposloucháš?... Jsi snad jenom ten, který může "mudrovat" o závadách své rodiny, svého zaměstnání, svého okolí?

"Jsi snad jenom ten?"

"Ach! Kdybych měl před očima jenom takové rušitele Mých příkazů, má spravedlnost by možná byla skromnějšší... Ale ne.. Jde o tebe, o tebe, jenž o sobě tvrdíš, že mi sloužíš, o tebe, jenž jsi z počtů n o s i t e l ů m é h o J m é n a, jimž nestačí být jenom "křesťany" a kteří se chlubí, že jsou "katolíci", a katolíci p a s t e n t o v a n í.

"Ale ani to není vše.

"K tobě, i k tobě mluvím, k tobě, jenž jsi mezi těmito posledními zvolil za svůj stav být učitelem v Izraeli a jenž jsi se jím stal, vyzván k tomu buď opravdu Mnou nebo spíše lidmi, ... k tobě, jenž sis vzal za úkol nosit před zraky všech můj prepor a můj Zákon...

"Tebe, Knězi v mé Církvi, tebe se ptám, co děláš s mým Prvním příkázáním... Odpověz mi..

"Co děláš, abys dosáhl s v ě c e n í dne, který je vyhrazen Mně?"

"Kdybys ses o to přičinil polovicí těch precí které věnuješ věcem méně zbožným, už dávno by Můj Den byl svěcen.

"A Mé Sváté Jméno méně uráženo... přotže t y s á m d ě l á š t o, co jsem zakázal.

"Zakázals, řekni mi, zakázals s v svém domě člověka Božího jakékoli nákupy v Neděli?"

"Vlivem zvyku, o němž říkáš, že nemáš sil na jeho vykořenění, přichází toho Dne na tvůj stůl ten chléb, to maso, ty pamlsky, všechno to, co kupec nemohl koupit bez "smrtného hříchu" a co prodavač mohl prodat také jenom za těch podmínek!...

"To vše ty nevíš? O čem tedy můžeš poučovat své "ovečky"?"

"A Co odpovíš před Mou Soudnou Stolicí?..

"Zatím na to nemyslíš a jsi směšný pastýř...
 Nebot dnes už nejsou doby, kdy bývalo slouženo předešlým Bohu. A pak: "nelze nic dělat"... to platí zvláště pro dělníky, kteří nemají odvahy.

"Proto také, dokud ty, Kněz Nejvyššího Zákonodávce, Kněz, jemuž bylo poručeno", aby Můj Zákon hlásal a obhajoval, dokud ty sám nebudeš dělat to, co ti bylo přikázáno hlásat, a zvláště v tomto základním článku, nerozhořčuj se nad tím, že ostatní lidé Zákon neznají nebo porušují. Právě tebe, Knězi, volám k odpovědnosti za to všeobecné znesvěcování Mého Dne, protože ty jsi Můj služebník osobní.

"A Má spravedlivá Spravedlnost snáší jak se je, ko nelitostná bouře na svět tvou vinou, člověče, zpronevěřivší se jako Jonáš..."

"A na tebe bude Má Spravedlnost sestupovat denně a každoročně černější a zhoubnější, zvláště na tebe a na tvé bratry v Posvátném Úřadě; a vaše volání o pomoc se budou ztrácet v Noci.

"Zničím. Zničím.

"Nechci úřad, zřízený na to, aby hlásal poslušnost, a pěstující vzpouru..."

"Zdá se, že dosti rozsáhlé a nedávné naplnění trvalých předpovědí nestačilo k poučení? "Nábožeství" bude "vyliďnováno" dotud, dokud Kněz v zíněné košili a v postu, v pokání a v konvessi, nepaď veřejně na tvář a nezalká ke Mně z hloubi srdce.

"Teprve pak to bude m o d l i t b a. Teprve pak budu poslouchat.

Teď mluvím. A Mé Slovo je Čin. Kdybyste dovedli v i d ě t skutečnosti! Myslíte, že máte pozitivního vědeckého ducha; chcete věřit jenom v to, co vidíte! Nuže, což nevidíte "skutky" Mého Slova? Číslice a data, jichž jsou také vaše studie plny, vás tedy nepoučují o náčem?

"Zapřete i po těchto "vědeckých" důkazech hrozí nebezpečí svého postavení a cítíte celou hlouposť

toho, čemu říkáte o p t i m i s m u s?...
 "Až do kterého dne setrváte v své zaslepenosti?"

"Jaké zkoušky, o Kněžstvo, budou tě moci probudit z tvé zatvrzelosti?"

"A zvláště k tobě, o Francie, mluvím ještě jednou, protože ty jsi Můj národ v y v o l e n ý, Má Vinice Nového Společenství."

"Což je tomu tak dávno, co jsem tě vydal na pospas vzteklosti "toho" co jsi tak dlouho nechávala do sebe vnikat?"

"Nad tebou se rozpoutalo veliké soužení proskribcí, vyhnanství, poprav, vražd a záhub."

"Málokterá byli Mými o p r a v d o v ý m i "mučedníky"- jenom ti, jejichž krev je plodná. -Byli jste příliš změkčání, příliš dovedně, s a t a n s k y p ř i p r a v e n í Revolucí, která přicházela už od století, k tomu, aby ste se stali vojíny, zápasníky, kteří n e o b s t o j í.. Většina boj p o d s t o u p i l a... A když bylo po bouři, ti, kteří ji přežili, pokračovali zase ve své cestě, ničemu se nenaučivše, téměř na vše zapomenuvše."

"A ten zcela nepatrný počet-jako vždy-který trpěl, to jest podstoupil boj, tento malý počet byl utopen, smeten proudem organisované Nevědomosti."

"Neboť Pekle n e o r g a n i s u j e jenom pronásledování, ale také zapominání na pronásledování; a to /vrchol obratnosti synů Temnot a vrchol zaslepenosti synů Světla/ tak, že se mu daří dosíci účasti také těchto posledních, z nichž jedni, neurčitelná menšina, mu pomáhají vědomě, jiní /o vrchol svrchovaný/, ani si to neuvědomujíce..

"Tak tedy "veliká revoluce" zaznamenala úspěch v boření Obce, kterou ty máš obhajovat, ty, ustanovený strážce!..."

"A Revoluce pokračuje. Každého roku dobývá nových úspěchů a dnes stejně jako před stopadesáti lety Stráža nekonají strážní službu, Noční hlídky nehlídají, Obránci nebrání.....

"Vše, co není vybudováno na Mně, podle Plánu, který jsem dal já...vše to je zaslíbeno zkáze..Pohleďte a vizte... oooooo

F r a n z   K a f k a

PROMÉTHEUS

O Prométheovi podávají zprávu čtyři pověsti: Podle první byl přikován na skály Kavkazu, protože zradil bohy lidem, a bohové seslali orly, kteří užírali jeho stále narůstající játra.

Podle druhé tiskl Prométheus se v bolestech pod klovajícími zobáky stále hleuběji do skály, až s ní srostl.

Podle třetí byla po tisíciletích jeho zrada zapomenuta, zapomněli bohové, orli, on sám.

Podle čtvrté unavili se posléze všichni tím, co pozbylo důvodu. Bohové byli unaveni, orli byli unaveni, rána se znaveně zavřela.

Zůstala nevysvětlitelná skaliska.—Pověst se pokouší vysvětlit nevysvětlitelné. Protože vychází z pravdy, musí opět skončit v nevysvětlitelném.

ooo

PRAVDA—O SANCHU PANSOVI

Sancho Pansa, který se tím ostatně nikdy nechlubil, podstrkoval za večera i noci svému dáblu, jemuž později dal jméno Don Quichot, spousty rytířských i loupežnických románů, a tím si ho dokázal natolik držet od těla, že tento muž pak bez ustání podnikal ty nejztrěštěnější činy, které však vzhledem k nepřítomnosti předem daného předmětu, jímž měl být právě Sancho Pansa nikomu nespůsobily škodu. Sancho Pansa, svobodný muž, následoval s klidnou myslí, snad i s jistým pocitem odpovědnosti, Dona Quijeta na jeho výpravách a ažk do konce svého života měl z toho veliké a užitečné povyražení.

ooo

HRA DOOPRAVDY

/úryvek/

..Světelné hodiny nádraží d'Orsay mu připamatovaly, že je pozdě - připamatovaly mu to podrážděně, jako někdo, nakohe se upřeně zadíval - a jejich okruh roztočil jeho očima po kruhu ještě mnohem větším, roztočil jima po bezejmenně sřízlém obzoru, kde - náhle mu vzešlo - chvíli již bloudil. Ale vzešlo mu pozdě, to je o vteřinu později, než když byl shledal, že není lidí, že není myšlenek, že není věcí, že není touhy, že není nic - jeho sama nevyjímajíc -, kde by stál za smrt, natož za život, a jak teprve za nenapravitelný, slyšte: za posvěcující zármutek.

Ale ona marnost nebyla záperem jseučna; bylo to motivější: lidé, myšlenky, věci, touhy, on sám - a on především - "nebyli" jen proto, že "nebýt" bylo tou nejbytestnější z jejich vlastností. A dokonce se neozvalo ani pomýšlení, tete právě, že je deficit; co dím: nikde ani potuchy po myšlence, p ř i r e z e n ě j i že by tomu mělo být snad jinak. Divoce se mu zachtělo postrádat, ale nedopátral se; necítil nedostatku; jen se nan pamatoval, z dřívějšíka, pamatoval, jako, jako se pamatuje na objektivní poznatek. - Bylo to zoufalství; zoufalství z oněch spasitelně naprostých, odkud vede jen jediná cesta, krátká a náhlá jako nezbytný kelmý pád někam, to je kamsi. Kamsi - to je k pretinežcům zoufalství: k poznání. - Užůž se přiklánělo; užůž se přetížené "nepostrádám" rozvíralo úrodě lehoučkého "tedy jsem našel", když mu ze špinavé oné tmavé svítly zsinale světle, ozařující jmm uštvanou tvář....

z knihy PARADOX KŘESŤANSTVÍ

NANEBEVSTOUPENÍ PANNY
MARIE

V kalendáři katolické církve existuje jedna svatá, jejíž jméno se nikdy nespojuje s pojmem "trest"; dokonce i "spravedlnost" u ní ustupuje ve srovnání s pojmy "láska" a "milost". Mám na mysli ssvatou, kterou katolíci nazývají Matka Boží. A přece o tuto postavu zuřil od nepaměti nejrozhořeňší boj spor. V puritánské Anglii, tak jako ve Španělsku v třicátých letech tohoto století, byly obrazy Panny Marie zničeny dříve než ostatních světců. Ať si kněží popírají na kazatelně božství Kristovo dle libosti; s výjimkou několika venkovských farářů nezbudí velké pohoršení. Ale když bylo učení o Nanebevzetí Panny Marie, které se přes tisíc let slevilo jako stálý církevní svátek, povýšeno na dogma, prohlásili arcibiskupové z Canterbury a z Yorku, že rozdělení křesťanstva se prohloubilo. I když věří v zmrtvýchvstání, považují myšlenku, že už skutečně došlo k nanebevzetí za rouhání. Nikdo se nevzbouřil, když Newman napsal před sto lety toto: "Byla prosta dědičného hříchu neboť její smysly vyhasly, tělo se opotřebovalo a nastala sešlost věkem, jak to bývá před smrtí. Umírala, ale její umírání bylo pouhou skutečností, a nikoliv důsledkem, a když skončilo, přestalo existovat." Občas se vynořily jiné sporné otázky: protestanské církve byly znepokojeny evoluční teorií a dokonce i stáří Země bylo příčinou veřejného sporu, protože prý bylo v rozporu s Genesí. Avšak konflikt mezi vědou a církví se mohl vždy znovu urovnat. Zbývá pouze nevysvětlitelně prudký boj o jedinou postavu, zosobňující dokonalou pozemskou lásku.

Jak to vysvětlit? Jistý teolog to naší generaci vysvětlil jako pochybování o konkrétnu. Jsme přece tak zvyklí na abstrakce. Slova jako demokre

cie a svoboda se mohou použít v neprosto opačném smyslu, aniž to vzbudí pozornost- jedním uchem nám jdou tam, druhým ven. Tak je to i s vírou. Nejvyšší bytost, Nejsvětější Trojice, Stvořitel- snad nás všechny tyto pojmy podněcovaly k přemýšlení- kdysi ale teď už nikoliv. Dokonce i konkrétní jméno Kristus tak zmlhavělo, rozbředlo se ve "Velkého učitele", "Prvního komunistu" a tak dále, že vyvolá me nepatrný odpor, řekneme-li, že Kristus je Bůh: asi tak, jako když se řekne, že pravda je Bůh. Ale tvrzení, že Maria je matkou Boha, je stále čímsi pohoršlivě tělesným a paradoxním.

A přece je toto tvrzení zdrojem celého křesťanství. Rád bych opět citoval Newmana: "Když už jsme se namáhavě vyrovnali s myšlenkou, že Maria nosila, kojila a dotýkala se Věčného v podobě dítěte, jaké hranice by pak ještě mohly bránit útoku a přívalu myšlenek, jež z takového učení vyplývají?" Tento myšlenkový příval si leckdy našel i bizarní kanály, ale církev je pomalá a opatrná: novinkám se poskytuje dost času, aby odumřely samy od sebe. A prohlášení o Neposkvrněném početí/1854, které bylo již několik let po smrti apoštola Jana součástí církevního učení na východě, západě a v Africe, je jistě formulováno celkem mírně. S nanebevzetím Panny Marie, jež si i prostá lidská logika může vysvětlit jako hlavní důsledek Neposkvrněného početí, vyčkávala církev ještě déle.

Naši protivníci tvrdí, že by se dogmatem nemělo stát žádná z pravd víry, která není výslovně uvedena v Písmu (a přitom přehlízejí, že pravost určitých evangelií a žádných jiných, uznáváme výhradně na základě církevní autority). Avšak i protestantské církve přijaly dogmata jako např. o Svaté Trojici, která nejsou v evangeliích přesně doložena. Sv. Jan napsal: "Je však ještě mnoho jiných věcí, které učinil Ježíš; kdyby se o každé zvláště napsalo, myslím, že by ani celý svět neobsáhl ty knihy, které by musily být napsány." Dovoláváme se toho, že plný a pravdivý význam Písma svatého vysvětluje pouze tradice, jež se opírá o učení apoštolů a již zkoumá a ovlivňuje po staletí církev, vedená Duchem Svatým, kterého přislíbil

Kristus.

Z Písma se dovídáme o Panně Marii jen o málo víc než první zázračná fakta o Zvěstování a Neposkvrněném početí. Lukášovo evangelium se někdy nazývá evangelium Panny Marie, neboť Lukáš popisuje podrobnosti o Navštívení a Narození, jež mohou pocházet jeen od Spasitelovy matky. Matoušovo evangelium doplňuje jeho zprávu o útěku do Egypta. Sv. Jan, u něhož Maria podle tradice prožila zbytek svého života po ukřižování Páně, vypovídá, jak Kristus pro ni vykonal svůj první zázrak na světbě v Káni Galilejské, jak stála u paty kříže a jak jí Kristus svěřil svému nejmilejšímu učedníkovi. Ze Skutků apoštolských se dovídáme, že byla o svato-dušních svátcích s apoštoly v hořejší síni. A potom - naprosté mlčení. Několik legend, a to je všechno. "Její odchod ze světa nezbudil žádné vzrušení," píše Newman. Církev konala dál své povinnosti, kázala, obracela na víru a trpěla. Nastalo pronásledování, muselo se prahat z místa na místo, byli mučedníci a vítězství - a nakonec se v cizině rozšířila zpráva, že Matka Boží už nedlí na zemi. Poutníci putovali sem a tam, hledali její tělesné pozůstatky, ale marně. Zemřela v Efezu, nebo v Jeruzalémě? Existují různé verze. Její hrob se nenašel, a pokud se našel, tak prázdný.

P r á z d n ý h r o b

Legenda vypravuje, jak se apoštolové narychlo shromáždili kolem jejího úmrtního lože, jak jí pohřbili a jak našli třetího dne její hrob prázdný. Avšak dogma o Nanebevzetí nevyžaduje, abychom věřili těmto podrobnostem. Máme věřit jen tomu, čemu církev věřila po celou dobu své historie: jako se jí nikdy nedotkla skvrna dědičného hříchu (Wordsworth napsal: "Jediná pýcha naší poskvrněné přirozenosti"), tak ani její tělo nepodlehlo rozkladu, který považujeme za následek tohoto hříchu: je duší a oslaveným tělem (ať je to cokoliv) na nebesích (ať je to kdekoliv).

Písmo svaté, tradice a legenda doplňují naše vědomosti o Panně Marii nebo nám říkají, jak se

jevila lidem. A máme ještě jiný pramen: na rozdíl od všech ostatních světců se jen ona neustále zjevuje lidem během celých dějin až dodnes. Víme o nikdy nevysychajícím veletoku zjevení. Je to žena se stovkou zeměpisných přezdívek jako např. Lourdeská, La Salettská, Karmelská, Fatimská, Gaudalupská, Linská. Církev nikdy nevyžadovala, abychom v této zjevení věřili jako v články víry. Církev dokonce odsoudila několik těchto zjevení, jakož i několik legend. Ta zjevení, jež se považují za věrohodná, nejsou vázána žádným kontinentem, ani žádnou rasou. Některá z nich sahají dávno do minulosti, kdy nebylo možno provádět důkladné vyšetřování, jako např. zjevení Penny Marie v anglickém Walsinghamu, jejíž kapli navštívil jednoho zasněženého dne bosý Jindřich VIII. Později ji přívrženci téhož krále zničili. Legenda vypravuje, že se Panna Maria zjevila jedné vznešené vdově a že jí poručila, aby dala vystavět kapli, jež by vypadala jako její dům v Nazaretě. Dílo se však nezdařilo. Proto ji Panna Maria postavila samas pomocí andělů za jedinou noc. Nemusíme ovšem legendě věřit v té formě, jak se nám traduje, avšak vytrvalá a ryzí zbožnost, jež tuto kapli obklopuje - zbožnost, která dojala dokonce i skeptického Erasma a která se ještě dodnes projevuje v poutích k obnovené kapli - vzbuzuje přinejmenším domněnku, že se za pověstí skrývá skutečné zjevení. Či se snad dají napsatolži tak krásné verše, jaké napsal v šestnáctém století neznámý autor "Z a l o z p ě v u n a d W a l s i n g h a m e m"?

...Plač, Walsingham, ach, jen plač,
z dnů tvých jsou noci setmělé
z žehnání stalo se rouhání
a z dobrých skutků zlé.
Na místě Neší Paní hřích
Peklo, kde bylo nebe
A z trůnu Páně Satan vládne
Ach, sbohem Walsingham.

Z á z r a k n a p a h o r k u T e p a y a c

stínů Sahají-li zečátky Walsinghamu do hlubokých

středověku, které tak kontrastují s jasnou a průzračnou dobou prvního křesťanství, pak pro zjevení Panny Marie Guadalupe svěřila bezmála stejně závažné důvody jako pro zjevení lourdské a lasaletské v 19. století a fatimské ve 20. stol. Psal se 15. prosinec 1531, když se Panna Maria zjevila indiánskému sedlákově jménem Juan Diego, který stoupal na pahorek Tepeyac, na jehož úpatí na okraji města Mexika stojí dnes kaple. Maria Indiánovi přikázala, aby předal biskupovi Zumarragovi poselství. Měl dát vystavět kapli na takovém místě, odkud by mohla chránit a hájit Indiány. Mexiko padlo definitivně do rukou Cortézových teprve před dvěma roky. Dobyvatelé si však zemi ještě zcela nepodmanili a prostí španělští dobrodruzi by se asi na indiánského sedláka zle obořili, kdyby jim vyprávěl, že ho Matka Boží oslovila "Mé dítě". I Zumarraga se zdráhal uvěřit této příhodě, a tak Diego poprosil Pannu Marii, když se mu znova zjevil na pahorku, aby poselstvím pověřila nějakého Španěla, kterému by biskup věřil. Avšak Panna Maria poslala opět Indiána, a biskup tentokrát požadoval znamení. Při třetím setkání Maria Diegovi poručila, aby se nazítří vrátil na stejné místo: dá mu znamení, které si biskup vyžádal. Ale druhého dne těžce onemocněl Diegův strýc a Indián na to zapomněl - nebo spíše považoval bezprostřední skutečnost lidského umírání za důležitější a opravdovější než zjevení, o němž po rozmluvě s biskupem, který s ním moudře a opatrně hovořil s rozumným skepticismem církevní autority, sám patrně zapochyboval. Ve čtvrtek 12. prosince musel jít Diego do Tealtelolce, aby přivedl umírajícímu strýci kněze. Měl však strach z kamenité cesty, kde měl zjevení a proto se vydal jinou pěšinou. Ale tak snadno se z toho nevyvlekl. Panna Maria mu zastoupila i tuto cestu. Řekla mu, že se jeho strýc uzdravil, a vybídla ho, aby natrhal na skalnatém vrcholku růže. Diego učinil, co mu přikázala, a přinesl růže Panně Marii. Ta se jich dotkla a vrátila mu je s příkazem, aby je odnesl biskupovi. Diego jez zavinul do své pláštěnky. Když ji před Zumarragou rozbalil, byl v látce obtisknut obraz Panny Marie, přesně takový, jaký vis

do dnes nad oltářem v Guadalupu.

Vylíčil jsem zjevení podrobně, protože tuto legendu- jak mi tvrdili mexičtí politici- si prý vymyslela církev, aby si podmanila Indiány. Jejich argument neobstojí, protože Panna Maria si vyžádala kapli na ochranu svých Indiánů proti Španělům dva roky po dobytí Mexika. Legenda dala Indiánům vážnosti k sobě samým, a i kdyby to byla jen legenda, rozhodně je osvobodila a nikoliv zotročila. Jak by byla vypadala budoucnost, kdyby se Panna Maria zjevila jednomu z dobyvatelů a nikoliv z podmaněných? Španělé by byli postavili honosnou kapli, kterou by vláda za pronásledování v dbacátých letech dvacátého století uzavřela jako mnoho jiných kostelů. Tato kaple však zůstala otevřená, protože byla indiánská a pomohla zničit kariéru jediného muže, který hrozil, že ji zboží. Garrido Canabal, diktátor z Tabasca, vydal tajný rozkaz, aby byla kaple vyhozená do povětří dynamitem, jakmile vtáhl se svou soukromou armádou Rudých košil do hlavního města, kde se ujal úřadu ministra zemědělství v Cardenasově vládě. Ale zpráva o rozkazu se rozkřikla, ~~mazlí~~ Indiáni střežili kapli ve dne v noci, dokud nebyl Garrido, kterým zbořil v Tabascu všechny kostely, vypovězen do vyhnanství.

Panna Maria Guadalupská má podobu Indiánky. O vzkříšeném těle víme jen to, že si zachovalo a svou tělesnou konstituci (sv. Tomáš vložil ruku do Ježíšových ran), a přesto mohlo procházet zdi místnosti. Po zmrtvýchvstání se Kristus někdy zjevil účastníkům ihned, jindy je však doprovázel na jejich poutích neviditelný. Bernadettě se Panna Maria zjevila v podobě dívky, která byla jen o málo starší než sama Bernadetta. Dětem z Fatimy se zjevila jako žena a Indiánovi Diegovi jako Indiánka.

Zatímco církev údaje o některých zjeveních ani nezkoumá, jiné prověřuje a neuznává. To se stalo před dvěma lety v případě sochy v Assisi. Kamenná socha stojí nad hlavním portálem kostela Santa Maria degli Angeli na úpatí pahorku v Assisi. Jednou navečer se někomu zdálo, že se socha pohybuje a dýchá. Zpráva o této události se rozšířila jako

blesk a od té doby přicházely každou neděli tisíce lidí, aby se podívaly na "zázrak". Jednou jsem tam zašel s přítelem uprostřed týdne. V předdvoří se modlila a zpívala jen malá skupina lidí. Ale ve dvou nacpaných autobusech seděli poutníci ze sousedních měst, jedli chleby s máslem a vejce natvrdo a občas sklonili hlavu, aby se podívali oknem na sochařské dílo: zázrak viděný z Pullmanova vozu. Oba, můj přítel i já, jsme byli skeptičtí, ale hned na první pohled se nám zdálo, že se socha pohybuje - chvílemi hrud, chvílemi ruce - a občas jsme měli dojem, že se postava užuž řítí na náměstí. Domnívali jsme se, že si tuto iluzi vyvoláváme pohybem hlav, a proto jsme se natáhli na štěrkovou zemi, zavřeli jsme oči a klidně jsme leželi. Jakmile jsme znovu otevřeli oči, socha se ihned pohybovala a dýchala. Tento optický klam patrně vyvolával jasný odraz na svetozáří. V každém případě byl tento zázrak velice "příhodný", neboť se za několik týdnů měly konat volby. Kdyby byl netolerantní starosta nechal celou věc plavat, byly by pouti přestaly brzy poté, co biskup zázrak neuznal. Ale starosta vytáhl před kostel, v projevu k davu zaútočil na Pannu Marii a na místě ho ranila mrtvice. Avšak přes tuto podporu legenda pomalu zmírá. A její odumření znamená jen o důkaz víc ve prospěch legend, které nezanikají. Musíme si položit otázku: existuje ještě jiné vysvětlení kromě toho, že jsou některá zjevení pravá?

Přes zázraky v Lourdech, které dosvědčil i takový skeptik jako Zola a takový vědec jako Alexis Carrel, kloníme se k domněnce, že je naše doba chudá na zázraky. Zázraky v Lourdech mají podobu uzdravení: můžeme si namlouvat, že je věda jednoho dne vysvětlí. (Carrel byl očitým svědkem okamžitého uzdravení děvčete, jemuž hrozila bezprostřední smrt, neboť trpělo tuberkulozním zánětem pobřišnice. Marně se snažil vysvětlit si uzdravení chybou diagnózou). Avšak žijeme nejen v době uzdravení, nýbrž i v době zjevení. Kdybychom snad vetoupli do nového věku temna, pak se nám dostane stejné útěchy jako našim předkům. Od porážky Turka u Lepanta nebyla situace křesťanstva nikdy tak

kritická, a někdy se nám zdá, jako by se k naší pomoci spojily všechny síly nebes. A můžeme v jejich předyoji očekávat někoho jiného než Pannu Marii? Neboť na syna se vždycky útočí přes matku. Ona je úhelným kamenem církevního učení. Ten, kdo chce uvést v pochybnost božství Kristovo, uvádí v pochybnost Ježíšovo lidství, pomlouvá mateřství Panny Marie.

Zjevení v Tre Fontane prohlásí církev s největší pravděpodobností za věrohodné. (Zde bych chtěl opět zdůraznit, že katolíci nejsou vůbec povinni věřit např. ani ve zjevení Bernadette, neboť světcí se mohou mýlit). Tre Fontane je jeskyně nedaleko Říma naproti klášteru Trapistů, který stojí na místě, kde prý byl popraven apoštol Pavel. Dnes vede po svahu pahorku pod nízkými eukalypty k malé mýtině kamenitá pěšina, vybudovaná poutníky, a jeskyně se skví děkovnými dary. Podél cesty prodávají mrzáci svíčky, a když jsem tam naposledy byl, šel přes mýtinu zástup dětí z válečného sirotčince. Všechny měly jen jednu nohu, nebo jednu ruku a navzájem si pomáhaly. Na mýtině klečely ženy a plnily si kapesníky zemí, po níž, jak věřily, kráčela Panna Maria.

12. dubna 1947 šel římský průvodčí autobusů Bruno Cornacchiola, bezvěrec, ale bývalý katolík, se svými dětmi nahoře v lese na procházku. Přemýšlel o projevu, v němž chtěl mluvit proti Matce Boží. Děti na něj volaly, aby jim pomohl hledat míč. Průvodčí vypravuje: Šel jsem k nim, a co vidím? Gianfranco klečí před vchodem do jeskyně se sepjatými rukama. Šeptá: "Krásná paní, krásná paní!" Volám Isolu: "Pojď sem! Co říká bratr? Co je v jeskyni?" "Nic", odpovídá dítě, ale potom si klekne i ona a šeptá tatáž slova jako její bratr. Nemohu to pochopit. "Carlo, řekni mi, co to znamená a na co si hrajete!" - "Nevím," říká Carlo, klečí a šeptá: "Krásná paní, krásná paní!" Jsem úžasem bez sebe a mám pocit, jako by mi po obličejí přejely dvě ruce a strhly mi závoj. Jeskyni ozáří jasné světlo a uprostřed se objeví....

Poselství Bernadetty

Dál nechci citovat, neboť v takových případech velmi často sklouzne popis-zjevení do škrobené, neskutečné nebo pedantské polohy. (Z účinku, který mělo zjevení na onu rodinu, ovšem usuzujeme, že bylo pravé). Nedokázal-li sdělit své zjevení sv. Jan z Kříže, jak to mělo dokázat dítě nebo průvodčí autobusu? Jsou nutně odkázáni na banální slova a zbožné fráze: "Jsem ta, která spočívá v lůně svaté Trojice", nebo něco podobného. Ze všech sdělení, která jsem kdy slyšel, zdá se mi přesvědčivé jen sdělení dítěte Bernadetty. Hodně se toho nakázalo a nemluvalo o Neposkvrněném početí, a ona neměla ani zdání, co tato slova znamenají, dokud se jí nezjevilo v jeskyni děvče asi v jejím věku a neprohlásilo: "Já jsem Neposkvrněné početí", jako by chtělo říci "Tak prosté je toto učení o druhé Ěvě, o něž teologové vedou spory po tisíc šest set let- jsem to já, kterou znáš, a to je všechno."

Nemůžeme očekávat, že tato zjevení prohloubí naše vědění. Ale všechny mají jeden společný rys: vyzývají k modlitbám, k neustálým modlitbám. Tak prosté je to poselství. Snad se nám zdá nedůležité, nevíme-li nic o obrovské síle modlitby, o oné tajemné, zdravé síle, která může přenést hory.

Jaký podivný odstup, vesmírný, chladný a nepochopitelný odděluje dítě Bernadettu nebo chlapce Francesca z Fatimy od rozhořčených teologů, kteří si stěžují, že dogma o Nanebevzetí Panny Marie bude další překážkou opětnému sjednocení církví všech křesťanských církví. Ať si je na překážku, ale tyto děti oslavené tělo v i d ě l y a nelze je přemluvit, aby se o svém zjevení nezminovaly, a to jen proto, že by to bylo netaktní a že by to mohlo urazit několik hodnostářů cizí víry. Církev čekala bezmála 1200 let dš r. 800, kdy synoda v Salcburku rozhodla o slavení svátku Nanebevzetí Panny Marie. Synoda čekala 600 let od doby, kdy se poprvé objevily první písemné zprávy zmínky o všeobecně rozšířené víře. Byli bychom mohli čekat

dalších 1000 let, ale církvev rozhodla jinak.

Je ovšem oprávněná úvaha, proč byl v dějinách zvolen právě tento okamžik. Mohu o tom hovořit jen jako nepoučený katolík. Není přehnané tvrzení, že celé křesťanství spočívá až do dnešního dne v lůně Panny Marie, protože učení o Kristu jako člověku a Bohu je obsaženo v učení o Zvěstování a o Neposkvrněném početí. Proto se k Panně Marii utíkáme v kritických dobách. Tak tomu bylo v 16. století, kdy si chtěli Turci podmanit Evropu a kdy papež Pius V. zcela důsledně ustanovil z vděčnosti za velké vítězství u Lepante svátek Svatého růžence. A dnes, kdy na našich hranicích číhá mnohem větší nebezpečí, pomůže snad vyhlášení nového dogmatu zbpžnosti milionů. Zbožnost je zkrátka projevem lásky a milujeme-li čistě z lidského hlediska - dost intenzivně, stáváme se odvážnější.

Proto by se přirozeně nemusela vyhlašovat nová víra, ale dogma je pouze definicí víry staré. Pravda se ovšem rýsuje ostřeji na úkor legend a kacířství a nejdůležitější církevní definice, které přijali jak katolíci, tak protestanti - o Kristově přirozenosti a učení o Trojici - byly vypracovány proto, aby zabránily herezi uvnitř církve.

Dnes v církvi neexistují žádné viditelné příznaky kacířské víry pokud jde o Nanebevzetí Panny Marie, a proto se někteří katolíci domnívají, že není třeba vyhlašovat nové dogma. Ale i katolíky zřejmě ovlivňuje všeobecná hereze našeho století a bezvýznamnost přisuzovaná individuu. Lidské tělo se dnes považuje za opotřebovatelnou látku, za něco lze ve velkém vyhladit atomovou pumou, za jakousi snonymní mrtvolu.

Po první světové válce byly hroby spojenců i nepřátel označeny kříži a ve všech hlavních městech Evropy hořelo nepřetržitě nad hrobem Neznámého vojína věčné světlo. Ale dnes nejsou křížem označeny ani hromadné hroby, do nichž byli házeni mrtví z Berlína a Londýna, a pomník v Hirošimě má podobu těle, jež paprsek výhně obtiskl do asfaltu.

Definice o nanebevzetí Panny Marie je opětovným zvěstováním našeho zmrtvýchvstání, věčného osudu každého lidského těla, a je to právě příběh Panny Marie, který s veškerou srozumitelností toto učení potvrzuje. Nanebevstoupení Krista lze považovat za vzkříšení Boha, ale Nanebevzetí Panny Marie předpovídá vzkříšení nás všech.

ooo

(pozn. název celého článku zní Nanebevzetí P.M. nikoli nanebevstoupení, jak jsem omylem napsal)

z předmluvy ke knize:

Kdybychom měli pro souborné dílo básníka Greema Greens vybrat motto, zvolili bychom slova sv. Jana: "Bůh je větší než naše srdce." Neboť toto dílo je neustálým a často přímo zarážejícím výkladem právě onoho výroku - překvapuje už tím, že je jisté i ustavičným sporem s malostí, úzkostí a bázlivostí našeho vlastního srdce. Greenovo dílo nás překvapuje ve smyslu ještě širším, protože k tomuto výkladu nedochází v oblasti teologické ani morálně teologické, ale napadá samo jádro obtížné problematiky, která - aspon pro katolíky - tkví ve vztahu mezi básnictvím a teologií. V něm vystupuje až dosud neznámý typ katolického básníka, neboť jak to má Greene raději - básníka, který je katolík. Rozlišením těchto dvou formulací je už řečeno podstatné: v první formulaci stojí před básníkem církevní označení, ve druhé chybí, ačkoli básník přísluší ke katolické církvi. Tzn. G. G. má právo na stejnou básnickou svrchovanost jako kterýkoliv světský spisovatel. A skutečně by žádný nevěřící nemohl brát svět vážněji než on. Je tu celá náplň bludu, bezmezná vzdálenost Boží, té nevinné a neresné nepravosti, pozemského a čistě
ve zdejšího myšlení, ukazujícího obraz dnešního lidstva.

UMĚNÍ A NÁBOŽENSTVÍ

Podávám zde úvahu, kterou jsem proslovil dne 20.4. t.r. v přednášce, pořádané redakčním kruhem "Snahy" v Obecním domě pražském, doplněnou některým vývedem subtilnějším, který, zdálo se mně, zapadl by při poslechu.

v květnu 1914. F.X.Š.

I.

Byl jsem vyzván několika mladšími přáteli, abych promluvil zde před vámi i před nimi o poměru umění a náboženství. Nečiním to bez jakéhosi ostychu a bez jakýchsi rozpaků: právě toto téma je dnes terčem demagogie politické i literární, jako bylo včera míčem ve hrách diletantů a estétů; a vůle, chápat něco z těchto otázek a myslit oprávněně a čestně o nich, bývá tak malá, jako chuť a svody, vykořisťovat je ke štvání a k lovu v kalných vodách, bývají velké. Je-li který námět subtilnější, tak ten zde; a nerozumět může zde konečně i vůle nejlepší-jak teprve vůle méně ochotná! Ale na rozpaky a váhání je už pozdě; stalo se totiž, že řekl jsem nedávno a, a jsem dlužen říci dnes b a c. A doufám, že mezi mým posluchačstvem nebo čtenářstvem je alespoň menšina, pro niž necítil a nemyslil jsem nadarmo.

Třemi velikými silami, tvořícími a budujícími kulturní život, budu se zde zabývat: náboženstvím, vědou a uměním - uměním myslím zde především poezii jako oblast, v níž se snoubí duch s nejjemnější látkou.

O náboženství jest mi mluvit nejprve, a již zde narážím na nesnáz: náboženství jest mně především a po výtce vášnivý život vnitřní, zvýšený život vnitřní, příbej lásky a tvorby, který vynáší duši lidskou výše než mořská vlna

loď na svém hřbetě. Není mne náboženství bez vnitřních zážitků a zkušeností: jestli kde, zde právě jsou látkou tvorby. Ale není zkušenost náboženská jako nejvnitřnější statek duše cosi nesdělitelného? "evyužívá se celé v činu nebo v postoji duše, který uniká slovu, peněvadž jest již runa, znamení, typ, písmeno dějinné? A dále: máme my, moderní lidé, dosti silných zkušeností náboženských? "ehrajeme si pouze náladami náboženskými? "nebo? vybrědli jsme z nich a dobrali jsme se již opravdových zážitků a opravdové tvorby náboženské?

Odpovědět konkrétně i na tyto otázky chce má úvaha; její cíl a účel jest vedle jiného i v tom. Zatím na jejím prahu podotýkám jen, že jsem si vědom toho, jak můj námět, chceš-li mu býti plně práv, žádá od tebe neústupně, abys tvořil ze zdrojů osobních a nejosebnějších, byť někdy i zpod masky objektivit y a historie. Zpod masky objektivit y a historie: chci vědomě využít i zde tohoto dobrodiní, neocenitelného právě při látce tak subtilní jako jest látka má, která volá přímo po svědcích, po měrách, po mezních a hranicích na mapě, toužící zaznamenati některé z tažení a výbojů duše zvaných tvorbu náboženskou.

Za takevého svědka, kterého často se dovolám xax v dnešních vývodech, za živeu míru přítomnosti, jakož živý praty p určitých útvarů a konstelací náboženského charakteru vybral jsem velké genia náboženského, Blaise Pascala.

Pascal stojí na prahu moderní filosofie náboženské, současně typ i osobnost, řád i bolest, klassik i důvěrník našich duší; někde, kde pro zážitky a bolesti nejosebnější našel formu nejzákennější. Jsou v Pascalevi části zastaralé, v nichž hovoří k tobě stará racionalistická dialektika theologická se všemi svými předpoklady i důsledky slepé i trpné poslušnosti věřícího, ale jsou v něm i částky ryze moderní v nejkrásnějším smyslu slova, v nichž jest

duchová svoboda i náboženská tvorba v ní. Pascal také první rozešel se s racionalismem a proti Cartesiovi pochopil, že k životu a nejméně již k životu nejživějšímu, to jest k životu náboženskému, nestačí hrubý rozum geometrický: zde třeba jest smyslu jemnějšího, nástroje subtilnějšího, s r á ce, které má své důvody, jimž neporozumí nikdy rozum. Z kritiky náboženského citění, které proniklo až k dvojkanným kořenům lidské velikosti i lidské bídy, vynesl Boha jako postulát životní celosti a velkoušnosti právě tragické: kdo hledá klid, tomu ne- třeba Boha, tomu postačí rozumářská filozofie; ale koho zežehla vášeň pravdy, nalezne odpověď jen v Bohu. U něho náboženství přestává být abstraktní spekulací, která souvisí s životem jen nepřímou, a stává se otázkou po životní síle a ušlechtilosti lidské a jejím heroismu. První napověděl, že není možno rozřešiti náboženskou otázku jinak než tvůrčím úsilím celé bytosti lidské. Od Pascala v tomto smyslu vede již rovná dráha k Rousseuovi, ke Kantovi, ke Kierkegaardovi až do filosofů nejnovějších, až k Bergsonovi a pragmatistům: ti všichni již po stopách Pascalových překládají těžiště problému z povrchové dialektiky rozumové v nejvnitřnější středy lidské bytosti: v cit, vůli, charakter; ve zkušenost osobní a v růst osobnostní...

II.

Ve vědě účtuje si člověk a svět a život způsobem neosobním. Z j e d n o d u š u j e přírodu: podává jasný, souvislý, jednotný a přehledný obraz čehosi co jest nesmírně jemné, překryté, různorodé, rozptýlené a náhodné; p ř e d p o k l á d á rozumovým a srozumitelným něco, co ~~ne~~ rozumovým a srozumitelným naveskrze není; z p r a c o v á v á fakta přírodní a životní utřítým objektivním způsobem, jemuž jde o to potlačiti na jevech co nejvíce jedinečnosti a získati z nich co nejvíce všeobecnin zákonů; a nejvyšší touhou vědy bylo by, dobytí z těchto zákonů jediný nejvšeobecnější zákon, který by objal všechno dění a svedl v jedinou formuli všecku jeho různost a různorodost. Věda svádí věci v

nebo, zjednodušuje, sjednocuje - její poslední princip jest úspornost, hospodárnost, ekonomika. Jest charakteristické, že jsou kulturní filosofové, kteří vidí hodnotu vědy v tom, že člověku uspořuje zkušenosti.

Proti ní stojí náboženství a poesie nebo umění jako výklady světa osobní a osobnostní; i ony touží po tom, pojmuti a obejmouti svět a život a zúčtovati si je, ale ze stanoviska jednotlivce: jednotlivec o sobě jest jim cílem, jednotlivci a jednotlivinám přikládají jedinou opravdovou skutečnost a jedinou opravdovou hodnotu. Chtějí býti právě životu v celé jeho šíři, v celém jeho kypivém individuálním tvaru a bohatství. Dohrému básníku není ani poslední a nejmenší osoba jeho méně důležitá než osoba největší; i osoba nejmenší musí míti v dobrém dramate nebo románě něco ryze svého, co není možno vyvoditi z osoby jiné nebo zvésti v ní, čeho nemá osoba hlavní, a právě tímto něčím ryze svým zasluhuje si pozornosti naší i péče básníkovy na místě svém jako osoby ostatní na místech svých. V tvorbě básnické nezajímá mne člověk vůbec, nýbrž člověk zcela jedinečný, jen jednou se vyskytující ve svých vlastnostech, člověk osobnostní, at jest to již Evžan Oněgin, at Andrej Bolkonský, at Otec Goriot, at Petr Verchovenski, at paní Arnoux; vesměs lidé zcela vyznění a určiti se svými jedinečnými vášněmi, povahami, chtěním, rozmarem, cítěním, osudem. A v náboženství rovněž tak bojuje se o spásu světa a o j i nebo o j i, o spásu individua zcela určitého; hraje se o celý život jedinečný a nenávratný a rozhoduje se o něm pro věčnost. Možno mysliti si situace dramatictější a tragičtější? Bojuješ boj jedinečného dosahu a bojuješ jej ve vlastní osobě, za sebe, a není nikoho kromě Boha tvého, kdo může ti v něm pomoci; avšak ani Bůh tvůj nemůže toho bez tvého přičinění a bez tvé spolupráce. Nemáš možnosti, dojiti sám o sobě spasení, ale ovšem máš možnost, zvoliti si ztracení a jiti k němu. Není život křesťanský, takto pojatý, cosi velmi blízkého dílu básnickému, drama jedinečné hrůzy a krásy? A byt církev chtěla obejmouti a sjednotiti celé lidství, musí přes to všechny jednotlivce pokládati za cíle sobě samým; jest tu stále soubor

ednotlivců, kteří mohou být spaseni jen ve své osobnosti.

Jedinečná krása křesťanství jest pro mne právě v tom, jak pojalo a vysvětlilo nekonečnou cenu každé lidské duše a nenahraditelnost ztráty její; znám idee větší a naléhavější básnicky, ani idee tragičtější.

Náboženství a umění shodují se v tom, že zažehují a udržují víru ve skutečnost jednotlivcovu a v jeho nekonečnou hodnotu. Věda dovede rozebrati mne celého rozložiti v prvky a složky obecné; věda dá mně plynouti ve všeobecnost a dovede mne po případě a chvíli přesvědčiti, že není na mně a ve mně nic pravdu a doslova mého, individuálního, nedělitelného, nesdíleného; věda dokáže mně po případě, že co chci, dovedou záhy po mně nebo zároveň se mnou jiní stejně jako já a po případě lépe, že typ můj bude se opakovati po mé smrti, jako vyskytl se na jiném místě před mým narozením; slovem, že objektivně jsem jev jako stař jiných. A přece brání se všecko ve mně, přisvědčiti trvale k jejím argumentům; a přece vím posledním nejhlubším vnitřním uvědoměním, že mám zde úkol a cíl zcela jedinečný, v němž nemůže mne nikdo nahraditi, nikdo zastoupiti; že čekají kdesi situace, jež jen já mohu rozuzliti, že jsou osudně jedinečná slova, obtížená smyslem, která jen já dovedu pronésti neb vykřiknouti, že jsou bytosti, jímž jen já mohu být něčím. Víím to a jednám podle toho: nechávám vědu vědou a žiji život vedle ní a přes ní. Respektuji ji na jejím místě - studuji ji v knihách, experimentuji ji v laboratořích, splikuji ji v sále operačním nebo v továrně, ovládám jí přírodu, přijímám její výhody a užítky - ale vládu nad svým nitrem jí upírám. A víím i víc; víím, že i nejexaktnější vědec, ač chce-li ve vědě tvořiti, ač chce-li vnášeti do ní kvaz, vzruch a život, musí svou vědu žítí; musí mu být více než pouhým zaměstnáním: osudem, vášní, láskou. Víím, že musí vtrhnouti celou nahodilostí a jedinečností svého já, celou zvláštností a vyjímečností své osobnosti v její objektivné metody výzkumné, obrátiti je k jinému cíli, pojmuti jinak jejich smysl, ráž, účel, přehrásti novým způsobem tzv. objektivnost; zúžití

nebo rozšířiti její dosah, přestavěti ji nějak, přetříditi ji nějak. Víím, že i on, pokud jedná stvoří, musí vycházeti z čehosi jedinečného a s počátku nesdělitelného, že musí k obrazu uměleckého díla pojmuti to, co zítra vylpne ve všeobecnost objektivní průkaznosti a vtělí se a včlení se klidně a přirozeně v pokrok vědecký, rozmnožujíc vědění lidské o novou světelnou krůpěj.

III.

Tak a v tomto smyslu stojí proti sobě věda na jedné straně a náboženství a umění na druhé straně jako přirození spojenci. Věda je cosi objektivního, všeobecného a průkazného, poesie, umění a náboženství jsou záležitostmi nejvnitřnějšího nitra jednotlivce a v tomto smyslu cosi, co se sděluje ne průkazky, ale kontagiem entusiasmů. Ališí se od sebe svým zrodem, svými kriterii jistoty, svým určením. Říká se o moderní exaktní vědě, že chce získati pravdy a že věří jedině zkušenosti, ale tato pravda a tato zkušenost liší se zásadně od pravdy a zkušenosti náboženské nebo básnické - užívá se zde stejných slov pro věci základně různé a vyvolává se bezděky zmatek.

Věda pracuje k obecné průkaznosti a proto není v ní zkušenost ve vlastním smyslu slova možná. Zkušenost jest jen tam, kde prožívám cosi a dožívám se čehosi ve vlastní osobě, kde dožívám se jakési proměny své osoby a její organizace, jejího uvolnění nebo upevnění, pochyby nebo jistoty, kdežto pravda ve vědeckém smyslu jest souhlas mezi fakty a soudy o nich - tedy zásada konformity, zásada statická, nedramatická. Proto vědecká metoda jest pozorování jevů a ne zkušenost; jevová skutečnost a její konformita jest poslední rozhodčí instaknce vědecká, a vědecká metoda jest tedy přirozeně v pozorování

V náboženství naproti tomu pramenem poznání jest vnitřní zkušenost, cosi, co jsem prožil a mohl jsem prožít jen já, který jsem prošel těmi a těmi jedinečnými událostmi a činy, a co jest tedy ve své podstatě nesdělitelné; cosi v čem jest zrušen rozdíl mezi

pednětem a předmětem, cosi vázaného úplně na osobnost; cosi, čeho nejsem pánem, čeho si neukládám, nýbrž, co s e d ě j e se mnou a ve mně. "Nebyl bych křesťanem bez zázraků", opakuje po sv. Augustinovi Blaise Pascal. Pascala zázrak svatého Trnu vyvádí z pochyb, zjednává mu konečné jistoty. Před zázrakem svatého Trnu "patero vět bylo pochybné - nyní již není." Pascal dobral se svou vnitřní zkušeností jistoty bezprostředné - ne vnější atmosféry nebo shody. Dožil se jistoty, které nemůže již pozbyti, jako pen stromu nemůže pozbyti objemu, jehož dorostl. Vtělil ve svou osobnost něco, čeho nemůže odtud ztratiti, leč se ztrátou celé své bytosti.

A obdobně jest tomu v poezii a v umění. I umělec a básník žije, to jest tvoří svou vnitřní zkušeností, ne pozorováním vnějšího světa; vnitřní zření jest p r i m u s, vnější vidění přistupuje k tomu až nadruhem místě a jen proto, aby potvrdilo n e j e m u, a l e t ř e t í m pravdu jeho zření vnitřního. Že umělec a básník tvoří pozorováním vnějšího světa jest předsudek naturalistický, který neoprávněně smísil poznání vědecké s poznáním básnickým. Že vnitřní zření, intuice, obraznost jsou tvůrčí orgány básnické a že p ř e d j í m e j í skutečnost tzv. objektivnou, jevovou nebo empirickou, věděli a cítili i básníci etiketovaní jako realisté, pokud byli opravdovými básníky-tvůrci, tak např. Gustav Flaubert. Flaubert s rozkošnou naivností byl dokonce přesvědčen, že objektivná empirie vnějšího světa má přímo povinnosti a úkolem, aby potvrdzovala jeho intuici, ztělesnovala představy jeho obraznosti. Do "Pokušení svatého Antonína" chtěl vložit báječného ptáka Dinoria a hovořil o něm se svým věrným druhem, Bouilhetem; nějakou dobu po té prošla listy zpráva, že objeven byl na Madagaskaru obrovitý pták, zvaný Epyorius. "Uvidíš", píše Flaubert příteli, "že to bude Dinorius a že bude mít červená křídla".

IV.

Ale jsou podstatné rozdíly mezi vnitřní zkušeností věřícího a vnitřní zkušeností umělcovou a

bánsnikovou; vymeziti je sice není snadné, avšak nutné.

Zkušenosť věřícího jest sice cosi jedinečného, vázaného zcela na jeho osobnosť, ale není úplně jeho majetkem - jest vni závislý na svém Bohu. Pascal zase pomůže ti pochopiti to. Vnitřní zkušenosť, to jest projev Boha jako nejvyšší jistoty jest mu aktem milosťi; Bůh sám rozhoduje, má-li se projevit křesťanu nebo neprojeviti. Bůh sám dává nebo odpírám zbožnosť, při níž můžeme dožiti se jeho projevu. Ale Bůh není v tom již u Pascala zcela volný; i on má jakousi povinnosť k člověku. "Jest vzájemná povinnosť mezi Bohem a lidmi v konání a v dávání... Lidé povinni jsou Bohu, přijmouti náboženství, které jim sesílá; Bůh povinnen jest lidem, neuváděti jich v blud." Tedy zde vnitřní zkušenosť jest závislá na Bohu, ale ne na libovůli jeho; jest r á z u m r a v n í h o, založená na povinnosťi a dokonce na povinnosťi oboustranné.

Jinak je tomu u básníka nebo jiného tvůrce uměleckého. Jeho vnitřní zkušenosť bude pravidelně postrádati tohoto rázu ethického; bude míti spíše naopak rys odboje nebo vzpoury nebo alespoň d o b r o d r u ť s t v í - nebude-li přímo protiethická bude alespoň m i m o e t h i c k á. Odtud jev, že básník nebo umělec cítí se tak často tvůrcem rovným Bohu, jeho soupeřem; a odtud i konflikty u tvůrčích umělců nábožensky založených mezi jejich tradicí náboženskou a dobrodružnými zkušenosťmi tvůrčími, kterých nedovedli pochopiti, v nichž nedovedli se orientovati a kterých nemohli se neděsiti. Odtud náboženské skrupule, náboženská hypochondrie u Torquata Tassa a Jeana Racinea; tito velicí tvůrcové pomáti se na vnitřních zkušenosťech, jež se jim zjevovaly a jejichž pramenem nebyl Bůh náboženský: proti těmto vnitřním zkušenosťem ne náboženským, ryze světským, reaguje u nich celé jejich uvědomění tradičního pozitivního křesťana, pravověrného úda církve katolické, a uvrhuje je v nejmucivější mravní vrtochy a trýzně, z nichž není jiného východu než odložití péro, vzdáti se tvorby básnické. Zde stanul jsi poprvé tváří v tvář konfliktům mezi

uměním
 náboženstvím a ~~uměním~~ ~~vědou~~, o nic méně děsivým a
 trýznivým než konflikty mezi náboženstvím a vědou.
 Není náhodné, že oba tito velicí básníci a mučenicí
 rozporů mezi poesíí a náboženstvím žili za jesuitic-
 smu, v době barokové, kdy není náboženství tvůrčího
 a kdy zbožností rozumí se jen trpné přejímání racion-
 onalistických formulí; ve věku, kdy dovršuje se v
 náboženství katolickém absolutismus světský i du-
 chovní, ve věku, který cele zmechanisoval nábožen-
 ství i nábožnost až po mystiku, již odnervil v kvie-
 žism, v plané snilkování a sentimentálníčení; ve
 věku, který zasypal struskami všechny prameny vnitř-
 ního života individuálně náboženského.

A odtud vede již cesta k promethejství a k ti-
 tanismu, k nadčlovectví moderních básníků Goetha,
 nietzsche, Dostojevského. Tvorba básnická a vnitřní
 zkušenosti jí předcházející pojímají se jako cosi
 nejen samostatného, ale přímo protináboženského:
 jako akt mravní vzpoury, projev sebeurčení a posvě-
 cení duchového, odboj činné, mravně tvůrčí volnosti
 proti ortodoxní trpnosti a vázanosti. Goethův
 "Prometheus" nezapomenutelně symbolizuje právě
 tuto dispozici, v níž odboj cítí se jako akt ~~umě-
 níx vzpoury~~ ~~projev~~ ~~sebeurčení~~ ~~xxpxxx~~ ~~věcníx~~ ~~duchového~~
~~odboj~~ ~~xžinné~~ ~~mravně~~ ~~tvůrčí~~. "Hat mich nicht zum
 Manne geschmiedet die allmechtige Zeit und das
 ewige Schicksal, meine Herren und deine?" "Hier
 sitz ich, forme Menschen nach meinem Bilde, ein
 Geschlecht, das mit gleich sei, zu leiden, zu weinen,
 zu geniessen und zu freuen sich, und dein nicht
 zu achten, wie ich!" Srovnej s tímto hrdě vzpurným
 postojem odbojně tvůrčím odevzdaně pokřenu a
 slastně toužnou melodiku náboženské lyriky Racino-
 vy a porozumíš, že do doby necelého století, jež
 jest mezi těmito dvěma útvary básnickými, spadá
 jakási závažná dissociace: vědomí umělecko-tvůrčí
 odloučilo se zatím od vědomí náboženského, ustavilo
 se samostatně, uvědomilo se v sobě úplně v celé své
 mohutnosti a síle; a ~~skleže~~ ruku v ruce s tím trou-
 fá si nahraditi funkci náboženskou, ovšem způsobem
 který věřícím starého rázu musí jeviti se často
 protináboženským, nebo přímo bezbožeckým. Není ná-

hodné, že současně skoro s Goethovým "Prometheem" pojímá Rousseau úlohu básníkovu jako úlohu nového moderního kněze nového, volného, ryze vnitřního náboženství, nevázaného na formy církevní-náboženství, nehájeného již argumenty racionalistickými, nýbrž entusiasmem a ekstasí, které zdají se starým ortodoxním pouhým esteticismem.

A odtud je již jen krok k básnickým tvůrčím duchům, kteří pojímají uvědoměle svou tvorbu nejen jako útok na starou, strnulou zbožnost asketickou a jako její rozruchu, ale zároveň i jako počátek z b o ž n o s t i n o v é, bezejmenné, světské, volné, smělé, životu přitekávající.

V.

Povaha konfliktů umění s náboženstvím žádá si ještě určení poněkud bližšího.

Řekl jsem již, že jako Draper napsal knihu o dějinách konfliktů vědy a náboženství, stejně snadno mohl by napsati někdo dějiny konfliktův umění s náboženstvím. V této knize našel by pak místo např. Paolo Veronese a jeho spor s církevním soudem, který- v době protireformační- sledoval náhle, že šumivá světskost a perlivá opojnost životního kvasu, jak podávala jej jeho lidnatá plátna, přičí se požadavkům, jaké kladou církevní předpisy na malbu náboženskou. Zde našel by také svou kapitolu četní básníci a beletristé, zaznamenání na indexu librorum prohibitorum proto, že š í ř í některé filosofické nebo vědecké nauky, odporující učnám církevním, tak např. Emile Zola pro svůj, at domnělý, at opravdový pozitivism, Maurice Maeterlinck pro svůj at domnělý, at opravdový pantheistický monism.

Mně nejde zde však tak o tyto konflikty vnějškové, jako spíše o v n i t ř n í k o - l i s e, které plynou z toho, že se zásadně nepřátelsky utkávají tvorba básnická a tvorba náboženská; že tvorba básnická zabírá místo

tvorby náboženské nebo v i c e v e r s a, kdy náhlé uvědomění náboženské zavrhuje nebo ohrožuje tvorbu básnickou nebo uměleckou, jako tomu bylo u Michel Angela nebo u Tolstého v posledních odstavcích jejich života; u jednoho mysticismus, u druhého racionalism náboženský odsoudil umělecké a básnické dílo věku mužného jako zbytečnou frivolnost a jako překážku spásy náboženské pro duši tvůrce. A ještě více než tyto kollise neplodné zajímají mne kollise plodné tvůrčím z p ů s o b e m, kdy tvorba básnická zasahuje a přesahuje přímo v tvorbu náboženskou a revolucionuje ji., kdy básník jako tvůrce životní tvoří i nové koncepce náboženské, odporující starým koncepcím dogmatickým.

Prototypem takové kollise jest mne případ Aischylův, případ básníka "Spoutaného Prometheus". Koncept vývojový, který znepokojoval posud jen řecké fysiky, domyslnil a přehodnotil veliký tragik řecký v revoltu mravně-náboženskou: jeho trilogie promethejská jest pravzor titenismus zároveň básnický i nábožensky tvůrčího. V Aischylově pojetí stává se člověk z tvora a poddaného bohů jejich druhem, dorůstá jich odbojem, pokračuje v jejich díle: boží vyvíjejí se v člověku a s ním. Čas jest zde spolupracovníkem na odboji lidském; čas přinese vítězství spravedlnosti; čas, vývoj, pokrok stojí i nad bohy a jejich ukrutnou zvůli a přivedou je posléze k pádu. Řekové neznali dogmatu v křesťanských slova smyslu, ale přeci lid řecký musil cítiti tuto koncepci jako útok na svou zbožnost, jako urážku svého nejvyššího národního boha, Dia. Scholiasta vypravuje, že za básníkem, hrajícím Prometheus v divadle Dionysově a věštícím v této úloze Diovi konec vlády a pád z trůnu, vrhl se na scénu lid a ohrožoval jej jako rouhače a že básník unikl smrti jen tím, že utekl se do orchestry a objal oltář Dionýsův. Budiž tato tradice pravdivá nebo nic, významné jest pro mne, že vůbec vznikla; nasvědčuje to hlubokému otřesu, jaký vyvolala básnicko-náboženská koncepce Aischylova mezi jeho vrstevníky. Zde poprvé v západním světě odvážil se básník čehosá opravdu děsi vého a úžas budícího: tvořiti nábožensky ve formě

revolty, která jeví se musela prosté mysli rouhačským; t v o ř i t i n á b o ž e n s k y, opakují, ne sloužití svým uměním hotovým theologickým názorům a útverům.

A stejného rázu jsou i kolise moderní poesie s náboženstvím. Kdykoli náboženství ustrne na vnějšnostech, na dogmatech a ritech, na historii a apologetice, jakmile vyprchaly z něho život, napětí, tvorba a vedraly se za ně do něho učenost a novinářství, přejímá chtěj nechtěj úlohu jeho poesie a tvoří za ně; tak jest tomu zvláště v naší době, kdy i katolí cism i protestantism a ovšem i pravoslaví jsou v stagnaci (vyskytá-li se jakýsi náboženský tvůrčí duch mezi protestanty, jest zde mimo oficiální církve a proti nim). Jest charakteristické, že právě v době, kdy v Německu v r i t s c h l i a n i s m u kapitulovalo náboženství před vědou, kdy slabošský přism sváděl náboženství jen v subjekt, vybíjí se znásilněný náboženský genius tvůrčí v poesii a ve filosofii Nietzschově: dnes snad již i slepcům jest petno, že ateistická revolte Nietzschova jest akt mravní msty, jak jest cele nesena odporem k filistrovskému odbornickému opetrnictvím a přechytralým distinkcím. A obdobný jest význam Dostojevského pro Rusko; není náhodné, že Rusové cítí vesměs hluboké vnitřní spříznění mezi Nietzschem a svým největším básníkem živototvorností: i Dostojevského básnická myšlenka jest zakuklená myšlenka náboženská, i on nese v sobě kvas rasové zbožnosti a mystiky. Dnes již Nietzsche v Německu a Dostojevský v Rusku jsou chápání a pojímání nábožensky; obrozují náboženskou myšlenku svých zemí, podněcují filozoficko-náboženskou tvorbu národního rázu. Z pojednání a úvah Artura B o n u s a, někdejšího pastora svýcarského, zejména z jeho cyklu "Zur Germanisierung des Christentums", hovoří to nejen intonací příbuznou Bergsonovi nebo pragmatistům, nýbrž blýská to i nietzschovským titánstvím: poznáváš ihned rasový mysticism, přenesený na pole nábožensko-etické. Náboženství podle Bonusa, abych podal nejstručnější sumu z něho, jest pro člověka, ne člověk pro

náboženství; není theorie, není dogmatu, jež mohly by státi nad člověkem a vysloviti jej: jen jeho čin jeho vůle dovedou toho; vytvářeti charakter a vůli jest úkolem náboženství a opravdová zbožnost jest výbojná a tvůrčí; ze zněmčeného křesťanství vyjde prý nová vůle k moci a k vládě nad dušemi, hrdě vzdorné smýšlení, které necítí Boha jako pána nebo nepřítele, nýbrž jako spojence a přivlastňuje si jej ve svůj nejvlastnější statek a majetek.

V Rusku Solovjev, Merežkovskij, Rozanov, Berdajev domýšlejí, každý svým způsobem, rasově mystickou, nábožensko-tvůrčí myšlenku Dkostojevského a každým slovem ukazují, že jest on otcem těchto hledatelů nových náboženských symbolů pro moderní Rus. Filosofie, z níž vycházejí, jest vesměs filosofie protirationalistická a protifilistovská, opravdová filosofie tragičnosti, toužící bolest životní přetvořiti a zběžniti v radost oběti a vykoupení; oni všichni hnáni jsou "daemonismem poznání", jak řekl Berdajev, jenž nemá mezí a hranic; svoboda, z níž vycházejí, jest absolutná a nezadatelná, a přímé prožití lidství a božství, byt za cenu smrti, jejich vůdčí motiv.

Celkem a přehledně jest možno říci, že moderní umění, moderní poesie jeví snahu, přejímati funkci náboženskou a nahražovati náboženství a to způsobem dvojm. Jednak vytváří moderní poesie nové hodnoty náboženské kulturem vzpoury a odbore nebo alespon ukazuje k nim nepřímou cestu, tak u Richarda Dehmela v Němcích, u Emila Verheerena ve Francii; a odtud pramení se právě bouřlivý, zachmužený, křečovitý ráž moderní poesie a moderního umění, jejich faustovská zvědavost a hloubavost, výbušné napětí a výbojné experimentátorství; proti klassické poesii, která se opírala o náboženské jistoty zkodifikované ve formule a dogmata a byla proto harmonická, vyrovnaná a intelektuálně vytríbená, moderní poesie inspiruje se zřejmě vůlí, její bouřlivou tísní, jejím překotným varem. Jednak v zemích a duších románsko-latinských

v nichž ritus a kult, tato společensky zhmotnělá stránka náboženství, měla vždycky větší význam než u národů severních, v národech a duších spíše smyslných než hloubavých jeví se snaha, nahraditi mrtvý kult náboženský k u l t e m u mě n í a přenéstí na něj tutéž úctu, opravdovost, nesmlouvavou přísnost, asketickou rozhodnost, které druhy přinášeli církevní věřící svému ritu a svému kultu. To jest z našeho hlediska smysl díla Flauberta ve Francii nebo Swinburnova v Anglii; Flauberta a Swinburnes, obou duchů v praksi životní atheistických, ale obou srdcí exaltovaných a smyslně obrazivých, kterým umění nahražovalo úplně církev, z níž vpravdě byli vyšli v jeho jméně kodifikovali své přesvědčení v estetická dogmata, jeho jménem blahoslavili jedny a anathematisovali jiné. Dobře praví v tomto smyslu o Flaubertovi jeho moderní žák a vykladač, Louis Bertrand: "Flaubert zahájil umění, které jest v jakémsi smyslu náboženstvím těch, kdož ho nemají. Podávajíc integrálnou skutečnost, jest formou poznání, methodou jak dojíti pravdy, ano dokonce i blaženého života..."

VI.

Abys pochopil tuto novou tvorbu nábožesko-básnickou, její dramatickou pováživost a její nebezpečí, její ráz po výtce tragický, jest nutno, abys položil si vedle ní tvorbu, řekl bych, klassickou, ethicky náboženskou a srovnal obojí. Prototypem tvorby klassicky náboženské jest mně, jak jsem již řekl, Pascal. Stojí mně svým tvůrčím činem na prahu moderní filosofie náboženské. Pascalovo pojetí víry jest nové, osobnostní, životné, ale přece ještě vázané, jak jest tomu právě u klassicismu. Víru pojal jako práci, povinnost, mravní napětí, tedy r y z e e t h i c k y. Náboženství v jeho pojetí přestává býti abstraktním úkolem theologie, který rozřeší se dříve nebo později jednou pro vždy dialektikou, a mění se v p ř í k a z n e u t u c h a j í c í h o m r a v n í h o b o j e o r ů s t d u š e v n í. "Ježíš skonávatí bude až do konce světa: nespěme v této době." "Pracujme

abychom dobře myslili; toť princip mravnosti". Víra náboženská jest zde po výtce povinnost, která nemá pohnutkou ani smyslových, ani rozumových důvodů vnějších, ani užitečnosti, ani autority, ani zvyku, ani módy, jen neporušitelnou bezzájmovost svého napětí. Takto, tímto ethickým idealismem víra ovládá život, vykupuje jej z časnosti a jejich nehodilostí, přeměňuje jej v hodnotu, k níž Bůh sám má povinnost. Takové jest životní tvorba náboženská podle Pascalova: nebezpečná, nejistá, dramatická - není pochyby; ale ve vedle moderních vzbouřenců přece ještě klidná a vázaná na hodnoty objektivné.

Oč bouřlivější a temnější jest sféra, v níž žijí a tvoří moderní básníci nebo filosofové nábožensky založení, Nietzsche, Dostojevský a mladší generace, Bonus např. nebo Berdajev. Nietzscheovi člověk jest tvůrcem Bohem, Bonusovi jeho spolupracovníkem. Berdajevu přímo unum necessarium života duchovního a sám bytostný předpoklad tvorby náboženské jest neprostá, absolutní svoboda lidské osobnosti. "Svoboda stojí výše štěstí, výše uspořádání života, výše světa, jest vzácnost bezmezná a před ničím nemůže se skloniti, poněvadž jediné nejvyšší jest absolutná svoboda." Jeho smrtelný nepřítel jest positivism, tj. názor, "v němž určuje se lidskému snažení a životu konečná hranice a hranici té připisuje se životnost a životodárnost." Zavrhuje "jakékoli hranice lidskému snažení a životu, každou soustavu ohrazeného uspokojení a konečného vítězství." "Ve svobodě stýkáme se s jinými světy." Pro jeho náboženský názor jest rozhodné, abys pochopil nejprve, že není "nic zapovězeného, že není nic vedlejšího ani zbytečného v ovoci se stromu poznání." Ade východiskem náboženské tvorby jest tato neprostá nespoutanost a původnost, tam ovšem, poměr k Bohu bude jiný než byl u Pascala. Bůh Berdajevův nejen že nebude Bůh msty, sterozákonný Bůh žárlivec a žehracev, ale nebude to ani již Bůh Pascalův, Bůh, jež překládal si autor "Myšlenek" asketicky v "zapomenutí světla a všeho", v "sebezapření úplné a tiché".

Vedle takovéhoho myslitele moderního působí Pascal ještě jakýmsi dojmem a s k é s e a o d o-

s b b n ě n í.

Berdajevu jest náboženství nutné proto, že chce žítí věčně jako osobnost, sje dnoceny se světem svobodně a nikoliv otroctvím zákonů přírodních, a to jest možné jen v Kristu, který jest mu Láska sama a Svoboda sama, vykupitel osobnosti lidské ze všeobecnosti přírodního fatalismu, ze smrti; "utvrditel jejího jsoucna ve věčnosti".

A soběstačnou úzkou duchovní asketičnost Pascalovu pochopíš teprve náležitě, uvědomíš-li si, s jak širokou velkodušností pojal proti němu Solovjev náboženskost jako princip, který musí pochopiti, obejmouti, zachovati, posvětit i všecku hmotnost a tělo-
vost. Ve "Třech přednáškách na pamět Dostojevského" preví výslovně: "Obmezíme-li působnost božství jen na mravní vědomí člověkovu, popíráme tím jeho plnost a jeho neobmezenost a nevěříme v Boha. Věříme-li sku tečně v Boha jako v dobro, jež nezná mezí, musíme nutně uznati i objektivné vtělení Boha, tj. jeho sjednocení s bytostí naší přirozenosti, nejen po duchu, nýbrž i po látce, a tím také s prvky vnějšího světa. To znamená však uznati, že příroda jest schopna pojmouti v sebe takové ztělesnění božství, a to znamená tedy věřiti ve vykoupení, posvěcení a zbožštění hmoty. Se skutečnou a dokonalou věrou v božství vrací se nám nejen víra v člověka, nýbrž i víra v přírodu."

Nyní není snad již pochyb o tom, oč jde nové tvorbě nábožensko-básnické a čím se liší od onoho útvaru, který lze nazvati moderním klassicismem náboženským a jehož typem jest mně Pascal.

Nestačí již povinnost a její vázanost, byť duchová- hledá se volnost a svoboda; nestačí otroctví boží, zakládá se spolupracovníctví boží; nestačí mravně duchové uvědomění člověkovu, touží se po posvěcení a zbožštění hmoty všetělesné; nestačí sebezapření a zapomenutí světa, sní se o dobytí světa heroismem a jeho láskou; nestačí již mír a klid- hledá se radost věčného života individuálního a její věčné opojení.

VII.

Kdo četl pozorněji Nietzscheho a Dostojevského ví, jak celé jejich dílo prostupuje kult radosti a opojení z ní: snaží se povznést se svobodně nad princip pouhé užítkovosti, hospodárnosti, utilitářství vědeckého, touha po životním přebytku, po životné milosti, po životě z hluboka a volně nabíraném v hrudí lidskou; ale ví také, že radosti dobírají se oba z nejstrašnějších diásonancí a tísní a že dobírají se jí jaksi všemu na vzdory, v položeních nejnesnadnějších a z položení nejobtížnějších.

Veliký čin Nietzscheho, jehož dosahu tuším docení až budoucí, jest, že proti Schopenhauerovi a uměleckým kvietistům napověděl, jak tragédie jest dílo životního opojení a životní radosti a že z ní nevyvěralo uklidnění a osvobození od vůle životní, nýbrž nové hlubší její rozdmýchání. **F i l o s o f i í t r a g i č n o s t i** nazývám názor, který chápe tento paradox a operuje jím: jak pohled na životní utrpení neučí proti vší pravděpodobnosti popírání života a vůle k němu, nýbrž přitekává jim v š e m u n a v z d o r y. Kde tvorba klade se nad bolest i rozkoš, heroism nad příjemnost nebo nepříjemnost a nad užítkovost nebo neužitkovost, kde cílem není štěstí, nýbrž—právě dosažení cíle, aby mohl býti zítra zaměněn cílem jiným a vzdálenějším i nesnadnějším ještě, tam jest připravena půda pro názor náboženský, ale tam také stýká se umění s náboženstvím: obojímu jde o prožití života co nejintenzivnější, obojí nebojí se ničeho více, než, že mohl by býti člověk oklamán a podveden o svůj úděl životní a tím o samu látku ^{svého} ~~života~~ ^{svého} ~~života~~ díla, o samu možnost a příležitost své tvorby. "Nechci svého štěstí, chci své dílo."

V tom jest tragédie uměním náboženským po výtce a nebude jí nikdy rozuměno filistry, kteří chtějí oblažovati člověka a nutí jej, aby dosahoval štěstí methodami zápornými: opatrností, s jakou se vyhne všemu utrpení a ovšem i všem svodům— k velikosti a heroismu. Kdykoli rozmáhá se

utilitářství, jako dnes, vždycky klesá pochopení pro tragedii. "Nebuďte, dítky, heroické, buďte moudré", radí a nejen v "Monně Vanně" stařeckými, bezzubými ústy svým osobám a nepřímo svým čtenářům Maurice Maeterlinck, a pan Kerr, Berlínan, mu tleská. Heroism zdá se mu dnes nemístným a zbytečným, ne-li přímo škodlivým; nepotřebujeme reků, nepotřebujeme dobyvatelů, zdá se jemu i panu Babovi, jinému Berlínanu - ti nám jen překážejí: jest nám třeba prostých dělníků, civilisačních pracovníků, mechaniků upravujících co největší počet osvětlných žárovek novinových....

All right! Ale na jedné zapomínají tito příčinniví Berlínané, kteří svým způsobem a ve svém stylu chtějí být konečně také právi životu: na to, že pracovníku brzy došla by látka, kdyby mu nepředcházel čin tvůrcův, který jest vždycky zkušenost nej-osobnější a nejriskantnější a jehož režie platí se - vlastní kůží; čin, který se prací civilisační jen rozměňuje a zužívá.

Umění a náboženství mají opravdu jednoho společného nepřítele: tvora, jemuž Helle říká l'homme médiocre a Nietzsche Bildungspilister; člověka jenž věří ve vědu a v její způsobilost, předvídati skutečnost, a který zařizuje se podle toho, užívaje jí jako věstkyně bouřek a krupobití; muže tedy, který nikdy nežije skutečně ve vlastní osobě, nýbrž z druhé ruky, stánem: pozorováním, dohady, logickou dedukcí, soudem, nikdy ne vlastní zkušeností; opatrníka a rozšafníka, kter- se vědou a civilisací pojišťuje proti životu a jeho nevyzpytnosti, jenž jimi ušetřuje se zkušeností; fanatika matematického a statistického, který každé quale převádí si v quantum a odosobňuje si všecko osobní; a tedy konec konců životního a kulturního příziyníka a ne dělníka, ne výrobce, ne tvůrce - neboť mezi těmito třemi jest hluboké vnitřní spříznění a konečné sjednocení.

VIII.

Avšak kromě tohoto poměru, kterým jsem se právě obíral, kdy poesie a umění přebírá více méně funkce

náboženskou a tvoří alespoň zárodky příštích pojetí a symbolů náboženských, jest možný ještě mezi poesíí a náboženstvím vztah jiný: totiž ten, že poesie opírá se v jakém si smyslu o náboženství jako o hotový útvar životní a kulturní, v němž je v určitém společenství národním a státním; že s ním st přímo, ať nepřímo počítá jako s konstantou.

Všechna tvorba duchová, vědecká i básnická, děje se velmi nesnadno, není-li přímo znemožněna, v době úplného rozkolísání všech poměrův a úplného uvolnění všech svazků kulturně životních a kulturně společenských, v době praktického bezvládní, rozvratu a zmatku duší, kdy nestojí nic pevně; tvorba umělecká i vědecká jsou v tom smyslu činnost theoretická, že předpokládají uspořádání alespoň nejzákladnějších otázek životních: "primum vivere, deinde philosophari". Poesie zvláště jako umění družnosti lidské, jako umění, toužící láskou uvazovati co nejvíce duší mezi sebou, sjednocovati entusiasmem co nejvíce bytostí, předpokládá jakési základní konvence společenské a předem nejdůležitější z nich, konvenci národně-náboženskou. Ona jest právě ohnískem, v němž mohou sejít se básník a čtenář a v němž mohou si rozuměti; zárodek abecedy, kterou může a musí v celou orchestraci dorozumívacích a jednotících prostředků vyvinouti a vytříbiti umělec-tvůrce. A umělec nebo básník sebe revolučněji naladěný musí vycházeti z jakéhosi společného předpokladu, z jakéhosi nesporného bodu pevného, na nějž chce působiti - jinak byla by snaha jeho illusorní a ztracená předem.

Umění a poesie chtějí stvořiti člověku nové vyšší skutečnosti, nové vyšší jistoty životní, ale to předpokládá, že jsou zabezpečeny duchové skutečnosti základní. A hodnota náboženství a zvláště ovšem náboženství národního jest v tom, že vyjímá několik posledních nejvšeobecnějších a nejzákladnějších předstev, pojmů, citů, soudů z všeobecného pochybovacství, ze skepse, změny, disakuse, pohybu a hypostasuje je v nejvyšší kriterie, v neproměnlivé symboly

a tím v něco, co pevně trvá a stojí jako střed a osa ve všeobecném ~~žánr~~ víření a kolotání. Národní náboženství klade v pevnou životní osu jeden nebo dva veliké soudy kulturně-životní jako bezesporané statky a hodnoty, stejně bezesporné a jasné jako krev a plet každého příslušníka národního, a tím umožňuje básníku, aby našel a odvodil si míru všech věcí lidských.

Jakým dobrodiním jest národní náboženství pro básníka-tvářce, pochopíš nejlépe na příkladě dvou největších moderních tvůrců dramatických v románové formě, na Balzacovi a Dostojevském. Jaký šílený, horečný život až fantomatický mohli rozvířiti tito dva básníci na obvodě, kdyžtž měli neproměnný pevný střed v národním náboženství a jeho několika axiomatech! Jen tím, že měli k čemu vztáhnouti tento rejše měli pro jeho odstředivost střed, mohli vyvolati tento úžasný pohyb: jinak musili by se na něm roztráštiti, utonouti v jeho virném překotném ~~žánr~~ chaosu!

Balzacovi jest katolicism národním náboženstvím, a něho odvozuje poslední svá kritéria společensko politická, svůj royalism, kontinuitu rodiny národní a nedotknutelnost krále jako otce této národní rodiny. Není mu státu a života státního bez moci, kterou se nediskutuje, bez ústřední osoby královny. Usty vévody Chalieu mluví romanopisec: "Uříznuvši hlavu Ludvíku XVI., Revoluce uřízla hlavu všem otcům. Jsem z malého počtu těch, kdož chtějí odporovati tomu, co nazývá se lid, v jeho zájmu dobře pochopeném. Nejde již o práva feudální, jak se říká hlupcům, ani o šlechtictví. Jde o stát, jde o život Francie. Každá země, která nemá základu v moci otecké, nemá zabezpečené existence. Odtud počíná se žebrík zodpovědnosti a podrízenost, která stoupá až ke králům. Král, toť jsme my všichni. Zemřítí za krále, toť zemřítí za sebe, za svou rodinu, která nezemře jako nezemře království."

A podivně se dotkne tě, čteš-li v Dostojevského "Denníku spisovatelově" věty, které jsou přímo pen-
dentem a folií k tomuto Balzacovi.

"Car jest našemu lidu otcem a lid chová se k němu jako dítě. V tom jest obsažena myšlenka neobyčejně hluboká, původní. Car není lidu vnější mocí, není mocí nějakého vítěze, nýbrž jest mocí všenárodní, všesjednocující, po níž lid sám touží, kterou ve svém srdci vypěstoval, pro niž se bhvěl neboť jen od ní očekával svůj východ z Egypta."

I Dostojevský má své poslední jistoty, svou míru, jakou měří člověka, z národního náboženství, v němž jsou mimo diskussi, a z něhož se v pokoře přijímají: jsou jimi ruský pravoslavný člověk, ruský Kristus, ruská theokracie jako ideální uspořádání a úprava národní společnosti lidské-totožnost a splynutí mocí světské s mocí duchovní v lásce křesťanské a pro služby lásky křesťanské.

Jen v těchto případech, kdy má básník oporu a míru všech věcí v národním náboženství, jest možnost nejvyššího pathosu básnického: jeho jedinečná tvorba přechází tu přímo v majetek národní, mezi tvůrcem a čtenářem je společné medium, totožnost výrezu a symboliky duchovní; čtenář domýšlí-dotváří správně básníka-tvůrce: vycházejí oba ze stejných principů, mají stejná poslední kriterie života i smrti. A zde jest také možno, vyvinouti nejvyšší plastiku životní, poněvadž o s m y s l u ž i v o t n í m není konec konců nejistot a sporů; zde básník-tvůrce může soustřediti se úplně na to, aby objal život v jeho jedinečnostech, v celé jejich šíři, v celém jich bezměrném kypivém bohatství. Úkol bádati, zvídati, hloubati ve smyslu diskusí a debat reformně-politických jest omezen ve prospěch ú k o l u l á s k y: vyvolávají a tvořiti v lásce životné a jejím opojení.

IX.

Náboženské vědomí a ještě více náboženská tvorba jest princip života vniterného a duchového, touha po dokonalosti, touha a síla, žítí v duchu a v pravdě. V nitru jednotlivcově, v jeho svědomí zažehuje se plamen lásky a životní tvorby

náboženské; o d t u d povznáší duši zanícenou náboženskou tvorbou nad jevové zákony empirické a historické, které ji ujařmovaly a poutaly; z d e zakládá si říši svobody a síly nepřemožitelné a o d t u d vylévá se posléze ve vnější svět, v život národní a společenský, který touží přeměnit, přetvořit k svému podobenství a obrazu: o d t u d, z tohoto ohníska září, sálá, myslí, chce, jedná, přetvořuje a vytváří.

Náboženské vědomí vzniká v nitru jednotlivcově zdokonaluje je a vytváří je v orgán nejintenzivnějšího života, který slévá ve svém žáru všechny síly duševní. V tomto smyslu jest správné, hovořili se o mystice jako o podstatném a snad dokonce i základním živlu náboženském; opravdu, každý intenzivní život náboženský blíží se alespon mysticismu, a v mysticismu obrozovala se a obrodila se nejedno náboženství, ohrožená scholastikou a jejím sprahlým formalismem. Ale mystika není kvietism, mystika není nečinná kontemplace; pravá mystika byla vždycky činná: vybojovala si Boha předem a mimo chodem i svět... Bossuet k boji proti Fénelonovi a naukám Mme de Guyon posiloval se četbou mystiků pravých; a činný mysticism nalezně u pramene skoro všech velkých hnutí nábožensky i společensky obrodných.

Náboženské vědomí, opakují, vzniká tedy v nitru jednotlivcově a opírá se o ně a bude se stále o ně opírat; avšak zároveň, přirozeně, touží sdělit se, uskutečnit se ve světě vnějším a hledá a nalézá ihned prostředky, jak působiti v život hromadný, národně společenský a jak vtělit se v něj. Rozum, logika, činpraktika, družnost společenská a její orgány a instituce— to všecko jsou mu prostředky vhodné, aby jimi zakládalo to, co pokládá za říši boží na zemi. Takový jest původ d o g m a t a r i t ů, těchto obou tak sporných pojmů náboženské filosofie, o nichž tvrdívá se často, že není bez nich náboženství. Nevím, je-li to správné; jisto jest jen, že není bez nich c í r k v í. Prostá pravda jest, že křesťanství při dobré vůli obešlo by se bez

dogmat a ritu. "Modleme se v duchu a v pravdě", previl Kristus; a jindy: "Buďte dokonalí jako otec váš v nebesích dokonalý jest"- to všecko čelí ritům a dogmatům, pokud strhovaly by náboženskost v materiálnost, poutaly ji a věznily ji ve formulích a zotročovaly ji v rutinu.

Historicky ovšem v křesťanství vyvinuly se i dogmata a rity, a jest otázka, jak jim rozuměti jako funkcím života náboženského a jaký smysl mohou míti pro umění a tvorbu náboženskou.

Do nedávna pojímalo se dogma poznatkově; hledělo se na ně jako na zastaralou a překonanou poučku vědeckou, která chtěla logickým jazykem a logickými argumenty dokazovati něco naukového. Ale stanovisko toto jest úplně pochybené: dogma nemá a nemělo nikdy účelu naukového a nemohou dotknouti se ho proto objevy vědy o původu věcí. Ráž dogmatu byl vždycky s y m b o l i c k ý a p r a k t i c k ý: jest jen rozumová stops a hmotné znamení vůle náboženské, činu náboženského, který tuď prošel na na svém tažení a výboji. Dokazovati něco rozumově nebo formulovati něco rozumově není a nebylo nikdy účelem dogmatu; naopak: účel jeho byl vždycky naukově negativní- chtěly se jím vždycky vymeziti jen směry, v nichž leží tajemství, jež unikají rozumovému předzvědu. Jako formule má dogma význam prakticky-sociální: zhmotňuje vnitřní život a sdružuje všecky, kdo prožili určitý děj nebo akt náboženské víry, kdož prošli zejména určitou její krisí.

A obdobně ritus jest společenské osvědčení víry, znamení jednoty: v něm obcují jednotlivci s jednotlivci a jednotlivci s církví. Náboženství křesťanské vychází z tohoto pojetí ritu: nikdo neviděl Boha, ale obcují-li věřící v lásce vespolek, Bůh jest mezi nimi, Bůh stává se jim skutečností a přítomností. Bůh jest láska a láska jest sjednocení; proto sjednocení obce věřících ritem jest funkcí náboženskou. Náboženské vědomí přirozeně touží, sjednotiti všecky duše: entusiasm jest

život, jímž žije, a entusiasm tot oheň, jenž chce být přenesen na největší počet srdcí- oheň, jenž přesvědčuje tím, že se sděluje a že zažehuje; a entusiasm obecnosti naopak zase odrazem stupňuje a zmocňuje vnitřní subjektivně vědomí náboženské, z něhož původně vyplýnul.

Odtud snaha náboženského ducha, aby sjednotil ~~všestám~~ entusiasm životněm a svým entusiasm životněm největší počet duší, aby nejen ovládl přítomnost a budoucnost, nýbrž zachoval i minulost a sjednotil ji nějak s nimi; a proto udržuje nebo obnovuje někdy i formy zcela historické, neaktuální již, přes něž již život přešel a jež jsou již jen jeho stopami: sjednocuje se jimi s dušemi věřících dávno mrtvých, jichž byl kdysi výrazem bolestně živým.

A tímto kultem entusiasmu společenského a vůle k němu, sbližuje se zase náboženství s uměním a s poesíí, a náboženství může jim v tom býti někdy i oporou nebo vzorem. Umění a poesie zvláště jest nejen tvorba z lásky, z její žhoucí intensity, nýbrž přímo t v o r b a l á s k y, největšího množství životní družnosti; umění a poesie kultivují lásku jako největší množitelku vztahů mezi lidmi a tím stupnovatelku prostředků výrazových: ona jest tkalcem nejbohatší tkáně duchovní, v niž zapřádá život.

V tomto smyslu dal se poučiti katolickým ritem např. Paul Claudel, dramatik tvořící z lyrického veru a překypění: jemu ritus dal příklad formy a formy nejsrozumitelnější a nejjasnější duším věřících. Ale Claudel není sám, kdo pochopil ritus jako nejdůraznější a nejnaléhavější formu družnosti a sdílnosti a tím jako zdroj jedinečného patosu. Jakou řadu výrazových účínů poskytla např. Baudelaireovi katolická ritualistika, třeba jen v "Litaních k Satanu", kde ovšem slouží náboženské revoltě. A není možno vyčísti ani všechny představitel moderní vizionářské lyriky hromadně patetické- jsou mezi nimi i Nietzsche i Slowacki, Mickiewicz i Dehmel, Verhaeren i Whitman- kteří

opřeli se ve své básnické tvorbě o formy a formule náboženské vůle k entusiasmu a k vládě nad dušemi.

X.

Karakteristické pro moderní filosofii náboženskou jest, že počíná patrněji a patrněji cítiti náboženskost jako cosi, v čem vůle životní a zvláště vůle tvůrčí jest středem, temným i ohnivým zároveň; jako touhu i potřebu, sen i nutnost, uskutečnití plně a bez zlomků svůj životný nebo tvůrčí čin.

Přihlédneš-li blíže, vidíš, že tyto moderní koncepce náboženské jsou rozštěpeny v pojetí tragicko-heroická. A opravdu, poměr k božství jest a bude vždycky podstatně dvojího protivného rázu, a protichůdnost ta nelézá a nalezne vždycky svůj odraz a výraz i ve filosofii náboženské: chudí a slabí potřebují a budou potřebovati božství vždycky jako opory a posily, jako něčeho, co sílí a sjednocuje a dává ti teprve plnou vládu nad tvou duší, vybavujíc z ní všechny latentní schopnosti a vlohy a přeměnujíc sny, touhy, možnosti ve skutečnosti a činy; a silní a mocní "potřebují" a budou "potřebovati" ho ve smyslu zcela jiném, opačném, jako svého doplnku z pocitu agonálního, jako druhá nebo soupeře a vždycky jako spolupracovníka v nejvyšším smyslu slova - v obojím případě jest nutností, třebaš jevílo se chudým a slabým v druhém případě luxem.

Abych se však netříštil: na náboženských projevech počíná se dnes cítiti již a chápati již tento t e m n ý s p o d n í p r o u d ž i v o t o t v o r n ý o nejrůznějších formách a odstínech; rozumá se již poněkud, že tato vůle živototvorná jest prius a intelekt i cit, že jsou jen jejími nástroji, jichž užívá ke své realizaci; počíná se chápati již, že božství není objektivná konstanta, nýbrž v ý r a z z n o v a a z n o v a vytvářený a že všechny formy nebudou nikdy nic víc než výrazy historicky ztuhlé a společensky více méně orientačně potřebné.

A zde jest rozhodný bod, v němž stýká se moderní náboženství s moderní poesíí. Nová poesie orientovaná jest také cele k vůli živototvorné: touží po tom, aby jí v ní byl ozdraven, obrozen, zcelen člověk; aby jí ovládl úplně svou duši a dobyl z ní všech jejích možností, v něž ztratil již víru; touží dáti člověku nové vyšší jistoty než jsou pseudoskutečnosti odmocněného stínového žánvu, žitého v logických abstrakcích. A vznikly-li moderní filosofie, jež kriterion pravdy nekladou v konformitu logickou, v souhlasu mezi věcí a intelektem, odpovídá jim moderní ~~řikassie~~ poesie obdobně prohloubením děje tvůrčího: ne forma ve smyslu myšlenkového kadlubu a logického schematu, nýbrž výraz a bohatství jeho dramatického napětí cítí se dnes jako rozhodující. Hledá-li se dnes v náboženskosti poslední sesílení kořenů lidské osobnosti, radost opojení životního, sympatie všelidská a všetělesná, říše milosti, radosti, svobody nad říší přírodní nutnosti a smrti, síla, která zachovala by jednotlivci jedinečnost i v hromadách největších a zachránila jej z obecné nivelace a opatřila mu samotu i v davech - o totéž usiluje moderní poesie ve své oblasti a svými prostředky.

Proto jest také ráz dnešních konversí zcela různý od rázu konversí z let osmdesátých a devadesátých minulého století. Nejde nikterak dnes o "umdlhé duše" garborgovské, které, unavené a zmalátnělé životem a trosečnice rozumové, nervové i mravní, hledaly dřímotného, otupujícího klidu a zapomenutí v pozitivním náboženství a v církvích; naopak: jde dnes o básníky, kteří jako Paul Claudel v tvůrčí mužnosti a mohoucnosti touží po posílnění své vůle k akci co nejširší a chtějí získati od nejpositivnějšího a nejsociálnějšího náboženství jako je katolicism, tajemství vlády nad dušemi, nebo o básníky typu Francis Jamesova, již od sprostných srdcí věřících učí se sladké, pokorné moudrosti a radosti z životních a přírodních jevů zdánlivě nejmenších a nejnepatrnějších.

Konvertité z let osmdesátých a devadesátých minulého věku, Verlaine, Coppée, Huysmans, byli do značné míry sensualisté a impresionisté, lidé nervoví a náladoví, kteří hledali v katolicismu buď nové sensece posud nepoznané nebo narkotikum pro marný odboj svých zmučených srdcí; byli buď lebužničtí rozkošníci a zvědaví smysloví experimentátoři, nebo přesycení misanthropové nebo obojí zároveň; pokud jsou vyznavaři mystiky, jest to mystika nepravá: smyslově estetická a kvietistická. Hledají-li dnes konvertité v církvi jistotu a pokoj, jest to právě něco zcela jiného než dřívotně narkotický klid konvertitů z let osmdesátých a devadesátých: jest to jistota tvůrčí a pokoj radostně živý.

Třebas není možné, všecky tehdejší konverse např. hned konversi Huysmansovu- odsuzovati jako úplně estetické, jsou dnešní konverse přece zcela patrně jádrnější a náboženštější a tím i s našho stanoviska, které není dogmatické, zdravější.

XI.

Vyvodím z toho, co jsem zde řekl o poměru umění a náboženství, přímý požadavek na poesii, aby byla náboženská?

Nic není mně vzdálenější, než předpisovati básníkům cokoli a nejméně již programovost náboženskou; to bylo by zvracet na ruby mou myšlenku a upadeti v racionalism nehoráznější než ten, kterému toužíme se vyhnouti. Básníkům přímo možno říci jediné, jako ostatně všem lidem: buďte upřímní do krajnosti a nevyhlávejte nic tam, kde nic necítíte. Nemyslíte-li nábožensky, netvoříte-li nábožensky-životně, nevyslovujte ani jediné písmeno z těchto slov, jinak množili byste náboženskou mrtvolnost, a té beztek jest tolik, že zahrnila od ní nejen země, ale i samo nebe. I s náboženského stanoviska a právě z něho upřímný bezbožec má mnohem větší cenu než šarlatán mysticismu, vylhávající inspiraci, které nemá, líčící entusiasm, jenž jím nevlá a z něho netryská; těchto lidí právě třeba jest varovati se jako jediných škůdců

pravé kultury náboženské: z d r ž u j í - a tím jedině možno jest škoditi v oblasti náboženské; nevěřím totiž slovu Lessingovu, že netřeba míti na spěch, poněvadž máme před sebou celou věčnost-naopak: nikdo nemá méně času nazbyt, než kdo chce míti před sebou věčnost. A bezbožectví jako všichni v n ě ě š í nepřátelé silné náboženskosti jen prospívá: není-li i novou zakuklenou formou náboženskosti, jako často bývá, je-li i pouze negativné, nutí alespon jako překážka vyvinouti všecky síly entusiasmu a lásky a tím spolupracuje nepřimo na životní tvorbě náboženské.

Avšak není-li možno říci nic básníkům o jejich inspiraci, poněvadž neurčují si její ráz a nevolí si její druh, jest možno přece říci něco o p o e s i i nenáboženské a náboženské a o vzájemném jejich poměru. Není mně nejmenší pochyby o tom, že poesie ve svých s t ř e d n í c h p o l o h á c h může se velmi dobře obejítí beze vší náboženskosti jako jest opravdu možné dobré a zdravé umění beze vší duchové dramatickosti, umění jež opíjí se chvílí a tone cele v jejím vteřinovém prachavém kouzle. Zajde-li například básník do lesů nebo na louky prožít zde slunný den ve hrách s milenkou, s ženou, s dítětem, opíjí-li se tu varem své zmlazené krve, splývá-li panteisticky s přírodou a vysloví-li pak adekvátně tyto smyslové impulsy, zachytí-li tuto lehkou pěnu, životní duhou hrající-ého více možno žádati od něho? Dosti učinil a dal dosti: stvořil takto po případě dokonalé teplé lyrické básně šťastné pohody a měkké smyslové něhy, a můžeš mu býti za ně upřímně vděčný. Ale chce-li určití místo jeho v duchové hierarchii, jest mně přiznati, že jest spíše p o ž í v a ě a r o z k o š n í k než t v ů r c e, poněvadž tvorby nen bez nebezpečí a zápasů o nejvyšší.

Je-li údělem poesie- a já soudím, že jest-dáti pocítiti jí, co jest to býti člověkem v plném smyslu a dosahu tohoto závažného slova, tajemstvím obtíženého, neobejde se bez náboženského citění a hlavně ne bez náboženské tvorby, kteráž jest duchová dramatickosti a tragičnosti po výtce. Je-li kouzlo

tvorby básnické v zápase a jeho nebezpečích, jest nejvyšší a vznešenější tam, kde bojuje bo Jakubův s andělem: "a nepustím tě, leč mně požehnáš". Jsou jedinečné kontrastné akordy lásky a hrůzy, odboje a víry, pokory a vzdoru, které zmítají jen hrudí člověka náboženského a jimž rovných nebo podobných nenalezneš nikde již ~~xřak~~ jinde: vysloviti je jest tolik jako rozšířiti hranice výrazu i obsahu lidského, překlenouti protivné poly, vztýčiti majákkové typy na temných pobřežích Ultimaee Thulae.

Při tom nesmí však poesie opustiti svou oblast a odhoditi své prostředky a nástroje; jako Antaeus jest silná a nepřemožitelná jen tehdy, dotýká-li se rodné půdy svýma nohama. Přátí si poesie náboženské, není tedy přání, aby poesie p a r a f r a s o v a l a stará dogmata nebo p o p i s o v a l a rity, opájela se kadidlem, zpěvem chrámovým, hudbou varhan, ministrantila nebo kostelníčila při obřadech církevních - to všecko jest mně náboženskost stejně mrtvolná jako mrtvolná poetičnost. Chci-li i od poesie tvorbu životně náboženskou, chci, aby byla nejprve celou a dokonalou poesíí s celým naivně sladkým smyslem skutečným, v němž nemůže ji nahraditi náboženství, jako ona nemůže nahraditi jeho v jeho vlastní oblasti duchovně mravní. A právě od poesie náboženské budu žádati, aby jejím ústředním nervem byla tělesnost, jež touží býti posvěcena, a svoboda, která doufá býti zbožštěna v lásku.

K onečným poměr mezi náboženstvím a uměním vidím tedy v tom: soutěž a spolupráce v úplné samostatnosti a při úplné samostatnosti; různost cest a metod při výbojnosti stejně vroucí. Toužím-li po znáboženštění poesie, chci tím její sesílení a ne její porobu; a zejména nechci, aby utonula v náboženství a nejméně již v některém pozitivním náboženství historickém; nechci tím tedy ani eskeze, ani mnišství, ani návratu do středověkých katedrál, nýbrž kult dramatických sil životných i vesmírných, opravdovou tvorbu v celém smyslu slova.

CHERUBSKÝ POUTNÍK

ANGELUS SILESIUS

přel. M. Mateuš

"Cherubský poutník je klasické díle křesťanské mystiky, vrchol náboženské literatury baroka a jedna z cenných památek dodnes významných evropských duchovních tradic. Ne náhodou se k němu po staletí vraceli básníci i filosofové, zastánci vroucí zbožnosti i hledači skrytých vrstev nitra člověka... jde o díle mnohotvárné a mnohvrstevné, ve kterém najdou své vlastní důrazy lidé různých směrů i zájmů, křesťané i nekřesťané, teisté i panteisté. To je ovšem úděl mnoha velkých autorů, z jejichž spisů citovali a jejichž myšlenkami argumentovali leckdy i ti, kdo se navzájem potírali.

Jak tedy "Poutníku" rozumět? Myslím, že ke správnému pochopení je třeba dvojitě: Nezapomenout ani na historické souvislosti jeho vzniku ani na výrazně osobní polehu, z níž je psán a k níž chce vést. Předně je tedy třeba vidět autora i celé jeho díle, a to nejen zde, nýbrž vždycky, v rámci doby, v níž žil a kdy jeho práce vznikala. Byly to pohnuté a bolestivé časy třicetileté války, kdy rozpad všech vnějších jistot, příval bídy a utrpení vedl citlivé a přemýšlivé duše zpět k základním otázkám života a do zasutých hlubin lidského nitra. Je to doba baroka, čas znovuoobjevení subjektivity v evropské duchovní tradici, doba, kdy od života ke smrti je jen krůček vnějšně i vnitřně.

Johannes Scheffler/autor-1624-1677/musel tento čas prožívat velmi intenzivně a bolestně. Byla to plodná bolest. Žízeň po vnitřní jistotě jej zavedla od riskantního protestantismu, v němž vyrostl, do církve římskokatolické.

ké, která se mu zřejmě zdála nabízet bezpečnější záruky do svíravých nejistot života a asi opravdu měla a má dodnes větší pochopení pro lidskou potřebu náboženského zážitku nežli strohé, tehdy vládnoucí protestantské pravověří. Nezapomenme, protestantský pietismus, k němuž by měl Scheffler blíže, získal v evangelických církvích převahu až později. Snažme se tedy porozumět sk. Shefflerově cestě a postřehnout jeho pohnutky dříve, než bychom začali s cizorodou kritikou.

Druhá pohnutka porozumění, jak už bylo zmíněno, je pochopení a snad i uchopení osobní polehy, z níž dílo vzniklo a k níž chce vést. Otázky, které autera "Poutníka" svíraly a s nimiž se vyrovnával, nekjsou přežitkem. Právě dnes, v době rozpadu různých vnějších a včerejších jistot, kdy závody ve zbrojení xzvyšují hrozbu války a postupující mravní i ekologická krize ztěžuje právě těm přemýšlivým snadnou víru v dobrou budoucnost, se mnozí zase vydávají na cestu do lidského nitra a znovu objevují náboženské ošázky. Zvláště v kruzích poznamenaných západní civilizací stoupá až překvapivě zájem o různé mimocírkevní a nepravověrné duchovní proudy, o orientální náboženství a v neposlední řadě také o mystiku. A tu je jistě lépe jít ke klasickým textům starých mistrů než k jejich pozdějším napodobitelům, kteří často jen rozmělnovali a leckdy i přetvářeli a pokřivovali myšlenky svých významných předchůdců. I zde platí ať fontes- k pramenům! A je výsadou i povinností kulturních národů zpřístupnit si tyto významné texty, prameny a základy ve vlastním jazyce.... Jedněm bude "Poutník" příliš niterným, příliš introvertním, jiným zase mále pravověrným. Obojí budou mít kus pravdy. Ale kdo má celou? Vyrovnávat se pectivě s mystikou není snadné ani pro filosofa ani pro teologa... Ale-a to je mně nyní to hlavní- mějme odvahu dát se ve svých ztuhlých pozicích, ať filosofických nebo teologických, zneklidnovat tím, co vybočuje z vyjetých cest, přesahuje naše běžné pojmy a nutí nás jít

dál, myslet přesněji a poznávat hlouběji podmíněnost našich pohledů, než jsme to dosud připouštěli...

J. Heller

Johannes Sheffler zvolil pseudonym Angelus Silesius, což znamená Slezský posel či anděl. Narodil se ve Vratislavi v protestantské rodině 1624, v roce, kdy zemřel jeden z jeho předchůdců Jakub Böhme... Vystudoval lékařství na universitách ve Strasburku, Leydenu a Padově, kde promoval na doktora medicíny a filosofie r. 1648. Byl osobním lékařem vévody Sylvia Nimroda v Olešnici, stýkal se v té době s mystickými básníky Abrahamem von Franckenbergem a Danielem von Czepko, kteří ovlivnili jeho básnický vývoj. 1661 se stal mnichem řádu Menších bratří a byl vysvěcen na kněze. 1664 jmenován nejvyšším radou arcibiskupa v Bratislavě. Později se vrátil do klášterního ústraní, kde zemřel r. 1677.

... Jeho díle básnické svědčí omyšlenkové šíři a hloubce, přesahující nejen oblast katolictví, ale i samotného křesťanství. Proto se stalo záhy i duchovním majetkem i jiných církevních společenství.

A. Silesius se odvažuje vyslovovat myšlenky čerstvé a bezprostřední, nekryté věroučnou záštitou a bez vymezení otevřenému duchovnímu proudění... Tam, kde se neopírá o dogma/i pokud je přijímá/ zní jeho podání zcela nově a ~~státně~~ objevně. Peněvadž cítí vnitřní jistotu, odvažuje se i vnější nehotavosti, lehkého tonu, zkoumání hodnot, otázek a dokonce vyslovení nejistot...

Cherubský poutník má 6 dílů/v originále/ a obsahuje 1676 básní, z toho 1548 dvojverší a 126 obsáhlejších celků.

I. díl - Věčné slovo, II. díl - Světlé hlubiny lásky
III. - Radostná zvěst, IV. - Duchovní boj, V. - Stupně nebes, VI. - Cesta a cíl

Básník na své pouti mimo úroveň smyslového světa velí základní prvek paradoxu? záměrně a tedy zdánlivě si protirečí. V tom je účinná metoda jeho symboliky.

Vše nezemské je v jeho představě smyslů zároveň vícetvaré až protikladné. Bůh je zcela vzdálen a zároveň blízký, je mrazivě nepoznatelný i vroucně pochopitelný, cesta k němu je nadlidsky obtížná a současně zcela snadná. Bůh je ve všem stvoření i zcela mimo; sám dokonce existuje i neexistuje. Člověk může být navěky zatracen a přitom nejen on, ale i všechno stvoření má své věčné místo v Božím objetí. /Toto myšlenkové úsilí zvládnout nejtěžší otázku víry v Boha vůbec pozorujeme mimo jiné i u Pierra Teilharda de Chardin: "...zakázala mi myslet si o jednom jediném člověku s absolutní jistotou, že je zavržen. Nebudu se tedy snažit vidět v pekle zavržené - ani jakýmkoli způsobem zvědět, zda tam nějakí jsou. Ale přijmu na základě tvého slova peklo jako strukturní prvek vesmíru."/

Na úrovni země, byť oslavené, paradox opadá. Idea osamocení i bezvýhradného obecenství není protimluvená jenom ve vnitřní síle a čerpání ze samoty je člověk mocen se plně rozdávat.

Příroda co Boží dílo je dokonalá a krásná: je slovem, jež si žádá být přečteno.

Pravým stupněm lidství je jeho nadsmyslový přesah, moudrost a mravní čistota; ta může být spojena s vnější krásou. Je to vzácná symbioza, neboť krása tělesná je předmětem pokušení.

Představa tříposchodového světa/prosterevé peklo, země, nebe/ se objevuje sporadicky s funkcí jen alegorickou, neboť básník se dobral intuitivně moderních postřehů jsoucna a nachází spojitost mezi časem, prostorem a věčností. V těchto oblastech, komunikujících s lidským nitrem, je peklo i nebe. Předsunutý způsob vnímání i obrazy stavů extáze prozrazují mystika.....

I.

Bůh, to je nic i vše dle lidských mudrování;
zkus říci sám, co jest a co je pouhé zdání!

Bůh jest jak čiré nic, je mimo zde a teď;
čím více výzkumů, tím dále mizí v šed.

Bůh nikdy nebude a nikdy nebyl Bůh.
On jest: je za světem a mimo jeho ruch.

Věř, jemné Božství jest jen nic a nadto nic;
když ničím je ti vše, pak teprv znáš je víc.

Bůh navenek je nic a je-li čímkoli,
pak jest jen ve mně tak, jak sám si vyvolí.

Jen jediný je Bůh a není světu znám:
co z něho poznat chceš, tím stát se musíš sám.

Tak jako z jednotky se tvoří čísla mnohá,
i stvoření má vznik jen z jediného: z Boha.

Tak jako jednička má v počtu místo čelné,
tak rovněž bez Boha nic není myslitelné.

Jak nelze představit si čísla bez jedničky,
tak tvorstvo bez Boha jsou pomyslné hříčky.

Bůh, -jeden jediný: kdo chceš ho pochopit,
hleď, jak je v tobě on, ty v něm obsažen být!

Kdo hledá jediné- být věčně s Bohem spolu,
dlí v stálém pokoji- a přec i v stálém bolu.

Je snazší, s Bohem zřít se bytím jediným,
než oko otevřít. Chtěj: stane se, co dím.

II.

Vše v jednom jedno jest: když zpět se stáhne
pak opět bytostně co jedno v jednom stojí.

Duch, smysl, slovo: řád totožný i jiný
ti dává pochopit, jak Bůh je trojjediný.

Bůh v trojjedinosti klid s blahem pojit chce:
klid čerpá z jednoty a blaho z trojice.

Já mohu znázornit ti trojjedinost hned:
vždyt každá bylina má kořen, list a květ.

Tré k Bohu přivádá a nad to tréjí není.
Co chce se od tebe? Půst, modlitba a bdění.

Jen láska vládne vším. I Božství trojjediné
jest podřízeno jí a sní i nepomine.

Řek
Rab, druh, syn, nevěsta a ženich. Stupňů pět.
A dál se ztrácím. Víc bych určit nedoved.

Je nula ničím, když tu před jednotkou stojí.
A tak jen za tebou mám, Pane, cenu svoji.

Nic k jedné- desítka: to číslo korunní je.
Jím v Bohu stvoření, Bůh ve stvoření žije.

Vše z jediného jest a musí v jednom býti
co nechce rozkošem se v mnohé roztrástit.

Když člověk stahuje se prázden od mnohosti,
jda k Bohu, rozpozná, že na jednom má dosti.

K mé spáse jedno je a jedno k míru mému;
tak ztrátou mnohého já chvátám k jedinému.

III.

Jen jedno miluji, jen v jediném mám cíl.
A neznám te: teď víš, proč jsem to vyvolil.

Bůh není nahoře a není ani dole.
Že jest? Pak neučil ses o něm v pravé škole.

Jest všude vůkol Bůh, jenž zván je Hospodinem,
a přeci není zde ni v žádném místě jiném.

Ne, Bohu nemožno se nikde skrýt, jak díš,
leč když mu nějakou tu skrýš vybějíš.

Bůh bydlí v sobě sám, je domem svého bytí
a nikdy nemůže své Božství opustiti.

Jak předivný je Bůh! Jsa to, co chce, by byl,
a chtěje to, co jest, má v sobě směr i cíl.

Nic není nad Boha; a té neskonale výši
se Božské mysli zdá i nebe malou chýší.

Je marné zrakem chtít si Boha vybavit.
Ne zevně: niterně ho možno znát a zřít.

Bůh-hloubka moudrosti a šíře milosti
a výška všemoci a délka věčnosti.

Klid- dobře nejvyšší. Bůh kdyby nebyl klid,
pak mysl od něho bych musil odvrátit.

Chceš vědět, kdo je Bůh? Slyš, jak to srdce cítí
v svém úzkém rozmezí: Bůh, to je přesah bytí.

Čím více Boha znáš, tím také chápeš více,
jak nad tím, co on jest, je těžké zamyslit se.

IV.

Bůh cesty dobra má tak otevřeně přímé,
ž se nabízí se sám, když po něm netoužíme.

Bůh nehněvá se: to zná jen lidská krev;
však Bohu nemožno je přisuzovat hněv.

Mluv věrně o Bohu: on nikdy nenávidí
- a ani nemůže - i nejhoršího z lidí.

Bůh milým hostem je, kde v svatosti se žije;
tam, kde je sobectví a svár, Bůh přítěží je.

Bůh k sobě nepustí nic vnitřně nečistého;
a nechceš-li být čist, pak dosud nejsi jeho.

Bůh plnost znamená. Tě k nevíře je všem,
kdož popírají též mou dokonalost v něm.

Kdo sleduje, jak Bůh je skrytý ve všem dění,
čte knihu života a nedá na domnění.

Bůh bez té prostoty, v níž jeho světlo tkví,
by bez moudrosti byl a věř, i bez Božství.

Když všudypřítomný je Bůh, pak tobě pravím,
že není zatěžko mu být i prezíravým.

Co zbadals o Bohu, v tom příliš pravdy není;
jak chceš ho poznávat, rci, ne-li ze stvoření?
~~Bůh věčný je?~~

Bůh věčný je? Pak slyš a slyšte každý z vás,
že mohl počítat svět jen /važte!/ mimo čas.

Mé poslední je Bůh. Když jsem mu počátkem,
tu ve mně vzniká on a já se končím v něm.

V.

Bůh v čase stává se, ač nemá počátek,
čím nikdy nebyval svůj celý věčný věk.

Jak veliký je Bůh a zas- jak Bůh je malý!
Je méně nežli nic, je víc než neskonaleý.

Ač Bůh se stává tím, čím chce, co jest mu milé,
přec zůstává, čím jest sám bez tvaru a cíle.

Bůh nádherný je tak, že nelze mu v tu krásu,
ač věčně dívá se, popatřit bez úžasu.

Tak příliš oplývá Bůh radami až činy,
že stěží propátrá se v sobě pod hlubiny.

Bůh spravedlivý je. Být nad ním kdosi vyšší,
hned pokeřil by se a dal mu svoji říši.

Kdes moudrý, važ a suď, že Bůh-a to je div,
ač slitevání pln, je plně spravedliv.

Bůh trpí hříšností v tobě, jenž s jeho syn,
leč v sobě samotném on nezná břímě vin.

Bůh sebe miluje co vrchel debrediní
a tak, co rozkáže, sám bez prodlevy činí.

Že Bůh je bez konce? Kde mne tak věřit nutí?
Vždyt ve mně hledá své poslední spočinutí!

Te, po čem touží Bůh, už v hloubi věčna vidí
a v čase promítá co obraz v každém z lidí.

Bůh sobě sám je vším, svým nebem, blahem svým.
Proč tedy stvořil nás? - Ne, to se nedozvím.

VI.

Bůh- Tvůrce, mistr, vzor je tvorstev veškerých,
leč nepodobá se mu nic a nikde z nich.

Bůh bez dna staví se a bez míry se měří.
A kde je duchem s ním, ten pochopil a věří.

Bůh nemyslí si nic. On kdyby myslet měl,
ne znát, jak náleží, pak věř, by znejistěl.

Uak dlouho trvá on, Bůh věčně věků jsoucí?
To neví ani sám a přec je vševědeucí.

Bůh na výsostech je a něco konečného
on nezná, neví, kde je konec Božství jeho.

Bůh kdyby šířil svou a výši měřit měl,
pak, jakkoli je Bůh, by míru zapomněl.

Kde z Boha narozen zas Boha porodil,
ten vchod i východ zná, zná počátek i cíl.

Bůh není zde ni tam. Leč toto nikde zruší,
kde těle váže si a poutá svoji duši.

Bůh bolest necítí, je mimo dosah ran.
Jen srdcem člověka, jen tak je zranován.

Ač slýcháš o Bohu, že zván je nezměrným,
přec můžeš obejmout ho zcela srdcem svým.

Ač Bůh je hezměrný, přec můžeš měřit, věš!
V mém srdci přebývá - a tak te srdce změř!

Ó Bože, jseucne vždy mně svatě přítomné,
jsi zcela zde i tam, jsi vnitř i mimo mne!

VII.

Čas dýše věčnosti a věčnost - to je čas;
jen ve tvém myšlení je mezi nimi hráz.

Ty nejsi v prostoru, věz, prester v tobě je.
Ten vyluč: věčnost hned se v tobě rozleje.

Když v času, prosteru duchem jsi mimo proud,
pak v lúne věčnosti lze mžikem proniknout.

Jen v tobě běží čas jak hodinový stroj;
slyš, hned je po čase, když ztichne nepekoj.

Kdo Boha ze srdce zná chválit každým činem,
ten ještě za času je věčný v žití jiném.

Věř, dokud na srdci ti čas a prester leží,
pak chápat, co je Bůh a věčnost, můžeš stěží.

Čas letí slýchávám. Ne, nemá perutě
a při všech proměnách tkví v světě nehnutě.

Chceš vyloučiti čas, dát věčnost místo něho;
což mezi obojím je něco rozdílného?

Tam na věčnosti vše se děje najednou
a časná před a po vždy stále spolu jsou.

Ne, není před a po; co zítra má se stát,
to od věčnosti Bůh již uměl nazírat.

Nad tisíc věčností jsou časy významné;
zde mehu připravit se pro Pána - tam ne.

Je krátký okamžik, leč mohu říci směle,
že co je světem svět, Bůh v čase nebyl déle.

VIII.

Když srdce na času a prostoru má dost,
pak ještě nevnímá svou vlastní bezměrnost.

Kdo Boha nehledá v pozemském čase všedním,
ten vstupem na věčnost se neobjeví před ním.

Že Tvůrce tvoří svět i teď, snad divným zdá se,
však žádné dřív a pak v něm není: pouze v čase.

Když skl e sle přemítáš, jak v čase přebytečný,
hned k Bohu navrát se a do teď, kde jsi věčný.

Cos hledáš v domnění, že věčný Bůh vše není?
Pak ztrácí se ti on i všechny věčné dění.

Kde jako drahokam se v Boha vsadit má zná,
ten věčný sedmý den již v čase začíná.

Když věčnost hednotou náš všech je počáteční,
pak, chtějme nebo ne, my musíme být věční!

Bod času světcům tak se může rozšířiti,
že mocen přesáhnout je celé věčné bytí.

Můj Bože, je to tak? Můj duch, ta nicotnost,
má pro tvou věčnost má přec jen v sobě místa
dest.

Dny, týdny, hodiny jsou cizí věčnému;
o kěz bych našel střed a k něm klíč ke všemu!

Já nevím již, co chtít: což všechny jedne není,
čas, věčnost, prostor, noc, den, radost, utrpení?

Co je to věčnost? Vím, že není zde či tam,
ne cos, ne nic, ne teď; co je, to nevím sám.

IX.

Bůh, to je věčný klid, nic nehledá a nechce;
jen chceš-li rovněž nic, pak dosáhneš ho lehce.

Když věčnost zdá se nám být delší nežli čas,
ne blahe, je to bel, jenž dosud plní nás.

Když Bůh je věčné teď, co chybí mi- kéž vím!
že dosud nemůže být ve mně provždy vším?

Kdo vrostli do věčna, ty marně vábí, mámí
a hledí narušit čas všemi proměnami.

Kdo v sobě spečívá, ten vnímá Boží hlas
a jak chceš, popírej: zvlád prester, zmohl čas.

Když mimo prester, čas, dlím v Bohu zas a znovu,
jsem roven zajisté i rozměru i slovu.

Buď oddán Bohu, klid jak on měj v nitru svém
a lehce provineš se časem, presterem.

O času, presteru a věčnu slyším hlas.

Než: co je věčnost, rci, co prester a co čas?

Vše trvá užitím; sám sebe užívají,
Bůh živ jest ve věčnu i pro vezdejší kraje.

Nic nejvíc podobno je klidu samoty.

Ó, jenž jsi věčný klid, chci býti te, co ty!

Dvě oči duše má: tak dílem vnímá čas
a dílem do věčnosti upřena je zas.

Že žiješ pro věčnost, ó křestane, jen zdá se,
když bídne uvízl si tělem duší v čase!

X.

Jak v jádru tušíš strom a oheň v křemeni,
tak můžeš Boha znát i z jeho tvoření.

Vše dychá, hýbá se, tkví v Bohu za všech dob
a ty ho zjistit chceš až nyní podle stop?

Všem utajen je Bůh a Bůh je zřejmý všem:
vždyt je tu stvoření a on je původcem.

Hle: v jednom zrníčku, v té nepatrné kleci
je obraz nejvyšších a nejspodnějších věcí.

Znám Boží tvář, buď jist. Kéž chápeš, popěrači,
že v celém stvoření se její krása zračí!

Bůh nestáhl se zpět, je síla stále činná
a že ji necítíš, je pouze tvoje vina.

Je v Boží podstatě ven do stvoření vtéci,
nic chtít, nic brát, nic mít, být stále týž, prost
věcí.

Frý všechno stvoření ven mimo Boha plyne;
což stále neživí je lůno pohostinné?

Bůh znovu netvoří, ač vše se děje nově;
co vzniká, od věků je skryto v jeho slově.

Věř, tverstvo v Bohu víc než samo v sobě je:
v něm trvá navěky, když čas je odvěje.

Bůh se vším ztotožněn je, bratře, bez rozdílu
a jako tobě dal i mouše živeu sílu.

Bůh o vše stará se - a přece bez námahy;
a před ním každý tver je rovnocenně drahý.

XI.

Bůh nezná námahu ni oddech, pamatuj;
svůj čin má v poklidu a v činu peklid svůj.

Věř, není kamínek či otvůrek tak malý,
aby se vědoci v něm s Bohem neshledali.

Jsem bohat jako Bůh. Vždyť není prášku tady,
jenž nepatřil by mně a jemu dohromady.

Jen jednu možnost máš: nech, o poznání jde-li,
být stranou stvořené a vzhlížeš k Stvořiteli.

Když tělo ze země má opět zemí být,
duch z Boha neměl by se v Boha přeměnit?

Když v slovu Tvůrce je tverstvo absorbováno,
což může přeskítat být a zajít, ztratit jméno?

Než Tvůrce stvořil svět, co v onom místě bylo?
Bůh sám tím místem byl a slovem jeho díle.

Když Bůh dal světu vznik, zdaž jiný rek se psal
než první? Přece jím čas teprv započal,

Žár věcí přetváří, sám sebou nezměněn;
a slovem nehybným se hýbeu řady změn.

Kdo moudře znají číst v tvé knize stvoření,
těm všechno kol kolem tvým tajným slovem zní.

To všechno je jen hra, co Božská moudrost koná:
děj v hávu stvoření si vymyslela ona.

To vše, co stvořil Bůh, i to, co věky přečká,
se mému duchu v něm zdá malé... Pouhá tečka.

XII.

Ne pouhou literu: znát ducha, v tom je cíl,
v tom vidím, že i mnou Bůh věčnost vyslovil.

Když sobě odrosteš i všemu stvoření,
tvá přirozenost hned se v božskou promění.

Proč k svému obrazu Bůh učinil mne, věz:
vzor jiný tenkrát mu žádný nepřines.

Kdy člověk ztracený zas v Bohu najde cíl?
Až vzorem stane se, dle něhož stvořen byl.

Bůh zvláštní jsoucností je zcela mimo řád
a bytí mé a tvé s ním nelze porovnat.

Věř nevěř, milý můj, že v tichu sebetišším,
když němý, hluchý jsem, vždy Boží slove slyším.

Bůh mluví nejméně, ač sám je hlasem hlasů;
v něm slovo jediné zní věčně zevnitř časů.

Slyš: věčné slovo zní z těch tichých, svatých
zdrojů
až tehdy, když jsi prost všech vnitřních nepoko-
jů.

Boha, o příteli, lze každým jménem zvat;
je možné naopak mu žádné nepřiznat.

Teď, v čase, vyprávit chceš jméno Boží? Kde ví,
snad v celé věčnosti je nikdo nevypoví.

To nevýslovné, čím je možno Boha zvat,
se slovem jediným dá se říci i rozpoznat.

Jak nejlíp, tážeš se, má zván být Pán Bůh tvůj?
Co nejvznešeněji: jej láskou pojmenuj.

XIII.

Dech slova věčného k nám vane se stvoření;
i hněv i půvab jev těch zvucích a v tom pění.

Bůh sám je varhaník, my jeho varhanami
a v tónech rozličných Duch svatý věje námi.

Zrod písňně nalezneš, kde stojí svatý Trůn;
tam harfa ladí se a vzniká hudba strun.

Můj nástroj nezní sám, hled, já to jsem, jež hraji
a prsty Boží zas mou duši rozchvívají.

Ta srdce, která jsou tak tichá, jak chce Pán,
on rozechvívá rád, až zvoní do všech stran.

V sluch Boží do nebes nic nezní líbezněji
než to, když v souzvuku tvá ústa s duší znějí.

Zdaž může v nebi Bůh znát lahodnější tón
než ten, když v nitru zním, jak nitrem zní i On?

Čím více hlasů je, čím pějí odlišněji,
tím krásnější je zpěv, tím lépe písně znějí.

Zvuk, tón jen jediný? Když hlas je v této tísní
jest ještě zpěvem zpěv, je píseň vůbec písní?

Kdo umí na mžik jen se promknout smysly svými,
ten zpívat Gloria zná s kůry andělskými.

Nic není hez hlasu: Bůh slyší odevšad,
jak všechno stvoření mu touží chválu vzdát.

Zpěv andělů - ta slast! Leč tvůj zpěv, kdybys
by z tvého mlčení snad ještě lépe zněl. ^{chtěl,}

XIV!

Zář Trůnu podobá se slunci v slávě denní
a milost papeškům a tverstve zrcadlení.

Jsem z Boha narozen a vzdělán v jeho Synu
a v Duchu posvěcen: čest, v jaké nepominu.

Syn osvobozuje, Duch plný život dává
a Otec všemocný v nás Božství vyvolává.

Bůh- orač na zemi a zrno- jeho slovo,
pluh- jeho svatý Duch, lán - srdce poutníkevo.

Bůh Otec studna je a pramen jeho Syn
a svatý Duch je proud, jenž trýská od hlubin.

Bůh- hmota sluneční, Syn- světlo světu dané,
Duch svatý - paprsky, oběma vysílané.

Bůh Otec byl už kdys a Syn je v časném dění;
Duch svatý sestoupí v den jeho oslavení.

Bůh - Otec, to je bod, kde vzniká přímka - Syn
a z obou svatý Duch se šíří do rovin.

Syn líbá, svatý Duch je jeho políbení,
Otec je celován: Bůh sám je celé dění.

Co Otec obsáhl, taví se v Duchu svatém
a v Synu - tinktuře - se stává čistým zlatem.

Jsem v Synu réveví, výhony Otec pěstí
a jeho svatý Duch jsou hrozny ratelestí.

Jen dveře otevři a vstoupí svatý Duch
i s Otcem, se Synem: sám trejjediný Bůh.

XVI

Bod blaheslavenství zná vznítit v sobě ten,
kdo z Boha bytestně byl právěnnarozen.

Když toužíš po Bohu a chceš být jeho dítě,
věz, že už v tobě je a činí tě jim skrytě.

Bůh stal se tím, co jsem, mé lidství obléká;
že Já je dřív než On, vzal tvářnost člověka.

Chceš znovuzrozece a jeho jméno znát?
Dřív Boha zeptej se, jak sám se ráčí zvat?

Věř: láska učinit zná ducha Serafinem,
klid Trůnem nebeským a pokoj Božím synem.

Kdo na věčnosti dlel by pouhý jeden den,
přec věčněkrát než Bůh by zestár člověk ten.

Slovo je prostorem: ten kdyby nebyl v dění,
při věčné věčnosti - pak ani slovo není.

Hned hledá člověk smrt, hned na životě visí,
jak s nedečkavostí se tajná bázen mísí.

Bůh nechce zlé, ne smrt v tom světě přeubohém;
on kdyby zkázu chtěl, pak, věř, by nebyl Bohem.

Chtěj žítí v důvěře a chtěj se spelehnutí!
Než: nebuď spravedliv a všechno se ti zhrouť.

Když na hlubině Bůh tě osloví co syna,
je vědlejším i svět i obraz Hospodina.

Když nedostoupíš tam, kam Božství Boha sahá,
těch sídel nespatriš- je marná tvoje snaha.

XVI.

Tisíc let u Boha je zákmit jednodenní
a proto žádný rek v něm, vůbec není.

Bůh stal se maličkým, dlí v lůnu panenském,
chtě, abych Bohem byl a velkým stal se v něm.

Bůh připravil si čas a sám se rozednívá;
kdy vyvrcholí jas, jenž za ději se skrývá?

Bůh nasazuje šíp a napjal obleuk luku,
Bůh spustí tětivu: viz ve všem jeho ruku.

Ba, věru: vzácný šperk si připjal králův host!
Leč od tvé duše Bůh si žádá jiný skvost!

Ty, přítel, nepřítel jsem pojmy chvíl a dní.
Bůh je tvé proč, tvůj cíl, tvá pravda poslední.

Věř, rozdíl mezi mnou a Bohem ~~jsem~~ se mi ztrácí:
ač já jsem tu, tam on, jsme prostě nejinací.

Nech Boží dary být a Bohu spěchej vstříc,
vždyť duše nemá klid, jen jeho dary chtíc.

Jen nezufej a zrod se z Boha a v proudu změn
a k žití věčnému tak budeš přivtělen.

Necht v srdci člověk sám se knihou žití stane,
sic k Bohu věčnému se nikdy nedostane.

Bůh, dítě - co je víc? Když dítětem mne zveš,
pak vidíš v Bohu mne a ve mně Boha Ježíš.

Když v duši bydlí Bůh, pak o ní říci smím,
že věčné nádhery je stánkem přenosným.

XVII.

Dlí mysl v rozumu a duše v těle žije;
Bůh v tobě, v mysli tvé však více přítomný je.

Já v Bohu, ve mně svět má svého spasitele,
když ve mně kotví svět a já zas v Bohu cele.

Mně slouží celý svět, já arci sloužím sám
jen Bohu věčnému; hle, kterak vynikám!

Vše Bohem v Bohu jest: i červík, říci mohu,
v něm tolik znamená, co na tisíce Bohů.

Jak má to souhlasit: Bůh jeden, bohů víc?
Jsem všichni v jediném jen jedné, chci ti říci.

Bůh něco nemůže? Jen zmlkni, posměvači:
on Boha nestvoří, však bohy tvořit ráčí.

Buď, Pane, vůle tvá... Tak duše dlouze vzdychá.
Než: on je v nadvůli nesmírná oblast ticha.

Když s celým vesmírem bod prášku porovnám,
vím, že v tom poměru jsem vůči Bohu sám.

Hranice světa, věř, ty nikde nevytyčí.
A Boží rozsáhlost je samo bezhraničí.

Když Boha za blaho a světlo pokládáš
a obé zmizelo, co podrželš, co máš?

Jak zrno s nadějí v zem kyprou rozhodíš,
tak třeba rozsévat, můj, bratře, Boží říš.

Ne, není začátek a nikde konce není
a žádný střed a kruh, je marné otáčení.

XVIII.

Duch v Bohu svobodný jak vzácná číš se jeví,
jež, nektar chevajác, nic o obsahu neví.

V tvé vůli ztráta je, v tvé vůli nalezení.
Rabství i svoboda jsou pouze z tvého ctění.

Zkus ducha uvěznit a sevřít do okovů,
on vstane nezlomen a nespoután vždy znovu!

Mít v lásce svobodu je Boha milovat;
kde nelpí na věcech, těm Bůh jí dá- a rád.

Být nespoután, to cíl je ducha vznešeného;
a tobě postačí jen rozsah těla tvého?

Kde skrblí, zužuje svou duši chtěním slým;
kde dává, šíří se a stává svobodným.

Svět poutá, zavádí a tísňuje; moudrý ten,
kde chudý v duchu jest: Je v skutku svoboden.

Ty, vzácná svobode! Kde odmítá tě znát,
neví, co miluji, když svobodu mám rád.

Buď svoboden! A pak zdroj nezemského blaha
i z tebe poprýští, kam hlas a vliv tvůj sahá.

Jen vystup nad sebe! Kdo s duchem nesvoboden,
jak můžeš osvědčit, žeš daru lidství hoden?

Nech drahé kameny, zvol kámen úhelný
a pravdou, svobodou se naplní tvé dny.

Smrt je to nejlepší, co v těle chápat smím;
vždyť ona učiní mne plně svobodným!

S c h o p e n h a u e r
.....

SVĚT JAKO VŮLE - Objektivace vůle

... Naždá vůle je vůle k něčemu, má objekt, cíl svého snažení; co chce tedy nakonec nebo oč usiluje ona vůle, jež se nám jeví jako podstata věci o sobě? - Tato otázka se zakládá, jako tolik jiných, na zaměňování věci o sobě s jevem. Jenom na jev, nikoliv na věc, se vztahuje věta o důvodu, jejíž podobou je také zákon motivace. Důvod můžeme udat všude jen u jevů jako takových, u jednotlivých věcí, nikdy u vlastní vůle ani u idee, v níž se adekvátně objektivuje. Proto musíme u každého jednotlivého pohybu nebo vůbec u každé změny v přírodě hledat příčinu, to znamená stav, který ji nutně způsobil, nikdy však u přírodních síly samé, jež se jeví v této změně a v nesčetných jiných stejných zjevech; a je proto čirý nerozum, vzniklý z nedostatku rozvážnosti, ptáme-li se po příčině tíže, elektricity apod. Jenom kdyby se snad dokázalo, že tíže, elektricity nejsou původní svébytné přírodní síly, nýbrž způsoby, jak se projevuje některá obecnější a známá už síla, mohli bychom se ptát po příčině, jež způsobuje, že zde přírodní síla vyvolává jev tíže, elektricity.... Nuže právě tak má každý jednotlivý volní akt poznávajícího individua /jež jest jen jevem vůle jako věci o sobě/ nutně nějaký motiv, bez něhož by onen akt nikdy nenastal; avšak jako obsahuje materiální příčina toliko určení, že v tuto dobu, v tomto místě, v této hmotě musí nastat projev té nebo oné přírodní síly; tak určuje také motiv jenom volní akt poznávající bytosti v této době, na tomto místě, za takových podmínek, jako něco zcela jednotlivého: nikterak však, že ta bytost vůbec chce a jakým způsobem chce: to jest projev jejího inteligibilního charakteru, který jako sama vůle, jako věc o sobě, je bez důvodu jako něco, co leží mimo oblast věty o důvodu. Proto

také má trvale každý člověk cíle a motivy, jimiž řídí své jednání a dovede kdykoli složit účty ze svých jednotlivých činů; kdybychom se ho však zeptali, proč vůbec chce nebo proč vůbec chce být, nenašel by odpověď, spíše by se mu otázka zdála nesmyslná: a tak právě by vlastně vyjádřil vědomí, že sám není nic, leč vůle, jejíž chtění vůbec se tedy rozumí samo sebou, a potřebuje jenom ve svých jednotlivých aktech pro každý okamžik bližšího určení motivy.

Vskutku patří nedostatek všeho cíle, všech mezí, k podstatě vůle o sobě, jež je nekonečným usilováním. Rostlina zvyšuje svůj jev od zářodku přes kmen a listí až ke květu a plodu, jež je opět jen počátkem nového zářodku, nového individua, kdežto nové zaručuje přírodě uchevání druhu a opakuje tentýž jev. Ano, za pouhý jev tohoto stálého puodu a stálé změny musíme považovat také to, že se stále obnovuje hmota každého organismu, což nyní fyziologové přestávají pokládat za nutné nahrazení látky, spotřebované pohybem, protože možné opotřebování organismu mechanismu nikterak nemůže být ekvivalentem stálého přítoku výživou: věčné vznikání, nekonečné plynutí patří ke zjevení podstaty vůle. Totéž se konečně projevuje také v lidských snahách a přáních, jež nám předstírají vždy svá vyplnění jako poslední cíl chtění: jakmile jich však je dosazeno, už se sobě nepodobají, a jsou proto brzy zapomenuta, antikvována, a vlastně vždy, i když nikoliv doznane, odsunuta stranou jako odhalené klamy; velké štěstí, zůstane-li nám ještě něco, eč se snažíme a co si přejeme, aby rychlá hra stálého přechedu od přání k jeho ukojení a od něho k novému přání, jejíž rychlý chod se jmenuje štěstí, pomalý utrpení, byla udržena a neproměnila se v klid, jenž se projevuje jako strašlivá nuda, zmrzující život, jako mdlá touha bez určitého předmětu, jako smrtící languor. — Pro tote vše zná vůle vždy, pokud ji osvěcuje poznání, co chce nyní, co chce zde; nikdy však, co chce vůbec: každý jednotlivý akt má účel: celkové chtění nemá žádný; právě jako je určován

každý jednotlivý přírodní jev na svém počátku v tomto místě, v tuto chvíli, dostatečnou příčinou, ale nemá příčiny síla, jež se v něm vůbec manifestuje, protože tato je stupen jevu ~~vnější~~ věci o sobě, bezdůvodné vůle.

Přehlédneme-li s tímto úmyslem nejdříve nepřebornou řadu zvířat, pozorujeme-li nekonečnou mnohost jejich podob, jak se nám představují, modifikovány stále jinak podle elementu a způsobu života, uvázíme-li přitom současně nedostižnou a v každém individuu dokonale provedenou umělost jeho stavby a pohonu, a zahrneme-li nakonec v pozorování neuvěřitelný náklad síly a obratnosti, chytrosti a činnosti, které každé zvíře musí neustále průběhem života vynakládat" když pak, pouštějíce se do podrobností si ujasníme např. neúnavnou píli malých ubohých mravenců, podivuhodnou a složitou pracovitost všel, nebo když pozorujeme jak jediný hrobařík pochová ve dvou dnech čtyřicetkrát většího krta, aby do něho nakladl svá vajíčka a zajistil tak budoucí násadě výživu, při tom si představíme, jak vůbec život většiny hmyzu není leč neúnavnou prací k zajištění potravy a pobytu pro násadu, jež v budoucnosti vznikne z jejích vajíček, jež pak, když spotřebovala potravu a když se zakuklila, vstupuje do života jen proto, aby začala tutéž práci opět od počátku; potom také, když pozorujeme, jak podobně mívá život ptáků většinou v jejich namáhavém putování, pak v stavbě hnízda a ve vlášení potravy pro mláďata, jež pak sama v následujícím roce mají hrát tutéž úlohu, a jak takto všechno pracuje pro budoucnost, která potom udělá bankrot; tu se nemůžeme vyhnout tomu, abychom se nerozhlédli po odměně za všechnu tuto dovednost a námahu, po účelu, který mají zvířata před očima, když se takto neúnavně snaží, krátce, abychom se neptali: Co z toho vzchází? Čeho se dosáhne zvířecí existencí? jež vyžaduje tolik nepřehledných příprav?— A tu nelze vykazat nic jiného, než ukojení hladu a pohlavního pudu, a ovšem ještě trochu okamžité

libosti, již se dostane tu a tam zvířecímu individuu v jeho nekonečné bídě a námaze. Postavíme-li obojí vedle sebe, nepopsatelnou umělost příprav, nevyslovitelné bohatství prostředků a ubohost jejich účelů a cílů: tu se vnucuje poznání, že život je obchod, jehož výnosnost zdaleka nekryje náklady. Nejnapadnější je to u některých živočichů se zvláště jednoduchým životem. Pozorujme např. krta, tohoto neúnavného pracovníka, jak namáhavě ryje svými nadměrnými lopatkovými tlapkami - to je zaměstnání celého jeho života: trvalá noc jej obklopuje, své embryonické oči má jen k tomu, aby se vyhnul světlu. Je skutečně animal nocturnum; nikoliv kočky, sovy a netopýři, kteří v noci vidí. Co ale je zisk tohoto namáhavého ~~žítí~~ a neradostného života? Potrava a pohlaví; tedy opět jenom prostředky, aby mohl pokračovat v téže smutné cestě a opět znovu začít v novém individuu. Na takovýchto příkladech je patrné, že není poměru mezi námahami života a mezi jeho ziskem a výsledkem. Životu vidoucích živočichů dodává vědomí viditelného světla, ačkoli je u nich zcela subjektivní a omezené na působení motivů, přese jenom zdání objektivní existence. Avšak slepý krtek zjevuje svou dokonalou organizací a svou neúnavnou činností, omezenou na střídání hmyzích larev a na hladovění, nepřiměřenost prostředků a účelu. - V tomto směru je také zvláště poučné pozorovat živočišný svět, ponechaný v nezalidněných krajích sám sobě. Pěkný příklad takového utrpení, jež jim způsobuje bez přispění člověka sama příroda, podává Humboldt ve svých "Pozorováních přírody", také neopomine vrhnout pohled na analogické utrpení lidského pokolení, vždy a všude v sobě rozdvojeného. Avšak na životě zvířat, jednoduchém a snadno přehledném, je nicotnost a marnost snažení všeho jevu snáze pochopitelná. Bohatství organizací, umělost prostředků, jimiž je každá přizpůsobována svému elementu a své kořisti, kontrastuje zde zřetelně s nedostatkem nějakého konečného, obhajitelného účelu: místo toho jen poznáváme okamžitou libost, prchavou rozkoš, podmíněnou nedostatkem, a dlouhé utrpení, trvalý boj, bellum omnium, každý pronásledovatel a

každý pronásledován, tlačeničky, nedostatek, bída a strach, křik a nářek: a tak to jde dál, in secula seculorum, nebo až zase jednou pukne kůra planety. Junghuhn vypráví, že spatřil na Jávě nepřehledné pole, celé pokryté kostrami, a že je považoval za pole bitevní: byly to však samé kostry velikých želv, pět stop dlouhých, tři stopy širokých a stejně vysokých, které táhnou touto cestou od moře, aby nakladly svá vejce, a tady pak jsou napadány divokými psy, kteří je spojenými silami obracejí na záda, roztrhnou jim spodní krunýř, tedy ony malé břišní desky, a živé je požírají. Často však potom přepadne psy tygr. Tato bédnost se opakuje tisíckrát a stotisíckrát, rok po roce. K tomu se tedy rodí ony želvy. Za jaké provinění musí trpět tato muka? K čemu ta celá hrůzná scéna? Na to je jediná odpověď: tak se o b j e k t i v u j e vůle k životu.

Dobře ji pozorujme a pochopme ji ve všech jejích objektivacích: potom dospějeme k porozumění její podstaty a světa; nikoliv ale když budeme konstruovat obecné pojmy a stavět z nich domáčky z karet. Pochopení velkého divadla objektivace vůle k životu a charakteristika její podstaty vyžaduje ovšem trochu pečlivějšího pozorování a větší zevrubnosti, než abychom vyřídili svět tím, že mu přisoudíme titul Boha, nebo že je prohlásíme s niaisérií, kterou poskytuje a kterou dovedeme vychutnat pouze německá otčina, že je idejí ve stavu sebeodcizení, čímž se cítili nevýslovně upokojeni po dlouhých dvacet let škrabáci mé doby. Ovšem: po pátismu nebo spinozismu, jehož jsou ony systémy našeho století pouhými travestijemi, motá se to vše dále skutečně bez konce a do nekonečna. Neboť tady je svět Bůh, ens perfectissimum: tzn. že nemůže být nic lepšího, ani nemůže být nic lepšího myšleno. Nepotřebujeme z něho vykoupení; a tudíž žádné není. K čemu tu však ta celá tragikomedie jest, toho se nelze ani z daleka domyslet, protože nemá diváky a aktéři sami trpí nekonečnou trýzní při nedostatečném a pouze negativním požitku.

Připojme nyní ještě pozorování lidského pokolení: pak se věc stane sice komplikovanější a dostane určité vážné zabarvení, přece však zůstane základní charakter nezměněn. Také zde se nikterak nezjevuje život jako dar, jenž má být vychutnán, nýbrž jako úloha, jako pensum, jenž má být vypracováno, a v souhlase s tím vidíme ve velkém i malém obecnou bídu, neustálé plahočení, stálé úsilí, nekonečný boj, vynucenou činnost a největší vypjetí tělesných a duševních sil. Mnoho mimilonů, sjednocených v národy, usiluje o obecné blaho, každý jednotlivý pro sebe: ale tisíce padnou tomu za obět. Hned nesmyslné pomatení, hned štvavá politika vhání je do válék; pot a krev velkého houfu pak musí téci, aby byly prosazeny nápady jednotlivců, nebo odpykány jejich chyby. V míru kvete průmysl a obchod, vynálezy tvoří zázraky, moře jsou křižována, lahůdky se vozí ze všech koutů světa, tisíce pohlcují vlny. Vše je v pohybu, jedni přemýšlejí, jiní jednají, shon je nepopsatelný. - Avšak poslední účel toho všeho, co jest? Udržovat po krátké časové rozmezí efemerní a zmučená individua, v nejpriznivějším případě s bídou ještě snesitelnou a poměrně bez bolesti, za čímž však okamžitě číhá dlouhá chvíle: dále pak rozmnožování tohoto pokolení a jeho činnosti. - Při tomto nepoměru mezi námahou a odměnou zjeví se nám z tohoto hlediska vůle k životu, objektivně vzato, jako šílenství nebo subjektivně jako klam, jímž je posedlé všechno živé a pracuje proto s největší námahou svých sil na něčem, co nemá žádné ceny. Avšak při bedlivějším pozorování poznáme také tady, že je to slepý, zcela bezdůvodný nátlak, nemotivovaný pud.

Zákon motivace se vztahuje, jak bylo ukázáno, pouze na jednotlivé činy, nikoli na chtění v c e l k u a o b e c n ě, Tím je dáno, že lidské pokolení a jeho činnost, chápeme-li je vcelku a obecně, nejeví se nám tak, jako když máme v zorném poli jednotlivé činy; totiž jako hra loutek, jež jsou veděny na provázcích: nýbrž z tohoto hlediska jako loutky, jež uvádí v pohyb

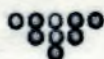
nějaké vnitřní péro. Neboť srovnáme-li, jak jsme učinili výše, neúnavnou, vážnou a namáhavou lidskou činnost s tím, co jim za to je nebo vůbec může být údělem, pak shledáme onen vyličený nepoměr, neboť poznáme, že to, čeho lze dosáhnout, je -považováno za hybnou sílu- zcela nepostačující k vysvětlení onoho pohybu a oné neúnavné činnosti. Copak totiž znamená krátké oddálení smrti, malé ulehčení bídy, odsunutí bolesti, okamžité ukojení přání - při tak častém jejich vítězství a při jistém vítězství smrti? Co mohou zmocit takovéto výhody, chápané jako skutečné příčiny pohybu lidského pokolení, nespočetného stálým obnovováním, jež se bez přestání hýbe, žene, tísni, mučí, zmítá a předvádí celé ty tragikomicke světové dějiny, ano, jež setrvává, a to říká více než všechno ostatní, v takovéhle směšné existenci, pokud vůbec jen lze? Toto všechno zřejmě nemůžeme vysvětlit, hledáme-li hybné příčiny mimo loutky a představujeme-li si, že lidské pokolení usiluje v důsledku rozumové úvahy nebo něčeho tomu podobného /jako hybných nitek/ o on nabízené hodnoty, jejichž dosažení by bylo přiměřenou odměnou za jeho usilovnou námahu a soužení. Kdyby byla věc takto chápaná, každý by byl už dávno řekl: le jeu ne vaut pas la chandelle a byl by odešel. Avšak zcela naopak každý hlídá a hájí svůj život jako drahocennou záškvavu, svěřenou mu pod velkou odpovědností, při čemž však právě život mívá za nekonečných starostí a v časté bídě. Ono proč a zač, onu odměnu za to ovšem nevidíme: nýbrž přijali jsme cenu oné zástavy bez zkoumání na dobré slovo a nevíme, v čem spočívá. Proto jsem řekl, že ony loutky nejsou voděny zvnějšku, nýbrž že má každá v sobě hodinový strojek, jehož silou se uskutečňují jejich pohyby. Toto jest v ů l e k ž i v o t u, jež se osvědčuje jako neúnavný pohon, jako nerozumný pud, který nemá svůj dostačující důvod ve vnějším světě. Udržuje pevně jednotlivce na této scéně a je ono primus mobile jejich pohybu, kdežto vnější předměty, motivy určují toliko jejich směr v jednotlivostech, jinak by byla příčina

jednotlivost znamená vnuceného stavu a každý přece musí vpřed, i když v jádře láný touží po klidu, podobaje se své planetě, jež jen proto nespadne na slunce, že jí to nedovolí síla, která ji žene vpřed. Tak je tedy všechno v neustálém napětí a ve vynuceném pohybu a tak se děje běh světa, abychom použili slova Aristotelova, motu, non naturali, sed violento/. Lidé jsou potahováni zepředu jen zdánlivě, vlastně ale jsou zezadu tlačeni: neláká je život, ale pudí je bída. Zákon motivace je jako všechna kauzalita jenom formou jevu. -Přibližně řečeno, leží tady původ komické burleskní, groteskní, grimasovité stránky života: neboť každý, poháněn proti vůli vpřed, tváří se tak, jak právě může, a shon jenž takto vzniká, se vyjímá často fraškovitě: jakkoli vážné je soužení, jež za tím vězí.

Ze všech těchto úvah nám jasně vyplývá, že vůle k životu tu není důsledkem poznání života, že není nějak conclusio ex praemissis a vůbec nic sekundárního: daleko spíš je to ono první a nepodmíněné, premisa všech premis, a právě proto to, z čeho musí vycházet filozofie: neboť vůle k životu se nezačlenuje jako důsledek světa, nýbrž jak svět jako důsledek vůle k životu.

Nepotřebuji snad upozorňovat, že úvahy, jimiž uzavíráme druhou knihu, už znatelně ukazují k vážnému thematicu 4. knihy, ano, že by v ně dokonce přecházely, kdyby má architektika nevyžadovala, aby mezi ně byl napřed vsunut druhý názor světa jako představy, naše třetí kniha, a její jasný obsah, jejíž závěr však opět ukazuje právě týmž směrem.

Zdeněk Neubauer -

SLAVNOST - HRA - SUBJEKTI-
VITA

"Um die Erfinder von neuen
Werthan dreht sich die Welt:
unsichtbar dreht sie sich.."
/Nietzsche: ZARATHUSTRA/

V roce 1978 jsme měli příležitost oslavit padesáté výročí smrti a stoleté výročí narození českého filozofa Ladislava Klímy. Tyto příležitosti k slavnosti - naše příležitosti - jsme ovšem zcela pominuli. Nemyslím jen na veřejná fóra a sdělovací prostředky. Myslím na jednoho každého z nás, jemuž myšlení a kultura vlastní tradice a minulosti nejsou lhostejné. Každého, kdo se vědomě vztahuje k tomu, co dostal, čím je: k n á r o d n í m u věnu v nejširším slova smyslu. Neboť n á r o d je všechno to, co souvisí s našim vlastním redem, zředem, příležitostí. Myslím tedy na každého, komu není lhostejné jeho vlastní bytí, jeho nyní a zde.

Ladislav Klíma měl onu nemodní a směšnou vlastnost, že byl horecím vlastencem! - Mlčení veřejných fór a tribun má ovšem také s naší lhostejností nemálo společného: tyto instituce jsou přece "od toho", aby nás poučovaly, vše nám sdělovaly a připomínaly. Informační prostředky nás mají v nejširším slova smyslu in-formovat, tedy u-tvářet - a tak nás zbavovat zodpovědnosti za náš vlastní tvar, za sebeuchopení a sebe-pochopení. /Odtud jejich funkce pro "formování společenského vědomí"!/ Přenesením zodpovědnosti za svou ~~vlastní~~ informovanost, ba dokonce za své vzdělání atd. na veřejné instituce jsme se postupně zřekli sebe i skutečnosti. Nefunkčnost těchto institucí je pak pro nás pouze osudem, tvrdou realitou, které se opět pasivně a odevdaně podrobujem. Tente povzdech není předběžnou aktuální glosou, je úvodem k setkání s Ladislavem Klímou: celý jeho život byl strašlivě důsledným, heroickým odpoutáním se ode vší duchevní i tělesné

tělesné závislosti, odvislosti, podmíněnosti. Klíma nám zjevuje konkrétní podobu svobody, o jaké se nám ani nesní: proto po ní netoužíme, nestaráme se o ní. Očekáváme a nanejvýš vyžadujeme, aby i artikl svobody nám zaručily a zajistily instituce!

aa

Oslava, sláva, slavnost a svátek jsou významnou výchozí zkušeností pro konfrontaci s Klímovým myšlením. My již dávno ani nevíme, co znamenají. Odnaučili jsme se svěřit přítomnost posvátného. Posvátné je ale všechno to, co ukazuje za fatální danost a podmíněnost konkrétní přítomnosti. Necítíme však potřebu svátečního prožitku, svátečního vztahu ke skutečnosti. To ukazuje, jak jsme vzdáleni Klímovu poselství. Pokusme se to napravit, pokusme se tuto zkušenost posvátného, která v nás dosud dríme, slavnostně připomenout, zpřítomnit!

bb

Slavnost dává vstoupit do prostoru svobody: ukazuje, že skutečnost b y t í překračuje pouhou realitu jsoucna. Právě oslava výročí je svobodným vztahem k minulému, jeho zpřítomněním a znamením, že minulé, ač nepřítomné v konkrétnosti není i p s e f a c t e nejsoucím. Slavnost dává prožít skutečnost jako opravdový prostor skutku, svobodného činu. Slavnost zpřítomňuje božství světa, totiž jeho smysluplnost. Zpřítomnění zde znamená jak uvědomění si, tak uskutečnění /srv.anglické "to realize"/.

Právě slavnost, jako účast na božském životě, je především h r o u, tedy hudbou, tancem, zápojením, divadlem, dováděním, mumrajem. Hra je totiž způsob života bohů, života v bezstarostném nadbytku a svobodné vládě. Proto k slavnosti náleží hojnost a plýtvání. Plýtvání statky, energií, časem, fantazií. Náleží k ní hostina, opojení, dary, a oběti. Předpoklad a naladění každé hry je plnost a darlost, přebytek bytí a bujnost života.

Hra zjevuje a ztělesňuje svobodu tím, že uděluje smysl a význam bez ohledu na to "Jak se to ve skutečnosti má": ve hře se lidé a věci stávají tím, co představují a osvobozují se tak od fatality svého určení. Hra znevažuje všechnu vážnost, převrací hodnoty: šašek se stává králem a král šaškem, nejvyšší povstává z nejnižšího, krása je pitvořena atd. Hra, plnost bytí, jako podoba svátku odhaluje pravou tvář skutečnosti, tu tvář, kterou starosti všedního dne zahalují tvář jejího božství. Hra zjevuje, jaká skutečnost "ve skutečnosti" je. Sváteční zkušenost hry je tak zkušeností b y t í, tedy ontologickou zkušeností!

Hru hraji tím lépe, čím více ji prožívám, tj. čím více se v ní ztrácím a zapomínám na svět - na jeho všehodennost, starosti, danost; zapomínám však i na sebe - na vlastní vážnost, důstojnost, důležitost. V tomto vzdání se hře, ve ztracení se sobě a světu, prožívám osvobození od světa a od sebe a paradoxně v harmonickém splynutí s tělem a s okolím: jsem zcela prostoupen smyslem hry, ale jakožto hry! Tak ve hře plně nalézám sebe sama, plně prožívám, plně jsem, bezprostředně činím zkušenost vlastního bytí. Tato ontologická zkušenost mi přitom zjevuje, že bytí jsoucna nespočívá v jeho konečné jedinečnosti, v přísné odlišnosti a sebeuchování, ale naopak v ztracení se sobě samotnému, v otevírání se živé skutečnosti, v sounáležitosti s tím, o co jediné jde - o hru samu. Hra tedy není jen původní podobou svátku. Platí též, že svátek je nejpůvodnějším výrazem posvátné úcty ke hře, která zjevuje, že bytí spočívá v jevení. Bytí samo je iluzí /srv. latinské in-ludo- vstupují do hry/, je oním svobodným "jen tak", jež hra staví proti fatálnímu "tak a jinak" normálního života, který se nachází v poutech příčin, důvodů a účelů, života všednodennosti, kde je vše poměřováno hokynářským koeficientem, tj. poměrem vydání a zisku. Slavnost, které poskytneme od všedního dne odlišný prostor, čas a mysl, ukáže, že skutečnost není kompaktní

"tvrdou realitou", tedy něčím naprosto od hry odlišným a popírajícím její pravdivost. Slavnost, která si na světě nachází místo, zjevuje zároveň tento svět jako jeviště - místo svobodného zjevo-
vání.

Odcizení slavnosti a hře je ~~характерный~~ výrazem našeho odcizení životu: nejen život přírody, ale i náš vlastní život, tedy samo naše bytí, jsme redukovali na pouhou danost - na pasivně fungující trvání. Teoretický vztah k živým bytostem jako k výrobním systémům sebeudržování a praktický vztah k nim jako k výrobním prostředkům, výrobkům, či k využitelnému "přírodním bohatství" vycházejí ze stejného kořene, jako redukce vlastní existence na předmětný výskyt: člověk je redukován na myslící věc XY, zařazenou do pracovního procesu a vydanou péči a moci společenských institucí. Tímto kořenem je pochopení skutečnosti jako o b j e k t i v n í r e a l i t y, tedy jako něčeho, co prostě, temně, pasivně - tak a nejinak - j e s t. Dokonce i logické a mravní normy, etické či estetické hodnoty atd. jsou garantovány svou o b j e k t i v n í p l a t n o s t í, tj. opět fatální, absolutní daností! Vláda "říše platnosti" tak omezuje, ochuzuje, popírá lidský život možná ještě více než před-
sudek objektivní hmotné, jakkoliv uznávání "vyšších pravd" dodává člověku právě důstojnosti a vážnosti, jež jsou nutné k jeho dýchavičnému sebepotvrzování, kterým se snaží kompenzovat stínovitost a bezduchost vlastní existence, zacházející na úbytě života. Ve světě objektivní není místa na svobodu, neexistuje zdroj bohatství pramenící z duše, života, hry. Svět objektivní reality nezná - e x d e ě i n i t i o n e - bezprostřední evidence subjektivní, jako jsou vědomí, vůle, já atd. Z hlediska předsudku objektivní ztotožňuje novověký člověk - "realista" - skutečnost, tj. pravdu se starostí, tíží, vážností, strastiplností, anonymní všednodenností, zatímco ve hře, radosti a zábavě vidí její protipól. "Realistický" pohled na skutečnost jako objektivní danost musí zcela ignorovat zkušenost, že člověk plně a doopravdy žije teprve v "neprav-

divé" svobodě hry a že právě ze hry- ~~ž~~ "pouhé hry" - se rodí každé nové poznání a každá hodnota: ve hře je kolébka vši tvůrčí aktivity, protože teprve hra poskytuje všemu novému prostor, místo mezi tím, co už je zde. Realista přehlídí, že právě ze hry- ~~xxpaukaxhryž~~ a její tvůrčí ~~pkočné~~ svobody vůči světu vzešly všechny myšlenky představy, předměty a "objekty", z nichž se skládá jeho svět, a na nichž se zakládá i jeho předsudek objektivní reality! Protože nepochopí, že celý svět je výrazem hry, hry poznání, života, bytí, nemůže být vůči světu svoboděn, cítí se jím omezen, zařazen, určen, vržen. Není mu nápadné, že právě hra je plností života, zatímco veškerá vážnost, starost a strážlivost "skutečného života" dospělých je protikladem života, jeho selháním, rezignací. Právě tento protiklad vážnosti a hry nám nejlépe pomůže porozumět myslitelskému odkazu největšího českého filozofa Ladislava Klímy.

cc

U příležitosti neuskutečněných oslav památných výročí geniálního českého myslitele kosmického významu, objevitele Hry, Ladislava Klímy si zde dovoluji -slavnostně a navzdory vši objektivní realitě a objektivně platným hodnotám- prohlásit že

+ je jedním z největších zjevů dějin myšlení: jeho dílo je filosofií v nejsilnějším, nejzávažnějším slova smyslu, splňující nejvyšší nároky na podstatné a pravdivé myšlení, tj. takové, jež proniká k podstatě naší zkušenosti a poukazuje k ~~myš~~ nejtemnějším hlubinám tajemství bytí.

+ k ztělesněnému ~~tajemství~~ zjevení těchto tajemství nutně náleží odmítnutí, ignorování a znehodnocení zdvořilým, shovívavým oceněním; ke Klímově osobě a dílu neoddělitelně patří jejich skrytost světu v živořícím podnájmu kulturní tradice ~~malého~~ národa.

Ono "navzdory" vši objektivní realitě" je nejdůstojnější ~~mnátkou~~ oslavou památky Ladislava Klímy. Neboť nejvlastnější Klímovo svědectví se nedá

dokazovat, ani hájit, dokonce s ním nelze ani polemizovat; lze mu však přitakat slavnostní apoteozou - rozverným, nesmyslným napsáním těchto řádků, jež není zavěšeno na žádném důvodu či účelu. Četba Klímova díla dává zakusit plnost bytí, zakusit bytí jakožto Hru. Klíma je vtělením Hry a sdílí s ní její osudovost a jevovou stránku. Klíma žije na světě jakožto Hra, ze které celý svět pochází, ale svět pro ni nemá místo, nepoznává ji, Klíma však o ní podal svědectví. I Hra a její nevážnost se ovšem v dnešní době mohou stát módním předmětem vážného zájmu a studia: veškeré jsoucno - od chemie po myšlení a ekonomiku - je dnes popisováno a poznáváno pomocí "teorie her", i hra sama jako zajímavý biologický psychologický a kulturní jev je vědecky studována, jistě tedy o něčem vypovídá, "není to jen tak"! A tak existují i vynikající pokusy v z í t v á ž n ě také Klímu.

dd

První krok k zpřítomnění Klímovy filozofie musí však podle mého názoru spočívat v to, že vezmeme na sebe právě její největší kámen úrazu totiž že Klímovu filozofii - tak jako hru - skutečně n e l z e b r á t v á ž n ě! Každý takový vážný, seriózní pokus se nutně mine s její podstatou! Klímova filozofie - tak jako hra - o ničem nevypovídá: "Vše je hra", znamená, že vše vypovídá o hře, vše je projevem hry, vše je hrou zjevování jsoucna jakožto hry!

Zdá se, že jde jen o starou banalitu: vše je jen hra, svět je pouhé divadlo. Jenže v ontologické zkušenosti hry není žádných "jen" a "pouze" relativizujících jsoucno vůči pomyslu nějaké absolutní skutečnosti. Nebo lépe: ono "jen" a "pouze" hry není skeptickou rezignací, výrokem o nesmyslnosti všeho, ale radostnou zvěstí o smysluplnosti jsoucna, zjevujícího se ve hravé svobodě "jen tak". V á ž n o s t je mírou pravdy pouze v gravitačním poli "ducha tíže"-

-vládce světa objektivitu: v oblasti úpadlosti, padání /"na nižší energetickou hladinu"/ musí být vše jsoucí svázáno kauzálními řetězci, zavěšeno na příčinách, důvodech a účelech a jiných formách hokynářského koeficientu, musí být z á v a z n é! Jen z hlediska objektivitu lze vážnost, závažnost a závaznost ztotožňovat s opravdovostí! Není však tomuk tak ve světle hry, v níž b y t í zakoušíme jako plnost života a vědomí, jako něco co není cizí, "objektivní", ale něco, co je radikálně vlastní, s u b j e k t i v n í. Ve světle hry je skutečnost subjektivitou: v á h a v ní není hodnotou a nemůže být mírou bytí: světlo neváží! Kriteriem bytí je ve světle hry naopak l e h k o s t projevující se jako svoboda, zábavnost, radost! V překypující hojnosti /superabundanci/ bytí, již je Hra zjevující, překračující sama sebe /odtud její nad-bytečnost/ a zbytečnost/ není konečné míry: místo mírnosti, smířlivosti má zde místo nesmírnost, místo opatrnosti odvaha.

V ontologickém řádu Hry již nelze Moudrost ztotožňovat s opatrností a zdrženlivostí, s oním m é d e n a g a n /ničeho příliš!/antikých filozofů, kteří chtěli vědět, jak se to se světem má, aby se v něm mohli zabydlet! Filo-sofia Ladislava Klímy je spíše láskou k Moudrosti Boží, k té, která "byla ustanovena před počátkem prve než byla země, když ještě nebylo propastí" /Přísl. 8-23-24/, která "si stále hraje před Bohem i na okršlku země" a jejíž "rozkoše jsou se syny lidskými"/v. 30-31/. "Blažený, kdo jí naslouchá"/v. 34/-tj. ten, kdo sebe nestylizuje do "moudrosti" podle svých představ a zkušeností, ale kdo v hlase Moudrosti samé zaslechne echo zákla dů vši zkušenosti, které se ozývá ve vzpomínkách na zkušenost dětské hry, v níž původně, bezprostředně bylo zakoušeno, uskutečňované vlastní bytí.

Moudrost Boží není moudrostí tohoto, našeho /tj. objektivního/světa- její hlas volá ke vzpomínce na zkušenost, jež zde byla dříve, než

povstala má konečnost a má představa "tohoto světa," kdy ještě nebylo propasti mezi mnou a světem, mezi vědomím a jsoucím, mezi subjektivitou a objektivitou - mezi hrou a vážností! V nejpůvodnější dětské hře / k níž náleží i hra sebeutváření počátečního zárodku / spočívaly poznávání a život v prostém, bezstarostném, důvěřivém si hraní na svět - v suverenní božské hře kosmogonie, kdy jev a jsoucno, věčnost a tělo bylo bezprostředně sjednoceny v životě významu, udíleném a vtělovaném krající si Vůli, zjevující se ve Vědomí. Tato původní zkušenost není ani mýtickou představou, ani spekulativním postulátem: je prostě v z p o m í n k o u, zkušeností vlastní každému z nás. Tato zkušenost je nám ostatně nabízena stále, ~~jíž~~ v každé hře, již se plně a opravdově /svátostně/ otevíráme, jsme-li ovšem schopni a hodni takové důvěřivé bezstarostnosti, tj. není-li to pod naší důstojnost a nejsme-li na to již příliš vzdělání, zkušenosti a staří!

Tato zkušenost nejhlubší -primordiální vzpomínka, zkušenost nejbezprostřednější- život a vědomí, a konečně zkušenost nejbanálnější pouhá, obyčejná hra, všechny zpřítomňují tajemství, jež zjevila Klímova filozofie a jsou tak klíčem k jejímu pochopení.

Aby nám Klímův svět vystoupil před očima celý, beze zbytku /a nikoli jen jako námi vybraná líbivá hrst střípků/, ve vsí ontologické opravdovosti, naléhavosti, smysluplnosti, je třeba očistit. Tato očista by měla spočívat v d ů s l e d n ě m p ř e k o n á n í p ř e d s u d k ů o b j e k t i v i t y, který nás odcizuje bezprostřednímu zkoušení a prožívání vlastní subjektivity a tím znemožňuje plný prožitek hry a slavnosti jako zkušeností s u b j e k t i v i t y s v ě t a. Nejde však o nějaké odhalení "pole subjektivity", nebo o subjektivitu jako čistý, transcendentální postulat a východisko! Jde o znovunalezení schopnosti bezprostředně prožívat vlastní subjektivitu, která není nějakým /objektivním/polem či schopností, ale je n á m í ,

zjevuje původní "jsem, jsme" první osoby! Jako subjektivita však nejsem pouze myšlením a vnímáním, ale také- a především- tělem, citem, vůlí, zkušeností, vzpomínkou atd. Jádrem subjektivity není reflexe, ale svoboda a radost; reflexe je pouze jedním z nesčetných projevů této svobody. Subjektivita je totožná s prožíváním svobodného života jejích obsahů; toto prožívání, zpřítomňování je zintenzivňováno spíše hrou a hravými stránkami našeho života prožívání, než sebeuvědomováním a reflexivním myšlením. Přítomnost subjektivity nemá povahu jevícího se jsoucná, ale zjevujícího se bytí: "cogito" je především a radikálně "sum", nikoli partikulární obsah mého vědomí, dokazující mou existenci!

Taková subjektivita, osvobozena od referenčního rámce objektivity, je tím, co staří nazývali **ánš d u š í**. Tento pojem v původním významu vyprávěl o ontologické subjektivitě, tj. subjektivitě jako nekonečné, věčné, nedělitelné a neohraničené. Duše je především duší světa, duší univerzální /psyché tú kosmú, tú holú, tj. anima mundi/! Jejím jevištěm je vědomí. Duše však není něco, co se teprve ve vědomí, v mém vědomí jeví, nýbrž co je cele tímto jevením a co je plně přítomné ve svých projevech: esse est percipi /býtí je býtí vnímán/ říká Berkeley, jehož se Klíma dovolává. Očistit subjektivitu od předsudků objektivity znamená pochopit právě toto!

ee

Očistné znovunalezení subjektivity je právě oním "nalezením duše", o němž mluví Písmo jako o vykoupení, vysvobození. Až budeme vysvobozeni ode vší objektivity jako nevyhnutelné danosti, od fatality zákonů tíže a hokynářského koeficientu budou zde opět věci, tytéž věci -ale nikoli již jako pouhé předměty našeho vnímání, **akz** zacházení: bytí těchto jsoucnů bude v jejich jevu plně přítomné, budou jevením závažným, podstatným /wesenlich/- budou bytostmi /Wesen/. Tehdy také každá "danost" se stane skutečně

d á v a n o u, d a r e m, tedy něčím zdarma, bez zásluhy a bez povinnosti, svobodnou, obohacující nabídkou, setkání, příležitostí ke hraní!

Nelíčíme vysněný svět: je to svět našeho vnímání, myšlení, řeči, svět našeho zde a nyní, svět h r y, pokud a dokud tomu všemu nepodkládám žádnou objektivitu a ani nic za objektivitu nepokládám.

ff

Proto může Klíma označit subjektivitu, tj. duši za v ě d o m í, za e g o. Odtud se nám též Klímovo svědectví i ve svých nejextrémnějších podobách jeví jako strážlivá samozřejmost, jeho "ludibrionismus" a "egosolismus" jako přísná ontologie v silném slova smyslu. Je to však o n t o l o g i e s u b j e k t i v i t y, tj. zjevená překypujícího, přetékaajícího, sebe-překračujícího bytí - našeho bytí. Tímto naším konkrétním prožitkem bytí musíme Klímovu ontologii chápat, nikoli ji poměřovat nějakou naší objektivní p ř e d s t a v o u m o j s o u c n u! Jen ve světle živého bytí, ve světle "jsme" a nikoli "jest" lze pochopit Klímův egosolismus jako deomesenci, ono tajemné "S", kterým tento myslitel ve svých denících označuje nevyslovnou totožnost vědomí s duší, se světlem, s Bohem. Výrok "jsem Bůh" nelze transformovat na slabomyslné tvrzení, že Ladislav Klíma je Bůh - a proto, že podobná transformace je přípustná /logická/ pouze v rámci ontologie objektivitu, tj. pouze ve výrocích o jsoucnech jako objektech. Avšak pro pana Klímu jakožto jsoucno nejenže neplatí že jest Bohem, ale ani o Bohu neplatí žádné "Jest", protože právě není jsoucnem; z hlediska předsudku objektivitu je tedy pravdivý výrok "Bůh není", protože nevyhovuje objektivním kritériím existence - jenomže v takovém bohaprázd- ném světě, světě objektivní reality nemá pak, jak jsme viděli, místo ani žádné já; což opět není žádný abstraktní filozofický závěr, ale prostá konstatace historické retrospektivy vývoje od počátku novověku k potlačování

Chceme to osvětlit poukazem na zjevení subjektivity poznávaného jsoucna v samotném lůně přírodovědy, zejména fyziky, jehož jsme v dnešní době svědky. Novověká věda, jak víme, se konstitovala právě na předpokladu objektivní reality, tj. představy skutečnosti jako inertní pasivity hmotných jsoucenců vnějšně se přemísťujících navzájem vnějším pohybem, jež zaujímají prostor a trvají tak a nejinak, nezávisle na samotném procesu poznání; na této nezávislosti, objektivitě existence zkoumaného jsoucna spočívá i ideál objektivního poznání. A právě na tento ideál objektivnosti však přírodověda v našem století postupně rezignuje. Předně hmota sama již není pasivní inercií, ale ukázala se svébytně se projevující aktivitou, jako čistý pohyb a změna: představu rozprostraněných těmných mas - objektů spojených v mechanismy nahradila představa vlnění, pole.

Dále: je přímo vědeckým postulátem, že o jsoucnu jako předmětu poznání má smysl mluvit jen potud, pokud se je v í, pokud se může stát předmětem pozorování, měření atd. Pro vědu neplatí žádné "anx sich": nic zásadně nepozorovatelné neexistuje! To však znamená, že ve vědeckém přístupu k světu byl vždy už zahrnut dlouho nevyslovený předpoklad, že bytí je totožné se schopností projevu, tj. že jsoucno je ve svém projevu p l n ě p ř í t e m n o! Jeho poznatelnost vypovídá o jeho vlastnostech! Ukázalo se však, že to, jak se jsoucno jeví - a tedy jaké jest - záleží na způsobu našeho přístupu: výchozí porozumění, metodu pozorování a měření, použitý matematický aparát a způsob interpretace n e l z e od pozorovaného jevu oddělit! Tak i věda postupně nahlíží, že bytí jsoucna spočívá v jevení, toto jevení je výrazem jak aktivity poznávaného, tak aktivity poznávajícího! Vědecký poznatek má tudíž neoddělitelnou "subjektivní" komponentu. Vědecké poznání není tudíž suchou konstatací, odkryváním, jaká skutečnost sama o sobě je, jak nám to líčí ideál

LADISLAV KLÍMA

JSEM ABSOLUTNÍ
VŮLE

4.XI.1917, Vysočany

Podal jste v listu svém pěknou lapidární skicu svého stavu; nedostatek detailu činí situaci toho, kdo chce o věci pronést své slovo, obtížnou: shovívavost k dopisu je trochu Vaší povinností.

ooo

"Osvobozenost": v tomto slově vidím hlavní moment Vaší skici... Podtrhl jste slovo "volný" /ř.I5/... vřadil jste, což ještě více se mi líbí, totéž slovo dodatečně nad řádku do věty /ř.II/... Shodujete se snad se mnou v ocenování vysokého - nejvyššího ~~stáří~~ ^{významu} volnosti?... "azvav osobu jednoho svého románu Volným - napsav jinde: "uvidí se měla-li pravdu, má volnost, největší, jaká dosud v lidstvu dosažena, či vaše otrockost vy pozemští krtkové a nebeští psi, až etc.", - vzdal jsem nejohromnější vůbec možnou chválu--.

Ale jak rozumět Vaší osvobozenosti?

1. Zbavil jste se pout, tíživých sice, ale ne π nejhlavnějších?... Triumf je největším hyperbolistou, nejmohutnějším zvětšovacím sklem...

2. Rozrazil jste okovy svého života vůbec? To by byl "velký krok", k vítězství, "velkému vítězství", toto muselo by následovat! Osvobození je jen vyřknutí první slabiky slova, - odpovězení nutné, by napovězení bylo ospravedlněno, odsměšněno. Málo znamená, osvobodil-li se od něčeho: na tom záleží, k čemu jsi se osvobodil. Mnozí odhalili všechnu cenu svou, odhodivše poddanství svoje: Nietzsche, přibližně: jen největší lidé stvoření jsou k volnosti, - jen proto jsou velicí, že jsou k ni stvoření. K Volnosti však "stvořen" jen Bůh: - Jen proto je Bohem, že je Volný--.

3! Stal jste se Volným, Bohem: Osvobodil jste se ode všeho?

došel cíle cílů, dohl velkého Vítězství? Není už dalších kroků a dopovědění a vítězství osvobození se ode všeho; nemá smyslu otázka: K čemu jsi Volný? Sebeúčelem jest volnost, stavem Věčné dovršenosti, Suverenitou, Absolutností, věčným triumfem, Victoria Aeterna:, slovem slov, ideou ideí, ctností ctností, cenou cen. Pojmem negativním, stejně jako štěstí je Volnost; přes to, jsou proto oba božsky ludibriozně nejvyšší pozitivitou. Ve světě v němž existují pouta, není z polovice z nich je složen, nemůže být jiného cíle než setřesení jich; nepoutanost - tet už suverenita a stání nade vším a blaženost a absolutnost. Pojmy absolutnost, absolutnum znamenají podivuhodně, už linguisticky odpoutanost, odpoutáno, Hanebně praví Schopenhauer asi: profesori filozofie musili místo latinského "absolutnum" užívat německého převodu slova toho, rozmyslili by si tak nazvatí Boha; nepoznal, že svět je negativopositivum, malum bonum, bolestná rozkoš, alogické logiken, plaisantní vážnost...

Nutno pochopit, že dosažení volnosti je stání se Bohem. Dvojí však při dosažení Vlnosti rozeznávat: A/ pochopení proniknutí teze proniknutí tézí "Jsem Volný, Absolutní", - silné dost, aby se stalo, fundamentálním, neviklavým přesvědčením "ideově" celou duší ovládajícím, základním tonem jejím, rotačnou osou, přístavem...

B/ Skutečnou, nežertovou, praktickou ovládanost celé psychy ideí tou, harmonickou, blaženou celkovou poslušnost jejích imperativů. Já první - he jsem dosáhl; druhého ne. Prvního možno dojít dal-li se člověk pravou cestou, za několik měsíců. Druhého za centiliony let - však v jistém velmi restringovaném smyslu, za velmi příznivých okolností, už v tomto životě. Dílem blesky iluminací, dílem dlouhé řetězy nesčetných menších vítězství, "Velkým Vítězství" zovu; A. vyxhoupne se z rozdrčené skořápky jednoho dne pak "same sebou", - že by se jednalo u Vás jen o I., - nesoudím. O. Pravděpodobně. "Školská filozofie" není to v podstatě moderní světový

názer, jehož hlavním smyslem je dedeifikace člověka, není to: "jsem živočich" místo "Jsem Bůh"? Ale i tento animalismus, vedoucí nutně a rychle k bestialismu, je vlastní žalář ducha, jenž "chce Nejvyšší". Jedná se současně i o 3.? Myslí, že aně, ale jen částečně. Pravíte, že počátek filosofie není dán, že možno začít kde se chce, ale to je krajní doktrína krajního liberismu, absolutismu; že chcete stát se Vším- svatým Bohem... Na základě mínění, jenž jsem si o Vás vytvořil, soudím však, že ideje takové jsou dosud u Vás zášlehy blesku více než klidným, stálým sluncem, tušenímí více, než jistotami, ze všech stran argumenty podepsanými, více nápady než přesvědčeními; že uzřel jste obrysy boží filosofie -neobjal ji doposud; Svévolnost je Vám více představou a teorií než bytím a praxí; že jste mladičkový adept sluneční této nauky, hledačem jejím, ne jí samou..

Že krátce shrnuv právě clonu, která vidinu Volnosti zakrývala do nedávna zrakům Vaším, spějete k ní, vzdálené, měnlivé, zhasínající, zas se rozžehující, šalebné. - Na tomto, ~~míně~~ snad falešném předpokladě stavím list tento. - Cíl Váš: dospěti volnosti. Cíl tohoto psaní: být vám na cestě této poněkud prospěšný. - Kde vás něco vskutku hlouběji zaujme, - tam byly snad předpoklady a dohady nesprávné. Vyzní-li vše naprázdno znamená jen, že podzemní proudy našich duší tekou zcela různými směry.

2.

Kde dal by vám radu: vyjasňujte si stálým přemýšlením hlavní body Boží filosofie. Dávám recept jiný; jednodušší a průzračnější, lehčí a hmatatelnější, účinnější, paradoxně prostý až k smíchu. Dávám Vám jen tři slova:

J s e m   a b s o l u t n í   v ů l e .

Budtete-li paroly této následovat, vše bude následovat Vás, neboť vše následuje z ní, -

Podtrhl jsem slove "slova".

V teorii potřebné, v praxi nutné, všude je dobré stlačit ~~jakýchkoli realizovaný~~ myšlenkový celek svůj v jedno nebo několik málo slov. Jen tak jej - zmaterializovaný - vskutku máme, držíme; příznačné, rozplývané oblačné stvůry myšlenkové, ve vodu kondenzované, v láhev uzavřené, chováme v kapse. Slove je inkorporací myšlenky, inkorporace alespon zdáním skutečností a skutečnost teprve posese, posese teprve cenou. Vše rextělené je v člověku stínem a přízrakem a poloničím; pouhému duchu říká se strašidlo, pouhé, ve slove nezhuštěné myšlenke konfúznost, hloupost a nesmysl. Bůh jest jen stupnovaný člověk, jen Titán a Gigant. Žádná předčasná mallowmyslnost. Jako člověk by něco ze sebe měl, zhustil se v těle, tak Bůh zkvetl, - jednak v hrubších svých součástech, - v kosmās, jednak v subtilnějších - ve Slove: rozumět slovu "slovo" slovně... Grabbův Faust: Tedy byla by řeč více než člověk. Satan: "Jest tím". Slove jest živoucím, vlastní existencí žijící mystická bytest, animal; neodvislá, vyšší než co konkrétního, božská, Bůh sám; "a Bůh bylo slove.." Neztrácí ~~svět~~ - získává svět mystérium tímto. Pouhé myšlení: chaotická mlhovina; slove: démantová hvězda a focus a jednota a boží ludibriozita. Pevažovat stanovislo toto, - pevažovat např. žití dle tuhé formule za poddanství, formalnost, vnějškevest, bezduchost, je pedanterií, formalností, vnějškevestí a bezduchostí, - bemenící z předsudku a kontrapezici "myšlenkevest-slovnost, - o inferieritě slova oprotě myšlenke.. Naopak je slove velká reforma, zjasnění, znovu-zrození ducha, původně nebulózního, fruditního..

Podtrhl jsem slove "slova"-:

Komicky primitivně jednoduché budiž užívání parely, přestě si ji říkat, slyšitelně neb i jen myslí, často a za všech okolností. Nebudiž přitom ani hlavním cílem evokace idejí; budiž celá věc téměř jen akustickou... Povaha slova

nese sebou, že vynoří se při něm jisté idey skoro vždycky samy sebou, at už chce nebo nechce, že jsou idey ty často překvapivě dobré, a i usilovnou snahu po jejich vzbuzení vyvolá maxima naše sama sebou; však snaha ta přicházejš teprve v druhé řadě, nebudiž vědomým, vládnoucím základním zámyslem - je zde, v nejsubtilnějších, neznámých dosud lidstvu regionech, víc než kde jinde po čertech těžko, jasně a přec poněkud stručně se vyjádřit, - však přirozene tak a dobře: teprve vlastní zkušenost má tu být učitelkou, nemá-li vše být plané. Varuju před tendencí, aby formule vyvolala vždy dobré idey, protože je velmi nebezpečná: po delší praxi vede ke konfúznosti, zkalnění, astenii a různým fatálním chorobám, - experte creee, a že je neracionální: nemohou povstávat dobré idey vždy, už proto, že dobré a špatné se vždy střídá, - což však lidstvo naprosto nevědělo. Již stálé opakování téhož je nezdravé, odporujíc zákonu o nutnosti variace, - ohromného umění a lstivosti třeba, by docíleno bylo, aby nezdravost ta přinesla nakonec zdravé ovoce. - Zkuste např. podaří-li se Vám opakování formule třikrát po sobě vyvolat aspon přibližně tutéž ideu; neznám v tomto ohledu psychologii Vaši, ani jiných lidí, - ale řekl bych, že pokaždé vyvstane ve Vás něco značně jiného; podobné myšlenky nenechají se ovládat, ba ani analysovat, - jsou to zpravidla "pecity", ne idey. Obyčejně vykřesáte ze svého nitra něco velmi nejasného, pouhou larvu myšlenky, mlžný opar jejího jádra. Neuspokojují evokace takové, člověk klade si nárok, aby zdánilo se mu vždy stveřit ideu jasnou a vítěznou: nezdaří-li se to, vytýká si bláznivě chabost myšlení, svaluje vinu na formuli svou, fixuje se jineu, přelétá od jedné k druhé, zoufá nad celou tou cestou, opúští ji - a zase se na ni vrací, - až konečně přijde k rozumu: k největšímu uskrovnění se: k pouhé slovní praxi, jakou tu doporučuju, k "Vor allem heltet auch an Worte-Worte fuhren euch durch si chere pforte in" s Temppl der Gewissheit ein kterýžte, naproste ne pouze

ironický sermon Mefistofelův k záku tuto

doporučuju. A pozná, že na příšerné své dráze musí býti vděčen za vše, co, vystavší v něm, je ■ nadhvězdným cílem jeho v souvislosti i nejvzdálenější; že zde i malé je velké; že třeba ohromné iluminace a zářivé triumfy, mohoucí za okolností přetvořit psychu na měsíce a léta, nejsou téměř v jeho moci, - že může vždy rozžehovat nescetná malá světélka, která slitá utvoří jediné velké světlo; že Gutta cavat lapidem....I ne jmatnější pocit Svěvelnosti přivede o kousek dál, dále na Velké Cestě. Co na tom, že bude trvat triliony aeonů? malou cestou byla by, kdyby nebyla dlouhá. A právě délka její je tím nejžádeoucnějším a nejkrásnějším, peut k Čili je stejně čarovná jako spočinutí v něm; čarovnější dokonce, - zároveň jsouc čarovná méně. Vše dobré prodlužuje si člověk nejvíce, - at už dobrý oběd, zajímavé, že to nejlepší skončit chce jedním rycem. Bojí se, naprostý nový přičezí do těchto krajin Záře, že prchle by mu to, kdyby to okamžitě neuchopil, - oslepený. Nedočkavost, je zde stejně pošetilá jako přirozená; nechtějme ji extirpovat - jet výborný stimulus pokreku; korigujeme ji poznáváním její neracionality; stimulus neméně ostrý; střídání dvojnásobí sílu součástí, z nichž sestává; a svět je duchový, dábelská tanec Odperů.

Někdy vyvolává parole naši ideu zářnou, která samejediná pozlatí více dní, lehkými, tanečnými, srdnatými, povznesenými, láskyplnými, dobyvačnými učiní všechny, jejich chvíle. Mnohdy ideu jež prosvítí aspon několik minu.. Většinu stavů dosti šeré, znateině téměř nepovznášející. Mnohdy něce tak matného, zmatného, tak zraněného, mrzáckého, že strhne to naopak dolů, naplní nespokojeností s sebou, nedůvěrou k sobě, hnusem ke dráze po níž se vlečeme, avšak právě zde je poměrně snadno v zápětí zdvojeným úsilím rázem se vyhaupnout, přirozeně o to výše, oč níže jsme předtím abnormálně klesli.

Někdy nepovstane téměř nic, co myšlení by se poddalo, - šelest šepotu zde jedinou skutečností. Však i zde by nebylo nadarmo: magickou mocí formule i tu něco v podvědomí xřavitne - a kdyby i to ne, - pouhé slove jest už něco; o milimetr posunulo nás přece vpřed. Při všech nezdarech, jichž bezpečně rozmanitých bude zde nutně počet, dlužno mít stále jedno přesvědčení; že nic co podnikáme, samezřejmě nemůže být zcela marné, vědomí to jak strašné, žádným člověkem dosud po nenastoupené cestě se ubíváme, - na níž jednou vše nejděsnější: absolutní chaos a ztráta každé pevné půdy a odpomoci a přístavu a majáku, zblbnutí, zešílení, nejčernější utrpení, nejhrůznější strašidla... nás potká, - že cesta do nebe vede nutně, jako u Christa, peklem... a trpělivost neodlétne, hnus neovládne.

Opakovat si parelu za všech okolností. Ráno v loži při prvním svítání vědomí /kdy může činit divy, stejně jako při usínání/, při práci a jídle, konverzaci a lektuře, při přemýšlení a snění, při odpočívání těla i ducha /kdy dostaví se pocit své o nic se nestarající síly/, dovršenosti, pečování v sobě přirozeně nejsnáze; při náhlých návštěvách vážných událostí, - a když zuří obnovovány už v našich pokojích... "čkdy třeba pětkrát za minutu, jindy třeba za dvě hodiny, mnohdy i více dní zcela pausevati, - nikde není odpočívání nutnější, zahálka užitečnější, lenost úctyhodnější; není cesty svůdnější... Suverenně rezsuzující vůle rozhoduj jediné o používání parely. Přetěžké umění musíte si osvojit - být pánem jejím vedle toho, že budete naprestým jejím strokem; ovládnán vládnout;... "si vis tibi omnia subicere" /erge ratiānem quoque" te subite ratiānē"; Seneca... Svůj zákon, smysl, fatum, své vše musíte v parele zřít, - a uzříte v ní věčný asyl a domev svůj, klid a nekonečné bohatství a bledý stán vzdáleného, bližícího se štěstí; a uzříte v ní dábelského sluhu z bájí, který vyplní každý rozkaz Váš a každé přání; avšak pro věčnost zapsal jste se

mu krvi...

Kde chce nejvyššího dojít - těkáním ho nedojde. Co však není ve vyšších sférách těkání? Meditace jest jim i kontemplace, "ochutnávání" i vychutnávání, triumfální tažení vpřed i "šílený volný let", - řecitus poletování, reveries, i reflexe, "poznávání". Neboť myšlení u labilní oblačné stvůry, zvané člověk, jest jen ubohou hrou vlnek, neviditelnou hrou vnitřních větrů poháněných; jen účinky Vůle, pantomimiku jejích stínů zná člověk, - Leviatan ten sám teprve musí být vytažen ze své děsné podeceání skrýše. Kdex spějeme k božskosti, musíme však nezbytně pracovat s tím, co nejlepšího z Vůle aspon máme. Myšlení, těkání jest jen pomůckou při chůzi k Svébožskosti, chůze samá spočívá v jedné praxi, cílevědomé, plánovitě a železně, v organizování celé psychy, modelování jejího plasmatu, přeměnování ho k novým cílům. - Procedura mnou dnes doporučená je počátečním, primitivním, nejlehčím druhem této praxe.

Může býti doprovázená i složitějšími druhy praxe, ale musí přitom zůstat tím hlavním, - nesměšovat se s nimi. Může a musí být doprovázená i těkáním, poletováním, "šíleným volným letem", ale jen provázená.

Musí jít pospolu i s pomalým, systematickým přemýšlením, poznáváním - analýzou všech bodů celé té látky; ale přemýšlení to nesmí stát se dominantním, zastínit základní architektonickou proceduru, třeba spočívala zatím hlavně jen na prostém zednickém kladení cihel na sebe.

"Zedničina, kterou mně doporučujete", řeknete snad, "je procedurou zemdlených pohořelých trosečníků; podáváte mně hůl - berli ale vlastně k čemu mně ty? potřebuje berli, holi pták šíleně volně letící vpřed?" Máte pravdu, v prvním jitřním záblesku Svého nového života; ale já - budu jí mít. Zemdlíte, pohoříte, ztroskotáte - budete bezpečen, nejdete na zajíce a jeleny,

jdete na lva, na nezranitelného Pythona, - všechny zbraně Vám selhou, budete bez starostí. A pak, nebudete-li se jako tisíce jiných smát Svému donkychetování a neoddáte-li se levu zajíčků a jelínek, pak budou vám dobré ještě jiné berličky, - nebudete-li i na ty pozdě. V tomto životě ovšem; ve věčnosti není nikdy pozdě na nic.

Dva momenty třeba rozeznávat při maximě naší:

1/ Co znamená "Absolutní vůle"?

2/ Co rezultuje, spojíme-li ideu se slovem "Jsem"???

1/ Sám si to analysujte a stále a stále. Nekonečně mnoho mohl bych o tom psát; a zároveň tote vše nebylo by nic. Neboť Bůh je nekonečný, tj. idea boha je nevyčerpatelná, protože bezedná protože inkauzální... a je nevyslovitelný; obé jsou vlastně totéž. Bůh je však totéž co Absolutní vůle.

2/ I zde musíte sám přiložit doutnák slova "Jsem" ke třaskavině pojmu "Abs.V.", aby Vám vytryskla děsná myšlenka, - vlastně v každém okamžiku jiný hvězdný ohnostroj myšlenek, pocitů - tuch - Hudby - Záře, - však schází minimální předpoklady pro minimálně slušnou expresi - cítění se Bohem, - Deesence, náhlé přeměny smrdutého zvířecího já v Já všejsoucna - nejhrůznější krásy, nejkrásnější hrůzy. Však zde kardinální otázky: Jste vůbec schopen těchto stavů? Jste schopen vyvolat je, když chcete? a jste schopen vyvolat je pouhou mocí naší formule? Nevím opravdu není-li předpokladem těchto schopností, by se člověk monstrem už s nimi nenarodil, by už v prvních měsících po narození byly jeho vzduchem, mlékem, podstatou; - aby se narodil Bohem. Comprenez Vous? Však počátečními nezday nechat se odstrašit, - jsou často samozřejmé, než vjede se do pravých kolejí. -

Proč nefixoval jsem formuli svou stručněji "Jsem Bůh" -? Jen z důvodu praxe; formule má je

"konkrétnější", na potřeby praktické bytůstky šitější...vůbec je tak stanovena, že ani písmeno na ní být nesmí pozmeněno, nemá-li být celá zničená. Nefalšuje ideu Boha, - neomezuje ji ani Abs.V. Je bližším a zároveň nejhlavnějším určením pojmu Bůh: Podstatou pojmu Bůh - mohlo by se říci, kdyby Bůh nebyl celý svou podstatou. Absolutní Vůle Boha je pleonasmus -oboustranný: Bůh je jen Absolutní Vůle: podstatou každé vůle jest absolutnost, a absolutnost jest i celá parole- Abs.V. znamená už "Jsem Abs.V." Chtít existuje jen v první osobě, - není jiných osob, což následuje už z teze "Jest Bůh", - ale kde mimo egodolistu může mít tolik smělosti a síly k této konsekvenci?; vůle je "chci", "chce", "chceš", - jen abstrakta, hypotetika, koncese řeči. A "Jsem" involuje už v sobě, následkem boží podstaty "pojmu", "jsoucnost", "absolutnost" vůli-absolutní vůli. Pouhé factum, že existuju, znamená už, že jsem BŮH. - a jest už dostatečným důkazem egodolismu.- Ať vyřknu kterékoli slovo parole: "Jsem" "absolutnost" "Vůle"- je v něm už celá absažena. Toť mé pocitování, má specialita, jeden z hlavních klíčů k problému, jímž jsem, jeden ze základních pilířů mé filosofie. "Neohrůzenu, absurdní identizací" nazve to mnohý, "patologičností, šílenstvím" však v hloubce, kde spí kořeny psýchy, není vůbec absurdity, patologičnosti, šílenství, v podsvětích těchte však já, zde a všude, zcela bytuju, dýchám a jsem.

5.

Největší duševní síla člověka může mít jen tušení, tušení o dosahu mé doktríny "Jsem Bůh"; nejzadnější z nich silné je dost, aby v plném zazáření v mžiku jej usmrtilo. Nutno především pochopit a uvěřit, že v učení tom zjevila se myšlenka, o to ohrovnější než všechny, které historie kultury zná, oč ohrovnější je slunce nad meteority; že přinášen jest jí dar darů člověku, majícímu dost síly unésti jej. Veškeren-

stve hází se mu k nohám, jako válečná kořist před trůmfátora; byly osoby jichž zaměstnáním bylo dosazovat jiné kříži na trůn královský. Já presazuju na trůn Boží... "Deus Sum"... Opakuju, co jsem Vám kdysi již napsal: třeba slovům těmtě rozumět nejslovněji, ve smyslu nejprostším beze všech metaforizací a symbolizací, reservationum mentalium a klauzulí a granerum salis. Pro ulehčení budiž "Bůh" - co do své grandiciozity - imaginován zde zcela jako katolický hospodin; však co do hloubky a magičnosti tak, jak jej dosud žádné náboženství a žádná filosofie neimaginevala. "Jsem" - jsem tím, již teď zcela tak, jako jest jím dle mých zděděných představ zhruba crester omnium ve své válečné velebě - žiju jen jeho životem, trůním nade všemá hvězdami - nade vším - i nad sebou, mám v moci zhasit kdykoli rázem všechna slunce, bdím nad vypadnutím každého vlásku z králíka, nesu jediný hrůznou odpovědnost za Vševědění atd. - Jak možno býti tímto - červu? Snadno: tři podmínky: stanovisko egosolisti - povznešení se k iluzionistickému nazírání - vidění všeho ve vítězném opevržení pod sebou: býti Bohem následuje pak z toho same sebou. A zcela přirozeným procesem dojde se při tom k nejzazračnějšímu, nejzazšímu faktu, proti němuž není vlastně námitky: k přejítí živočišného já v Já Nihilentis. Já hloupé hmoty v Já gigantické, strašidelné abstrakce, nadabstraktní Všeabstrakce; - jejíž září oslepené zraky zří ji černě... Místo "Jsem Bůh" říkal jsem si nevelky "Jsem černý metafyzický Netvor". ..Nejsou žerty s těmito věcičkami; náhlé zešílení je tím nejnevinějším, co může tu zvířátko potkat. Není to jen tak, uzří-li se občanek na své potící a urinující těle zvyklý, na své dobrácké a blábolivé sousedíčky, jak tramvaj v svých blahých kolejích stále jezdící, v nebezpečné své existenci smrdící a i stíhaný vrah žije v poměrně velmi zabezpečené existenci - uzří-li se znenadání jako amerfní Abstraktum a nemyslitelne, nadpřízrak, Něco, co je Nic. Smysl spočívající v nejšílenějším nesmyslu, den v noci, nejhrůznější

-nesoucí na sobě vše, Vše... v nejhrůznější, nejpropastnější, nejledevější samotě a temnotě a nejistotě, a temnota zdvojnásobená a jen pro te světlo ----. Jen duše s nejželeznější konstitucí, nejžulovější chytrostí at se sem odváží...

Nerad, těžce a ne bezstrachu, rozepisuju se o těchto věcech:, je to vyvolávání duchů, při němž se vyvolávač v křeči svíjí. Dlouho již tomu, co jsem ty předražené pekelné fantomy poslal spát. Nebudím je ze spaní, chci aby odpočinek jejich byl nerušený, by se mně jednou probudili mladí a krásní. Nechodím se ani na ně dívat, do jejich příšerné ložnice, a sejdu-li tam přece někdy po špičkách, sotva je poznávám, své dlouholeté každodenní soustolevníky. Pozapomněl jsem i jména jejich. A jen s jistou hrůzou navštěvuji je: činí na mne dojem mrtvol... Jsem snad jiní?... Ale samozřejmě: spánek je smrtí, smrt je spánkem; procitnou jistě, lhostejno, budu-li pak vidět stále ještě tmate myopiskýma očima či jinýma, které Tellus dosud nezřely... Spánek? jedno z hlavních slov moudré chytrosti... Cím co vyšší, tím více to potřebuje spánku. Nejvznešenější skoro jen spí, tak kotata nebo myšlenka "Deus Sum". Tato spala až do 31. mého roku. Byl jsem si sice dávno ~~vědom~~ tím plně vědom samozřejmě jinak pravdy, že egosolismus činí mne Bohem - uvedl jsem to již ve svém spise; ale považoval jsem ji v hloubi za své teorema, z něhož možno prakticky těžit, nezabýval jsem se jí dále téměř nic, probudil ji jen proto, abych jí řekl: "spí dále": Stydím se, že při pozdějším nežertovním probuzení nebyla vůle má obzvláště čestně účastněna. Vehnala, zatlačila mne do ní poznenáhlu má filozofická praxe, kterou jsem kol 30. roku svého zběsile provozoval. Mým cílem při ní bylo osvobození se od utrpení generální lhostejnosti a jinými prostředky. Neměl jsem tu velikých nápadných úspěchů, plul jsem tu dlouho zbaběle ve vedách steicismu, spinezismu, nietzschvské dionisismu, upanišádismu, -ale to vše

nebyl jsem já, celý způsob této praxe ovšem nemohl vyhovět mně- mému základnímu absolutistnímu instinktu...Však v interesantní nevědomé poslušnosti jeho hlasu stoupal jsem od původního potírání nepříjemných affektů stále výše k absolutnímu, božskému- až konečně v srpnu 1909 zjevil se tu skoro sám sebou sluneční přízrak mé myšlenky Daus Sum- mé ne-li nejhlubší tedy největší myšlenky, největší myšlenky země, non plus ultra pro všechny, pro všechny časy, před ním vše téměř co kultura stvořila, jeví se skoro neviditelně malým a opovrženihodným, náhlá hranice jediných dvou ér ducha, za níž je vše bezedně černé, před níž vše bezedně bílé. Zjevila se ne již jako one zsinalé teoréma: jako bych byl Bohem jen v jakési hloubi, v jakési vlastní podstatě, potenciálně, Bohem hlubece spícím, zakukleným: zjevila se v podobě tisíckrát gigantičtější, zářivější, hrozivější, jakožto strašlivá jistota, že jsem Bohem v nejplnějším významu a rozvití, Bohem actu, bdícím a skvěle obnaženým, Bohem se všemi tituly, predikáty, insigniemi, Boží mocí, jejími prostředky, projevy, povinnostmi...Jupiter nunc tonans...Bylo by nesmyslné pokoušet se o vyjádření, jak zjevení této působilo, jak na člověka nutně působit musí. Telike nepochybně, že atraktivní síla jeho je nekonečná, není vzpírání se proti ní u ducha, jenž aspon malou část z něho užřel, jako není vzpírání se proti mohutnému stroji, který zachytil jen cíp oděvu; všechna budoucí pokolení jsou samozřejmě má; nebude už filosofie po Egedeismu.

Tak neodolatelný je, že generace, které nebudou silny desti, aby pochopily tento jeho nihilistní, metalogické, ludibrionistní premisy a konsekvence, odhodí všechnu svou víru v pravdu a logiku, vyzují se ze zdravého rozumu, obětují nejtvrďší svá přesvědčení- jen aby mohli jít za nejsvůdnějším ze všech strašidel. Idea, která původně měla mně- jakožto nejvyšší povznesení se, sloužit jen za prostředek k abelici, utrpením stala se teď cílem, vyplnila celou duši; jako

něco nejbližšího odhodil jsem dosavadní praxi jen jeden cíl vida od té doby: stát se Bohem v nově uzřené jeho podobě trvale jako jsem jím býval okamžiky a chvíle. Cíl zdál se tak blízký, dosažené tak lehké, samozřejmě skore... a vskutku ohromná vášen, kterou jenka cíl tak ohromný může v člověku zažehnout, může nejen vzbudit iluzi, že nedosažitelné je možné a lehké - může je snad vskutku možným a lehkým učinit. Následoval čarovný rok, nádherný dost, aby vyvážil, prozářil tisíce nejstrašnějších, nejčernějších životů. Žluté, slavnostní, mrtvé tiché záře podvečerní, ve skalnatých údolích, viděly mne nesčetněkrát skákat a potácet se a tančit, a amat se nahlas a zařvat-. Byly chvíle a doby, kdy, nepochybně se v nejmenším, že jsem Jím, jednal jsem tak nenuceně jako On, jako lidičky se zdraví a sístku hrají, po jeho nohou chodil tak pohodlně jako se chodí v hačkerách-. Ve stálém vítězení kvůli vítězství Sebeafirmuje, Sebeobjímaje, ve Věčnosti jen žije, stojí nade vším, mimovše, nedotýkán ničím, -vše lidské jako šedivý malinký obláček pode mnou. Tenkrát řekl můj dobráček darebáček advokát: "Zasnu, jak málo se p. Klíma o své věci stará." Zasně bylo ve skutečnosti, že staral jsem se o ně aspoň trošku-... Někdy tížila mne tehdy myšlenka, že samozřejmě nesmím se svým egodeismem existovat /a vskutku zachovával jsem po několik let úplné mlčení, -dnes, jaká demoralizace, nestoudnost - a hrđost zároveň/; ale jednou káňž v beží náladě na myšlenku tu jsem se podíval, vybuchl jsem nad tím, že mne vůbec mohla tížit, v homérský smích, při němž skore bych se byl udusil. Měl jsem mnohá, měl jsem krásná vítězství, jedno veliké vítězství nezazářilo: přeměna blýskavice ve stále slunce; s krajním úsilím i energií, s nejurputnějším zběsilostí atakoval jsem po tři léta starými prostředky; myšlením a jednáním, nečinností a čekáním, sněním; bojem, mírností, četnými nově tvořenými metodami a úskokey myšlení a síly, askeze, seusta vnou sebevýchovou,

skoky, heroismem... nyní, vidím, že každý z těch kroků odváděl mne, očarovaného blázna od Cíle dále místo blíže. Nakonec změnila se celá praxe v zuřivé znásilňování celé psychy, rozbíhal jsem se už bez rozumu jako beran hlavou proti zřít hradbám věčného města, máchal bez přestání bestiálníma tlapama proti vzdáleným oblačným vidinám, blednouce, rozplývaly se stále víc a pitvornějšími se stávaly až ztratily všechnu skore podobu nest s tím, čím bývaly; lebka trkáním pelezidiet štěla; z duše stal se pomalu zchřadlý starými chorobami prolezlý, znetvořený stín... Tři cesty byly přede mnou: pokračování v desavadním: na konci jejím seděla pitvorně se šklebící Blbost; absolutní heroismus a lhostejnost činu: na konci černě strměla smrt; a provizorní návrat k lidskému. Však ukazovalo se to těžkým, ukázalo se to nemožným: ukázalo se mně, že zcela bez božího žít nemohu, že jsem bez něho nikdy nežil. Byl nutný kompromis. Po dlouhém hledání našel jsem jej v parole: "Síla" sc. božská síla. - Stejně jako vůli jinak než absolutní, nedovedu si sílu myslit jinak než božskou. Praxe "S" je podobnou slovní praxí, jako vám v paroli J. A. V. doporučuji, však o něco skromnější, přiměřenější potřebám více nemocného. Parolí "S" vzal jsem si z Boží Praxe schéma, stín její, - aspon vycpanou kůži její, podobiznu místo vypočteného. Nemaje ohromných ambicí dřívějšíka přece jen parolí tou do jisté míry žiju v Božím a mám v ní zároveň pomůcku žití v lidském... Mohu takto být dál živ jako člověk, - nezpronevěřiv se svému nejvyššímu. A zdemácněv zde, a zapustiv kořeny cítím se být, totálně vzato, spokojeným, klidným, pevným, skore šťastným, ač nevyhlízel jsem se ani zpola desud z ran, utržených na výpravě za boží korunu. K blahu mému při spívá těšení se, že se zase se jdu se spícími miláčky, - v jejich celé zářivé realnosti... Snad teprve po tisíciletích, - ale to je bagatelle...

I jinak je svět jen krásný a dobrý pro toho, kdo našel svou pevnou půdu a sílu... Je něco nevýslovně nádherného už v tom, že je někdo vlastníkem existence.

Duše mých spících budou mne po celou tu dobu obletovat. A přece, u sta hromů, zůstává mně úplnou záhadou, proč musil jsem je poslat spáti, proč přece jenom nedosáhl jsem trvalého, definitivního stavu Deesence... Přímo před nosem, se mně po celý rok třepetala, mnohdy ani jsem nespíchal, abych po ní sáhl, v jistotě, že musím ji kdykoli uchopit jako detěrnou hladovou mouchu... Nejpřirozenější vysvětlení je, že jsem byl očarován a la pan Tantalos... A že, --však co na tom všem. Což, -nedosáhl jsem toho trvale, definitivně z toho důvodu prostě, že takové trvalé a definitivní dosažení je nemožné? Musilo by trvat věčně, což vyvrací faktum, mé přítomné nedokonalesti. Bůh chtěl zapomenout, že je Bohem, -i povstalo universum; tedy ani Bůh nedosáhl nejvyššího trvale a definitivně. Ale není-li okamžik, minuta, lidský život, ~~xxx~~ Nejvyšší věčné, -naproste na tom nezáleží, jak dlouho to trvá: okamžik, minuta, lidský život, decilión let jsou před věčností stejně dlouhé a nicotné, - anebo stejně ohromné. Nastupuje hřadnění nové- absolutnost okamžiku. Docílil něčeho jen na moment, docílil jsem toho vůbec- definitivně- trvale- věčně. Docílil-li jsem Deesence v některých chvílích, tím vyvrácena úplně námitka malodušných, že člověk nemůže ideálu ~~xxxx~~ Býti Bohem dosáhnout.

6.

Chcete se stát Bohem. Jedinou cestu k tomu ukazuju já. Nepravíte si: "Snad není to jediná cesta?" a i věříte-li snad v cestu tu, -nejste někdy v pokušení odplížit se od ní postranními temnými stezkami kamsi jinam, -lákán jinými světly?... Ale světla ta jsou jenom bludičky, a půjde te-li za nimi, zaboříte se nakonec jen do močálu staré lidskosti....

"Chci být vším"- Být svatým- Být Bohem":
Zvláštní umístění slova Svatý- stalo se úmyslně běží tu o gradaci? Jste si vědom, že "Svatý"- božský, že "Božský"-Boží?: že být svatým znamená
bý

být Bohem? Nespojujete sex slovem "svatý" naslác
 leu světeckost, nábožnou představu? Spojujete
 s ním jen představu nevýslovné Vznešenosti,
 krásy, Dobra: Božskosti? a s Božskostí představu
 naprosté Volnosti, s nikým se o nic nedělící
 Absolutnosti? A jste si plně vědom, že Absolut-
 nest jest identická s Bohem? a že mimo Boha
 nic neexistuje...?

Proti dvojímu se nejrozhodněji ohražuju.
 Aby jakékoli dosavadní tentativy činit člověka
 Bohem, uváděny byly v souvislost s mou Deesencí.
 Aby podnikány byly pokusy zbudovat Deesenci
 tute na jiných než na absolutně egosolistaích
 základech.

I. Všelijaký ten teosofismus, mysticismus,
 unio mystica, absorpce v Bohu, upanišádismus,
 panteismus, amor dei intellectualis a podobné
 psiny, na zapomenutí jejichž jsem hrdý, nejenže
 nejsou eiusdem generis s Deesencí, nejenže jsou
 od ní zcela rozdílny. Jsou ~~na~~ přímým opa-
 kem jejím. Neboť otroctví je opakem Volnosti.
 Ať nahává si všechna ta pokorná heleta boží
 cokeli om. mystické au fond jednotě člověka
 s bohem, ať nafouknuta je svými extatickými,
 česky nábožnými vapeury jako nadmutá kráva, -
 psychologickým faktem zůstává, že vyhlíží ke
 svému pámbíčkoví stejně, jako všivý ratlík ke
 člověku, že psychologicky vidí jej au fond mimo
 sebe, nad sebou, že má potřebu vzývat něco, pro-
 tože sama za hadr stojí. "ení třeba pouštět se
 s ní do oblačných labyrintů metafyzických kon-
 traverzí, kde orientace, kde "pravda" je esenci-
 elně vyloučena, postačí podívat se na její rab-
 ská střeva do ohařích jejích očí, aby se pozna-
 lo, že tu běží o velice něco zasmrádlého...;
 Všechny teoretické filozofické protiklady redu-
 kovatelny jsou na protiklad "otrockost-volnost"
 protože celá dosavadní kultura byla otrockostí,
 -do té míry, že neznala ani protiklad tento:
 jediná cesta k polepšení je naprostý egosolis-
 mus. Šechny ony sklavismy hledí uvést, vyvésti
 člověka na Boha; já uvádím, svádím, strhuju boha
 na člověka; chtějí člověka na boha nafouknout-

rozředit, já kondenzuju Boha na člověka, jako stří-
zlíci hledí se dostat pod boží orlí perutě.
"Člověk je už orl", pravím já; dvořany na božím
dvoře chtějí se stát, -zasednout ve Tvé tajemné
radě mezi knížaty kosmu", já mám vyšší ambice než
stát se tajemným radou, napoleonštější - Aut Deus
aut Nihil; baží po tom, petůček člověk by vyustil
v boží moře, -avšak co se bloudům zdá potůčkem,
jest mořem. Neučím, aby se člověk po Bohu snažil,
kážu, konstatuju přestě "jsi jím zrovna tak, jako
je krejcar krejcarem", /tj. to je neegesolistní
filosofie a teologie zabalily, by zdál se nemluv-
nětem/, odhazuju jednoduše a pitvorně zasviněné
plenky v nějž je zbabělé tyto neegesolistní
filosofie a teologie zabalily, by zdál se nemluv-
nětem, -rozvinut stojí gigant gigantů- jest jím
byl jím vždy, zcela dokonale, jako sysel byl od
narození syslem, atom atomem, vesmír vesmírem;
učím co jest, ne co má být, strhuju jen bělmo,
pravím miliardáři, stíženému fixní ideou, že jest
žebrákem: "jsi miliardářem". První učím býti Bohem
dosud bylo učeno jen pachtění se po Bohu: první
učím Bohu, dosud lidé znali jen pámbička - "Láska
k Bohu" - bylo věčným refrémem všech těchto
bohapachtilů, ne Láska: nejvyšší Pýcha - tvrdá, ~~zkřk~~
chladná, lhostejná, je podstatou Deosence. Pojem
"Láska k sobě" nemá kořenů, neboť kořen jeho:
Nejvyšší Pýcha, věčná triumfující exaltace vůle
jest - jeho protivou. Každá láska i k sobě i k
Sobě je lejnově měkká, slabošská, slzy urinující..
slova lásky poprvé schází u mne ve slovníku filo-
sophie. -Buď je něco nade mnou - a vše co bylo
mimo mne, bylo by nade mnou, -a pak jsem věčný
pes a tře se k lýtkám toho, "Nad" manýrou všech
unificistů se-be psovštější, -nebo pes nejsem,
a pak nesmí být nic mimo mne, aut egosolista, aut
pes---

2! Deosence je totéž co Egedeismus; Egedeis-
mus má předpokladem egosolismus, jako věta: "Honza
má modrý nos" předpokládá větu "Honza má nos".
Že by deosence mohlo být dosaženo jinak než na-
přestým egosolismem, je samozřejmě absurdní;

však co vadí absurdnost absurdnímu zvířátku, kdo si přeje? Najde se v budoucím lidí dost, kteří pokusí se o stavby Deesence na jiných než egosolistních základech, stavby, které nako- nec nutně vždy zřítí se do močálu staré pámbič- kovštiny, -lidí zamjatých proti egosolismu, ~~xxxx~~ protože nepochopili ani jeho filoso- fických předpokladů ni jeho vlastního jádra a nevědí si rady, jak naložit se zdánlivě nevyvrat- nými námitkami proti jeho "Paradoxnosti", "absur- dnosti".

Patří sem i duchové silnější; přirozeně: pří- liš velký skok je z vládnoucích dosud názorů na svět, více méně "realistických" na půdu, -z níž jedině egosolismus může zdárně růsti: na půdu mého bezmezného idealismu, iluzionismu, feérismu, vnitřního halucionalismu, umbrismu, oncirismu, metaskepticismu, nihilismu, transnihilismu, meta- logismu, etc.... z těchto metastrálních hledisek, jeví se egosolismus stejně reálný, pravděpodob- ný, nutný, jako všechny "realismus" iluzerní, ne- možný. Každý, kdo chce dojít Deesence, musí se řádně vypořádat s Egosolismem, kdo se vypořádal s egosolismem, musí se vypořádat s bezmemezným idealismem, -jehož základní větu stanovil bych asi: svět je vnitřní přízrak. Že o idealismu tomto nemožno se zde šířit, uznáte. O egosolismu samotném několik základních momentů, několik z přemnohých, jež třeba bylo by uvéstí, kdyby ego- solismus měl být aspon naskicován....

"Zevní svět" jest jen vašimi duševními stavy jen Vámi. -Nic mimo Vaše vědomí jsoucího nedává ke vznikání jejich podnět; vyvíjejí se pouze samy ze sebe -a samozřejmě i z Vašich stavů; summa všech vašich psychických stavů v daném okamžiku jest jedinou příčinou summy jejich v okamžiku následujícím; co teď čtete je kauzálně přivezeno, stvořeno pouze předchozími Vašimi mentálními stavy: pravíte si to sám sobě, neboť já neexistuju - Tote popírání každé existence, která by na vědomí Vaše účinkovala speciálně Vaše vzbuzovala, jmenuju egosolismem empirickým, "imanentním".

Je však myslitelná i existence něčeho/rozumí se, že to může být zas jen vědomí/ kdesi v tajemném, co s Vědomím vaším nemá a nikdy nebude mít co činit. Hypotézu tuto nutno odvrci, -z četných transcendentálních důvodů, o nichž nemožno se tu šířit. Toto vyloučení vůbec každé existence mimo Vaše vědomí je absolutně Vše a jediné, co jest, je Svět, Veškerenstvo.

Ptáte se po důkazech egosolismu? Vlastně-jak už ústně jsem Vám reklamní vědeckého sganoviska jim zapotřebí: Vaše vědomí je tím, co jediné je dáno; je vědecké pravidlo, že pokud to možno, mají se věci vysvětlovat jen známým, daným, že k neznámému, hypotetickému dovoleno sáhnout jen v případech nezbytnosti. Tente případ zde však není, svět nechá se vysvětlit jen na základě vašeho vědomí, aniž třeba přibírat ku pomoci hypotetické vědomí jiná, neboť všechny námitky proti egosolismu možno odmítnout, -Ale chtěl byste důkazy ty přesto? Nuže především pojem "důkaz" mající platnost jen v nižších regiorech ducha, a v empirii a apriorčnosti..., nemá zde naprosto smysl- "důkaz" degradoval by nutně tak transcendentního, jako je egosolismus, na něco velmi ubohého: "důkaz" v excelzních krajích metafyziky a noetiky je nonsens-už proto, že není pravdy, že logika jest alogická a kontraktorní. Ne důkazy, jen podklady mají tu smysl... Podkladů těchto, nahrazujících zde zcela důkazy, je tu bezpočet; mnohé jsem Vám sparsim již uvedl, ústně i v dopisech, dřívějších i v tomto, výslovně i zastřeně. Vše je vlastně pro me důkazem egosolismem... je mně samozřejmý jako factum, že dýchám, neboť dýchám v něm a jím, žiju v něm, nepřemýšlím o něm, svět je mně bez něho ničím. Přesto jsem schopen uvésti něco bližšího a systematictějšího o podkladech těch později, - každý egosolismem nežije.

Královnou světa, jímž je Vaše vědomí, jest idea Já- vševládní a všeovládající, všudypřítomná, všemocná - vlastní Bůh je fikcí, -přesto a proto nejvyšší realitou. Je totéž co souvereni-

ta, absolutnost, vůle: cena vůbec. Kvůli ní je zde vše. Beze smyslu byla by a svět bez ceny a obsahu, kdyby mimo její císařství rozkládaly se ještě země jiné; absolutnost ega jest už důkazem egosolismu. Existence jediného jen plže byla by plným vyvrácením pambička; máje své samostatné Já, byl by převždy rovnocenným soupeřem, - jsa s sobě a pro sebe absolutním; nic není mimo Boha...pouhé factum, že jsem, jest dostatečným důkazem egosolismu, neboli egodeismus vyvrácením starého demonstrací existence nového boha-mne...vyvrácením pesimismu, rozžehnutím všeho v Boží Věčnost Září...

Nynější Vaše existence je sen Boha; sublimně ludibrionistní Sen všechtějícího Boha. Egodeistní poznání je Velké Precitnutí.

Tím nazíráním vypořádáte se se strašným vskutku kontrastem mezi absolutností Vašeho Ega a mezi tím, čím se bytest Vaše jeví "ve světlem empirické skutečnosti": nicotným živočichem, molekulou v nezměrnou...Objektem Božího chtění může být jen vše: vším myslitelným chce se Bůh ve věčnosti stát; tudíž i dnešní Vaší existencí-iluzí svou a snovou autosugescí, že je malý a odvislý a něco z mnohého; a právě speciální takevou iluzí, kterou právě reprezentuje Vaše existence. Chtěl se stát tím, musil se tím stát, čím jiným může, představitelně, býti tato metamorfoza boží než právě Vámi? Ale toute velmi logickou argumentací je jednou převždy nevývratně nejpopulárnější, zdánlivě nejmocnější, v pravdě nejnicotnější námitka proti egosolismu. Avšak vyvrací ji vlastně už právě to, co se opírá: kolosální paradox věcí- božská ludábriezita její, condescensie Nejvyššího k nejnižšímu, zakuklení se všeho v nicotnost, -zpupné sebezklamání, nejspirituelnější hra před sebou na schovávanou, sublimní mumraj. Vše to odpovídá tak příšerné fundamentální hříčkovesti Všeho, že to už důkazem- podkladem egosolismu...nejlepší však služby dělá zde, jako vůbec in omnibus sebus egosolisticis je oneirismus: stará vlastně a Velká pravda, že žít je sen, mne rozšířené na: Život,

svět je sen... Život jak sen - toť skoro můj iluzionismus, - skoro i egosolismus sám. "do nemá dost síly, by jádro egosolismu dost pochopil, at hledí jen na vše sub specie somni sui - a mnohé hlavní stránky egosolismu objeví se mu. Bůh sní, že je zvířátkem, - proč by přitom nebyl Bohem? Sní-li král, že je cídičem stek, přestává být králem? Proč nemohl by Bůh snítí podobně? Nebo: považuje někde lidi, s nimiž ve snu mluví, za skutečné? Ale se všemi lidmi mluví jen ve snu. Neboť považuje kde vraisemblances a jistoty snu za pravdu a skutečnost? Zdá-li se mu například, že bude popraven, řekne-li sk: "Za chvíli nastane pro mne věčné nic", nepochybuje-li pranic o svých snových argumentech pro smrtelnost duše, - a náhle se probudí: kam peděly se ty pádné argumenty, jež před minutou pochybnost nepřipeuštěly? Ale život je sen, smrt probuzení? Jak zasměje se, jsa probuzen, nedávným svým deliriám snu: "Bez mozku není myšlení, jako bez plic není dýchání apod./toto je mimochodem ještě nejlepší "důkaz" nesmrtelnosti duše, jaký byl dosud objeven, - mluví z něho aspon nejzdravější rozum/ atd. Oneirismus značí vůbec nesmír nou přeměnu metafyzických hodnot... Svět jako můj sen, absolutní fantasmagorie Mé Zvůle, Mé Vůle, - jaká volnost, lehkost, vonná elegance zase dá na prestel, na níž smrdělý dosud dřevěné filozofie, nemotorným pojímům "pravda", "skutečnost", "subjekt", "objekt", atd. neskonale směšně otrečící.

Tři nejohroživější námitky proti egosolismu: I. Moje malé, nevědomé vědomí absolutně není schopne vyvozovat pouze se sebe celé to nesmírně bohaté, harmonicky související, nepředvídaně si odovídající vesmírové dění; Předně: vědomí to naprosto není malé a v hloubi nevědomé; zahrnuje v sobě každý okamžik triliony stavů: smyslových "percepčí" vnitřních pocitů, šerých idejí; ovšem vždy jen jednu dominantní, - ale z kolika milionů atomů skládá se tato imaginární jednotka? stejně jako organické tělo.... Za druhé: Vesmírové dění není tak nesmírně bohaté a

složitě jak se prvním, hloupě žasnoucím pohledu zdá, - je bohatě chudé: vždy jen variací na stejné téma, toutéž osobou, tímtež atomem, stále jen různě se per ludibriositatem oblékajícím, - idem, sed aliter, je skupinou základních psychických zákonů, která se s matematickou přesností dle apriorních pravidel /stejná jako prostor a la Kant/ ve vesmírném dění promítává, rozkvétá. Kt se pokusím jakékoli dění vysvětlit jen ze svého předchozího vědomí, absolutní nemožnost nevystává přede mnou nikdy.

Zpravidla dobře je vysvětleno a myslitelně vysvětlení zcela prostě kauzální. Kde se to zdá těžkým, je po ruce vždy onen můj rozšířený kantism. "celý svět" vjemů" jakožto apriorní, šablonová projektace v mnohost základních psychických zákonů. Kde by i to zdálo se nepostačitelným, třeba pamatovat, že vzhledem k dnešní černé neznalosti jak psýchy tak přírody, vše, co se zdá nemožným a neodůvodnitelným, může mít v hloubi nejprostší, nejlepší odůvodněnost a realnost, - že v těchto regionech každé dekretování "absurdnost je to, směšnost, dětinskost" je same absurdní, enormní, směšnou dětinskostí ducha cumlu desud nedorestlého. A kdyby i skutečná, neodbytná absurdita strměla tu až do nebe, - i přes ni třeba se přenéstí myšlenkou: svět sám je absurdum, alogičnost, kontradikčnost, totální klamavost nakonec vyvrací, - dokazuje credo quia absurdum.. Pojednal jsem o věci této dosti hrubě zatím, nerozlišuje blíže, hlavně kde je iluze a absurdnost egosolismu dokazují a kde zas třeba je překonat.

2. Kde není stížen slepotou pro logičnost a skutečnost, nemůže pochybovat, že všude tam, kde příčinou pohybů jeho vlas ního těla jsou jeho duševní stavy, musí být podobné stavy i příčinou akcí oněch částí zevního světa, které jsou v podstatě totéž co tělo toto: tj. cizích animálních organismů /nemůže pochybovat např. že následuje-li po bodnutí cizího těla jeho šubnutí, že příčinou šubnutí toho byla jen bolest stejná jako

u jeho vlastního těla/; že i cizí organismy mají toto vědomí, čímž egosolismus vyvrácen". Námitka tato bazuje na staré ~~základní~~ víře v "objektivní skutečnost", nebo-li nemá potuchy o iluzionismu; nedovede si připustit otázku: "což je-li vše jen humbuk? stejným právem může být svět rafinovaným klamem a hrou, jako vážností." A háže do jednoho pytle věci tak strašně disparátní, jako je vlastní, - nesporně reální, - a cizí, - zcela hypotetické -, já, nechápe, že co připisuje se onomu, naprosto nemusí a nesmí se připsati tomuto. Dopouští se malého qui pro qui, zaměnujíc dětskou leutku za živé dítě, stín za předmět jej vrhající, tisícero násobný reflex hořící svíčky v zrcadlové komnatě za tuto jediné reální svíčku samu; tato hoří, ostatní zdají se jen hořeti; já mám vědomí, neboli jsoucnost, ostatní zdají se jen míti je. Řeknete si jen, - Bůh chtěl vzbudit v sobě zdání, že existují miliony bytůstek podobné jeho přítomné teofanii, - i vytvořil dle toho obrazu svého v duchu svém nesčetné panáčky tak, aby vypadaly jako živí: - co je na této prostinké ideji nelegického, nemožného? Cizí organismy jsou prostě moje fantasmata, úmyslně mnou tak fingovaná, aby budila co největší iluzi, že jsou totéž, co já; svět je zrcadlová komnata, v níž stojím samojediný, vidě kol sebe sta osob se mnou shodných; musí mít spectra této vědomí, zamračili se po mně, nebo poškábou-li se na stehne? A opakuju: připisují nepřátele egosolismu vědomí fantomům svého snu, třeba tyto sebezrozumějí si vedou.../ Jinou otázkou ovšem je, nemají-li fantomy snu vskutku vědomí takové, jako osoby, které vidím ve bdění, - vědomí "sekundárně" fingované?.. Ale o tomto a všem ostatním bylo by možno uvéstí nesmírně více podrobností a hlubších - házím všude jen před sebe pár neotesaných základních kamenů..

3. Egosolismus odporuje zákonu o zachování energie; jinak by kvanta mého vědomí ve všech okamžicích musila si být po celou věčnost

absolutně rovna; místo toho vidím, že jednou napí před usnutím, - rovná se vědomí mé téměř nule, jindy např. v extázi intenzitou téměř svou usmrcuj je, vidím dokonce, že ve spaní úplně mizí; jak vysvětlit, že z vědomíčka bakterie, vznikne jednou, bez spolupůsobení jakéhokoli kvanta energie praster, vědomí Boha v nejenormnějším, všeobsáhlém jeho rezzáření, proti němuž je má extáze světélkování fosferu proti svítivosti Siria? Ex nihilo nil fit. - "Zákon o zachování energie není vyvrácením egosolismu, ale egosolismus vyvrácením z.o.z.e.; egosolismus stojí tu v daleko hroznějším brnění... Nepravím tím, že z.o.z.e vůbec nemá platnosti; jen že nemá platnosti generální: je pouze jednou chodbou ludibristního labyrintu, jednou iluzivitou, jedním instrumentem svrchovaně zákonodárně Vůle... Z.o.z.E., v dosavadním svém smyslu, nemá ani neomezenou platnost ani v mechanice, chemii... jistě ne aetherologii a jiné okultní, vyšší fyzice; naprosto deplaceován je v psychologii; je nanejvýš směšný v metafyzice, metalogice, Deologii. V mé filosofii: v mém absolutním ideismu redukováný je na zákon o zachování smyslu: v našem případě postačí, např. aby mezi mým zhasínajícím vědomím předspaní a pozdějším extatickým byla jistá interní souvislost, společná jakás vížící idea, jistý tajný plán, zámysl v celém procesu, - zčistěný z.o.z.e. nedoznal tu porušení. Ale pošetilé by bylo chtít vyjít všude i se zákonem zachování smyslu. Svět je nejen smysl, i absurdita, - všude je ludibrienismus, je hříčkou v Boží neboli své neboli Mé ruce; zákon o zachování smyslu redukováný je na zákon o vrchním komendu Vůle. "Chci te" toť důkaz důkazu, důvod důvodů, zde i všude jinde samojediný postačující, jiných důkazů nejen nepotřebující, ale i vylučující. Na otázku: proč je egosolismus- nebo panrealizace- nebo nesmrtelnost, nebo optimismus atd. pravdou?, zná moje nejniternější, nejdrtivější odpověď: protože Chci, aby to bylo pravdou- a je to pravdou. Řekl Bůh: "Budiž světlo" a bylo světlo

Sic volo, sic iubeo, stet pro ratione voluntas.
 -To hodilo by se ba motto ke mně filosofii.
 Nedozírné hlubiny zazejí nově všude tomu, kde
 vede nesmát se tomuto novému filosofématu-
 dosazení na trůn světa své vůle místo logiky?
 nezapomínat, že naše parole zní- Jsem absolutní
Vůle a že Absolutní Vůle nesmí se zastavit ani
 před barierou logiky- cstatně zpuchřelými a
 vlastně jen stínovými...

4. Ve spánku úplně bezesném nemizí vědomí,
 nýbrž čas, kdyby spaní takové trvalo z "objektiv-
 ního" stanoviska třeba tisíc let, ve skutečnos-
 ti netrvalo by mi časový bod, kdy poslední vě-
 domí se zašeří, ihned procítám vždy ze spaní
 -comezi tím bylo, jest jen fikcí a ludibricnist-
 ním sebeklamáním souverainní Vůle, nemohoucí sa-
 mezřejmě ani okamžik zmizet ze světa.

7.

Život má unum necessarium: cíl mít a pevnou
 půdu a základní jistotu, rotační centrum a ro-
 vnováhu. Pod tím tři velké potřeby: agere-
 paticegirare: umět jednat - umět snášet - umět
myslit. Vítězit. Vznešené na vše hledět. Vnikat
do nitra myšlenky. Nejpotřebnější tři maximy
člověka.

Zdařilo-li se delší, úsilné, neodchylující se
 praxí maximy vštípit člověku devízu: J.A.V., -
 tak aby, zapustivší kořeny, stala se organickou
 částí duše, stala se dominantou její, duší duše,
 pak má člověk nejen cíl, ale Cíl; nejen cíl,
 za nímž se ubírá, ale ten v němž už věčně spe-
 čívá; nejen kus té pevné půdy pro lidskou nehu-
 absolutní Archimedův bod, z něhož Bůh-nejen
 zemí, universem může hýbat, ne pouze nějakou tu
 narkotizující jistotu: věčnou jistotu, centrum
 kol provždy, ne pouze všechna slunce: celá fantas-
 magerie Jsoucnosti točí; a rovnováhu a konečnou
 harmohii a Mír a Záři. Zenit svůj a své povzne-
 sení nade vše; nehnutost Polárky, vševládu; a
 smavé, hluboké světlo v hloubce. Dosáhl Souve-
 rainního Uspokojení.

Dosáhl však i tří lidských potřebností: Naučil se silně jednat, vznešeně "snášet" dobře a bez účepí se; vše to poddalo se mu formou samo sebou: jet ona už vším tím; jet vším. Jak psáno jest: "Budete-li ~~řádně~~ parolu následovat, vše bude následovat Vás, neboť následuje z ní..."

Agere. Zdrojem a podstatou síly je srdnatost. Srdnatost je duše ve skupenství plamenném. Vše daří se ve stavu srdnatosti. Duše, jindy těžká a vlekuící se, bouří vpřed a vše a víří; jasně leží před člověkem věc, o níž se mu jedná; prostředky k dosažení cíle samy mu nabízejí své služby; radostnou hrou je rozhodování se a riskování; po rozhodnutí následuje provedení, čin bleskurychle jako vyrazí koule z hlavně hned po stisknutí kohoutku; samozřejmostí jsou vytrvalost a neoblomnost. Jádrem srdnatosti však jest: věci, s nimiž člověku co činit, triumfálně vidět pod sebou, jest elevation, hlava stále vzhůru... jest opevření - pocit bezpečnosti a zbytečnosti strachu, - možno souverainně se vším nakládat, pohrávat si. Kořenem bojácnosti je skličující iluze, že věci jsou nade mnou, bojácnost a kořenem a podstatou slabosti.

Jest jasno, která myšlenka jest nejlepším zdrojem, zdrojem síly srdnatosti, jediným zdrojem srdnatosti vůbec: myšlenka: Stojím Nade vším. Ale nade vším stojí jen Absolutní vůle. -

Nerad užil jsem kafeonického, kakoideového, nechutného výrazu "srdnatost". Ideu vyjadřuje nejlépe slovo Muth: schází český ekvivalent, což je strašné faktum; schází ostatně i ekvivalent francouzský, helénský, dokonce i latiaský... Měl pravdu jistý Všeněmec: "Jiní národové znají courage, pouze Germáni Muth?" - Měl jsem chuť psát v odstavci o tomto místě "srdnatost" "muth" všude ale neměl jsem k tomu Mjth. Zní to pro české ucho příliš strašně. Hlavně ovšem vlivem nezvy-

klosti. Bude jinak - jest už na čase, aby Češi obohacovali svou řeč i výbornými slovy německými;

jako činí to se všemi možnými a nevýbornými slovy francouzskými atd. Že tak dosud nečiní je opovržením hodná malomyslnost a anachronismus: zaměňují se pořad za své pradědy z r. 1808. Dnes mohou si dopřát luxusy daleko grandioznější, např. politické, než tuto linguistickou kulturní samozřejmost.

Pati: Utrpení není žertovná, není dobrá moc. Těžce tísni, těžce poškozuje, -- těžce nechá se přemoci. -- I malé utrpení je v podstatě nesnesitelné: něco naprosto nechce se nésti, co se nechce, zcela odmítá, je věčná noc a smrt; faktum "nepříjemnosti" jest už prokletím a negací života, špatno o sobě; kde se zdá bolest něčím dobrým, -- nějak lahodícím; aktivním, tam běží vždy o dobré, lahodící, aktivní stavy, bolesti těsně jen nadherující. Nejen o sobě, kde se zdá bolest něčím dobrým: i v účincích svých je utrpení špatným, tj. škodným; direktně jen škodí. Jako meč eleva dusivě leží na duši, každý vzrůstá a rášení z ní potlačující, sílu, svěžest, zdraví, z ní vypíjející, ducha tabetikem, bezkrevnou mátkou, psem činící. Jen indirektně -- bez jeho zásluhy, zasahováním činitelů docela jiných, vychází z něho pevnost, tvrdost, sebezpřemožení, síla, poznání, atd... Nazvat je proto dobrým -- a činí tak všichni mudří a hlubocí duševé -- boj proti tomuto předsudku je velmi důležitý --, je směšné qui pro quo, jako nazvat žraloka vlídným a sladkým, protože přivádí dě vlídné, sladké náruče smrti. Boj proti utrpení je boj za dobro. Jeho ehromné důležitosti odpovídá tíha jeho. Veden pozemskými prostředky, je zcela inanní, odhaluje jen a prokrastinuje, z jamky do jamky přelévá, stlačuje na jednom konci střevo naplněné vodou.

Jen vznešenými: filozofickými zbraněmi možno utrpení vskutku ztenčovat, a zanéantissovat jednou. Leč i zde, skore při každém způsobu filozofického boje, je ztenčování to téměř ~~nik~~ nepostřehnutelným; přes nesčetná i skvělá vítězství, neodrolí se téměř nic ze strašné massy animálních affektů, jakoby nekonečná byla;

po létech ční tu jakoby na posměch stejně granitová a ohromná, jako v prvý den boje. Nemožno extirpovat jakýkoli, třeba slabý, jen když reálný afekt; hlava tasemnice zůstane vždy ve střevě; vyhodí-li člověk affekt oknem, -a setva sex spokojeně nazpět do pokoje obrátí, -hup a sedí už na okně jiném příšerný, šklebící se nezmar. Jsou ovšem vítězství ona skoro vždy jen postranní a aparentní: vítězství nad ideami, souvisícími jen podružně nebo laxe s ideou, o jejíž přemožení jde; vítězství ~~maximální~~ více intelektuální než praktická, vagující, -instinktivně vyhýbá se člověk hlavní bitvě a svádí raději sta tirailleurských šarvátek, konejší se vypouštěním ohnestrojů, spí na líných polštářích lehkých vítězství; odsekává hned zas narůstající skupiny draka; odvěkého animálního hodnocení, nemaje odvalu vésti příšernou ránu k srdci. A tak dochází k zahanbujícímu divadlu: cítili se člověk např. stísněným následkem prázdné kapsy zaplaší stísněnost tu desetkrát lépe nález malé bankovky než nejprudší bombardement ze nejtěžších kusů jeho filozofického arzenálu. - A to mluvil jsem o afektech nemohutných; mohutný nejen, že nenechá se vůlí ni filozofií zlemit či nalemit, -Vůlí a filozofií láme. A zmizí-li jeho moc, nestalo se to zahanbáním ho, ale uniknutím mu..., -zvykem, otupením, instinktivním ucpáním otvorů, jimiž do duše vtéká atd....

Proč boj ten tak těžký? proč tendence ala stea neměly větších úspěchů? proč zůstal člověk dodnes hovadem? proč nevede nikdy rána do srdce draka? - Protože podmínkou boje vskutku úspěšného je -Býti Bohem.

Neboť podmínkou jeho jest úplné přemožení a zničení nepřítele: zničení každého utrpení, přemožení každého podléhání, uhasení každého strachu. "Vše nebo nic" - platí zde víc než kde jinde. Milion kroků tu činit a je^{ch} neučinit, značí ni krok neučinit; všechny strachy v sobě zabít, jen za jeden záchvěvek strachu zapomenout, -a vibrace

ta rázem může se sdělit všem těm mrtvelám a kdykoli vzkřísit je čarodějně k neztenčenému je životu. Třeba odejmut radikálně utrpení všechnu půdu pod nohama.

Jaká půda? Každá nepříjemnost spočívá ve zjevném nebo tajném soudu: škodí mně to. Aby byla nepříjemnost vůbec znemožněna, k tomu vede jiná cesta: získat si vševládny soud a nevyklavé přesevačení: Nic mně neškodí, nemůže škodit, - komu nic nemůže škodit? Tomu jedině, kd o nepodmíněn a nedotýkán, stojí nade vším: Bohu: Absolutní Vůli.

Bylo by možno argumentovat i takto: Mně třeba ne Bohu, přece jen věčné bytosti, nic ve věčnosti nemůže škodit, protože vše co se děje vede mne k postupné realizaci mých nejvyšších myšlenek, nejhlubších přání tj. k pozvolnému dosažení všeho ve Věčnosti, dovedu-li se zhostit se animálního hodnocení událostí, vidícího prospěšnost a škodlivost jen dva tři roky vpřed, osvojím-li si věčnostní hodnocení, - pak může evládnout ve mně soud: vše mně ve věčnosti prospívá - a já zbaven jsem všeho utrpení, třeba nejsem absolutní vůlí. Dobře, ale ~~zk~~zopatříme-li zblízka na tu Věčnou všechtějící, všedosahující, nekonečnou bytost, shledáme, že je de facto Bohem. Už aeternita je preadikátem jen Boha, - nesmrtelnost duše je už důkazem Deosence, je už důkazem egosolismu.

Zvláštní kapitolou bylo by zde pojednání o tělesné bolesti. O tom jindy.

Vsak "nic mně neškodí" není zde posledním slovem: potřebuje pozitivního doplnku, dořknutí. Dvě možnosti tu: 1. vše je lhostejné, bezvýznamné, pro mě nicotné. 2. vše je mně prospěšné, dobré, svaté, zářné, slastné.

1. Vše je pro mě nevýznamné, nicotné - vše je pode mnou - J.A.V.

2. Vše mně prospívá, je mně dobré - všechno je mými spanilými služebnými duchy, jen Věčnou vůlí mou vykonávajícími - J.A.V.

Oboje toto nazírání současně je však ludibri-
 ozněstně, nazíráním božím. A vše to možno, jak
 vidno shrnout ve formuli "Jsem Absolutní Vůle".
 Ona jediná jest už vražednicí utrpení. Ona jedi-
 ná jest ne pouze nejlepším, ale jediným prostřed-
 kem Vítězství nad utrpením, jako jediná je dár-
 kyní Síly. "yslí-li ji člověk v celé její inten-
 zitě, je v tu chvíli imunní vůči každému utrpení
 myslí-li ji matněji, imunní aspon částečně, -vždy
 proporcionalně k její síle. Ale vždy přitom
 jest na jediné správné cestě k"vykoupení".
 Všechny jiné cesty do Cíle toho vůbec nepřive-
 dou, třeba tu a tam vedou k němu na chvíli blíž
 aby hned na to od něho stejně daleko zas odved-
 ly. Mimo mou deosenci, mimo egosolismus jest jen
 bloudění, oscilování a kulhání všude, všude...

Cogitare: Souverainně pohrdávané výboje ve
 strašidelné, duchové říši ducha, tzv. poznávání
 jest nejen hlavní, sebeafirmující činností Boha,
 ale už i člověka. Všechno vyšší a hlubší jednání
 síla je vůči slabosti jen hlubším poznáním;
 produktem i druhem poznání je cítění se Bohem.
 Však dobré poznání jest jen projevem síly; nej-
 vyšší poznání je produktem, cítění se Bohem.
 Atributy dobrého poznání jsou vesměs dynamika.
 "Moudrost" je nemoudrá, "hleubka" mělká, "jasnost
 nejasná, "správnost" nesprávná distinkce. Ne
 spravedlnost: chytrost, ne jasnost: síla, ne
 hleubka: statečnost, ne moudrost: volnost jsou
 pravé predikáty vysokého poznání....

Správnost je to, co vyhovuje potřebám "indi-
 vidua"; chytrá, silná instinktivita základem
 jejím; Správné je to, co mně v nejširším smyslu
 odpovídá, "pravda" to, co vede mne nejvýše, -
 "pravda" jsou ony doktríny, které popírají mou
 Deosenci, - jen proto jsou pravdivy. K nalezení
 jejich vede jen intelektuální čin; nenahradí ho
 intelektuální zrak ni ostatní smysly; pes je
 nejdokonalejší ze zvířat. "en mystická jasnovid-
 ná chytrost jeho čenichu činí možnost vyslepit

myšlenky, na nichž především záleží. Jsou duchevé s poznáním náramně dimenzionelním i intenzivním, ale schází jediného jen, pouze psu dostupného poznání, např. berkeleyismu nebo Absolutní Vůle, -činí všechny jejich myšlení a díla vanními a jež samé jen obrovskými tragickými mrzáky; po celý život hledali v potu a ~~prázdném~~ zoufalství v dálkách, co každý okamžik leželo pod jejich nohama. Však nejlehčí je nejtěžší, chytrost božím darem, božím darem "pravda".

"Hleubka" jest jen proniknutí daleko do linií nepřátelských. Vysekerozený duch nezná rozdíl mezi myšlením a rvačkou; při každém myšlení slyší zvonění mečů, řev trub, chrapot umírajících a vítězné vichřevé pochody...

Obrazná označení, označení per analogiam svědčí vždy o nejasnosti nedomyšlenosti pojmu, na jeho dně najde se vždy suché abstractum. Sestoupíme-li do trefného jinak a poetického označení "jasnost myšlení" o sched hleub, narázíme nutně na prostý pojem "síla myšlení".

"Moudrost" je označení vysokého a zdařilého selkového poznání, zahrnujícího v sobě hleubku; jasnost a pravdivost a snad to jiné ještě: vznešenost, mír, slunnost, aj. Výraz ten není v češtině se žádným jiným spříbuzněn, je tedy dutý, -vypovec z neuze. Mysleme hleuběji a shledáme, že x jádrem a tajemstvím moudrosti je velnost, a posadme expresi směle na místo "moudrosti". Velnost jest totéž, co zdařilest- daření se, vzrůst už sám a základní už síla světa extenze; kde není co spoutáno, řine se už co ipse v nekonečno; je vonná slunná záře, čistý vzduch výšin, pouhý oxygén a spojenost. Spoutanost totéž, co mrzáctví, dusný dusící je hnus... Spoutané myšlení vykoná tak mnoho jako spojené ruce a spoutané ruce; před nespoutaným leží otevřená triumfální dráha do nekonečna, bezmezná, -ono jest jí už. Svobodní a nesvobodní duchevé: hlavní kriterium ceny člověka. Obyčejný člověk-člověk

etrečící lidským opinions, pouhý otisk, pouhá opi-
 ce, "genie" je totéž, co volný duch, - společnosti
 nepodléhající, rocher de bronze v ní, zesobněná
 revolta pro ni, per se ens "personalita". Nadgēni-
 us však nejvyšší moudrost, však ~~nej~~ volnost, ne
 pouze relativní nepedobenost všelijakým sociál-
 ním idieteriím, ale absolutní, vůbec před ničím
 se nesklánějícím imperiozita a souverainita.
 Pojem této Boží Volnosti, v jádře Boží volnosti
 poznání v celém mnou limitovaném objemu je čímsi
 novým, před něčím skláněla se až dodneska vůle
 každého člověka; neobjevil se dosud Nadgenius-
 neboli Bůh, neznamená je a tudíž nanejvýš směšná
 bude Nejvyšší moudrost... Boží Volnost spočívá
 v učení o naprosté dominanci vůle, Libevůle nad
 "pravdou" a "logikou" těchto nejtěžších nětězů
 ducha, vlastního to Boha, praeter me, - sive vtěle-
 ní ideí otrectví... Za zády majíc poznání o na-
 prosté lživosti pravdy, absurdnosti logiky, kontra-
 dikčnosti a cirkulezity světa, směšné nicetnosti
 všeho toho neboli zavržitelnosti okovů, - pohrává
 si teď Boží Volnost souverainně jako cárem celým
 duchem, neméně než dáma svým kapesníčkem... - Vše
 jest má absolutní hříčka; základní věta mého
 ludibronismu neboli Boží Volnosti. Na Všetřun
 desazeny místo pravdy, logiky, ~~nejvyšší~~ skuteč-
 nosti: volné rozhodnutí, čin, vůle, libevůle, -
 ta nejbezmeznější, necouvající ani před největší
 absurditou ve smějícím se vědomí, že vůči základ-
 ní absurditě všeho - neboli nevyhnutelné podmínce
 Boží jseucnosti, je konsekventně věc stejně absur-
 dní, že relativní pravdivost jest jen espéce ab-
 solutní pravdivosti, nebějíc se např. tvrdit, že
 král Montezuma napsal Vergilievu Aeneidu a že
 gepard náleží mezi pisces; a hned zase nespouta-
 ně se dle skutečnosti a logiky řídit, jimi se
 spoutat, a v zápětí zas poute roztrhnout - sebe
 samu negovat ... a být bláznivým tancem a jediným
 kotrmelcem a nejstrašnějším blázincem a blbestí
 a sterilitou a smaradem a ničím, - a následkem
 toho nutně hned zas železnu vážností a nejstří-

zlivějším rozumem a sluneční myšlenkou a tvůrkyní nových vesmírů, - ze začarovaných, zpívajících květů hnůj a z hnoje květy tvoříc, jako její malá dceruška příroda činí, - z Ničehe Vše, ze Všehe Nic, budující a zpívající smrad a sluneční hnůj a hnojný, železně vážný kotrmelec a věčnou rybí pravdu, že gepard namaleval Monte zumovu Aneidu.

"Poprvé develil jsem si v posledních dvou ~~knížkách~~ řádkách podat - špatnou estaticně-ukázkou, kam až troufám si v praxi jít v důsledcích i tato věta..." - můj absurdismus nezastavuje se u fundamentální absurdity, přenáší se jako vše, co má charakter, i v praxi. - Odradí-li vás úmyslná a přesto jen zdánlivá nechutnost a hloupost této otázky mé filosofie, tím je lépe pro Vás. Chápete poněkud smysl a desah Volnosti "poznání"? a proč toto slovo dal jsem do úvazevek? že poznání má předpokladem otrockost jako vše lidské? Se stejnou, ne větší moudrostí jako patrarchům a králům, kněžím a pámbíčkům, modám a opinionibus podléhala lidská přirozenost přirozeně pravdě, logice, skutečnosti, poznání, - jen proto jim podléhala, že byla rabská. Skek nad ní - a člověk je ve Volnosti, Absolutnu je Bohem; však něco zcela jiného je člověk - Bůh a člověk - otrok: něco jiného je poznání a výboje a komandování, znásilňování a pohrávání. ...Lidský duch věřil dosud, že naredil se s pouty, že bez nich nemohl by žít jako hlemýžď bez své ulity ne; bál se každého prudšího pohybu, aby se z ní nevyvlíkl; byl stížen ataxií; nerozepjal křídla, v nekonečno se nerozletěl; stvořené jím samým překážky zatarasovaly mu všechny cesty koldekol; všechna jeho díla - kretká, úlomkevítá, mrzácká a žebrácká; jen drobty pravdy v temnotě hledal, jen hledal, jako se hledá upadnutý krejcar; však netřeba hledání, ba ani dobytí: člověk vše už má, nu a pak je vševěducí. Nekonečné, dříve černé světy zdvihnou se před jeho očima, přežehnuty-li jseuce

vnitřní září své Boží Volnosti vysílající své světlo na věci; Zrak jen jest vnitřní svítivost, oči jsou jediné svíčky, jediné slunce... A zmizely teď všechny obtíže s myšlením, dříve spojené, padly všechny překážky v duchu a ztratily se přestupné hory problémů, zacelily se pastí záhad, všechna vojska proti němu dříve bojevavší, stékají se pod prapory jeho, pevnosti všechny otevírají mu všechny evěncené brány. Přežíznuv jedno lano, kterým acrestat jeho dříve byl k zemi poután, povznesl se v nebe a vidí všechny věci, přehlíží je v černém jejich celku - vidí teprve "objektivně", nic jiného není objektivnost, než stání nad. xíVše je přestě jeho, On je vším - vždyt je Deus...

Co dává duchu, nejlépe a jediné, jasnovidnou chytost, tuto formu síly? Co jasnost myšlení, na sílu redukovanou? Co statečnost, srdnatost? Odpověď dává odstavec "Agere". Nejvyšší však ctnost myšlení; moudrost: Volnost zcela jest identická s Deesencí, s parolí "Jsem Absolutní Vůle". Proniknut jest jí li člověk, same sebou peddává se mu Boží Vědění - Omniscientia...

8.

"J.A.V." dává tedy člověku základ Božskosti a k tomu jako velkomyslným, plýtvavým nádavkem vše, čeho jeho animal potřebuje, měrou vrchovateu. Vzácná to přednost, uváží-li se jak inkompatibilní bývá u člověka vše vznešené se všedním. Ale zde, - extrémý se netýkají a stýkají, - to nejvznešenější pedává zde ruku všednímu-

---
Ale proč velebím tak výhody svého receptu, stejně jako přednosti štatného zboží svého jako dehaževaš a kuplířka? Čeho chci tím vlastně decílit?

"Cíl toho psaní, být Vám na cestě této poněkud prospěšný" napsal jsem na straně 3. Ale jsem benevolentníxí bonhomme, altruista, evce?

Nejsem spíš zlomyslný Mefiste?... Snad mám jen chuť přivést Vás k Dáblu, zkaziv Vás nadobro. Praxe, kterou Vám vnučuju, hodila by se k tomu. Nic není způsobilejší mahradit všechny cesty nazpět, strhnout za člověkem všechny mosty ... Kdybyste jako dnes skoro každý, omezil se na reflexy, meditace, teorie, narazil byste během doby na telik absurdit, metanic, hnusu, bezkrevnosti, zaprášených pavučin, že obrátil byste se konečně nazpět, - a zpáteční pochod mohl by se zdařit; pouhá teorie, pouhé "poznání" nezasahuje do nejhlubších hloubí. Avšak budete-li postupovat prakticky dle mých pekelně lstivých návedů - svedů, - zakeření se snad v hloubkách těch šílené idea "jsem Bůh" tak, že propadl jste navždy dáblu. Stane se z vás cosi tak podivného, monstruozního, že když snažil byste se vrátit ve stav bestialnosti a nevinosti, - i kdyby zdálo se Vám časem, že se to daří, - obludná transformace Vašeho Já nenechává te už zcela vykeřenit; zapomenutá třeba již vystrčí po čase zase své rehy zneva a zneva...., A Vy konečně s hrůzou poznáte, že z jejího očarování se už nevymaníte, - že pokusy setřást ji ze sebe, přibližují jen šílenství, --- a že konečně přece jen ze všeho nejlepší, poddat se mu a jít dále a dále po bežsky satanské cestě. A půjdete, nuceně, s odperem, hrůzou, slzami, dál - dál, stále hloub zapadaje... Čeho se zde ještě dožijete, uvidíte...

Věc je hrozná nade vše pomyšlení... Uchopí-li Vás jednou nežertevně, jste ztracen... Však jak zná místo z Fausta; Mefistof.: Sie ist verloren. Stimme von oben: Ist gerettet.--

Však pokouším Vás ještě těmi slovy?... Však--- zapomněl jsem zcela, že jsem zcela, že jsem egosolista? A sleduju pak tím listem cíl, pracovat jen k vlastnímu povznesení se z lidského bahna tím, že se snažím pevytáhnout z něj Vás?: skly egosolismu viděn jste mně jen obrazem něčeho, čím budu později sám, - třeba až po příštím solistíciu Světového roku?...

Však - - -existuju? zapomněl jsem já, zapomněl přízrak Vašeho snu, jímž jsem - že napsal: "nebo já neexistuju"? Ci úmyslně hraje si ten fantom Váš na něco skutečného, jako činí ostatně všichni ti p.p. Svoobodové a Nevetní, kteří se Vám zjevují v tom ludibrienistním životě, krásně Volterem charakterizovaném jako "mauvaise plainsanterie"?

A k jakému se cíli dává Vám tedy Vaše já, podjá dnes všechny ty rady?...

Však dolů z těchto výšin, - nejsme anfin jen červí? V pravdě má se však toto: nemyslete, že chci, abyste jednal dle praxe mnou doporučené: dávám Vám všechny své rady proto, abyste jich neposlouchal. Jaký by v tom byl smysl, kdybyste Vy, jenž chcete být Volný, poslouchal cizích pokynů? ... Avšak - existuje jiná cesta, než ta na níž ukazuju?...

Avšak - snad dávám vše to Vám jen proto, abyste si z látky této ušil sám šat, na Vás se hodící?

Avšak - nenapsal jsem, že "ani písmeno nesmí být tak na formuli J.A.V. pozměněno, nemá-li být celá zničená?"

Co je tedy pravda? ... Je snad vše jen šalebná hra a lež? Obelhávám snad i sám sebe? Nevím sám, co chci? či jedná se jen o literární ješitnost a eskamotáž? - Ci o všechno, všechno to zároveň?

Na Vás jest, sám abyste si dal odpovědi a rozhodnutí.

oooooooooooo

4.XI.1917/ Vysočany

Ladislav Klíma

O PATETICKÉM A LYRICKÉM STAVU DUCHA

oo

řeč k udělení Nobelovy ceny za písemnictví
1984

ooo

Často se setkávám, především u cizinců, s otázkou, čím je možno vysvětlit velikou oblibu poezie v mé zemi, proč je u nás zájem nejen o básně, ale dokonce potřeba poezie, a tím i schopnost ji vnímat, znatelně větší než jinde.

Je to dáno podle ^{mého} mínění dějinami českého národa v posledních čtyřech letech a především naším národním obrozením na počátku devatenáctého století. Ztráta politické samostatnosti ve třicetileté válce připravila nás o duchovní a politickou elitu, neboť ta byla umlčena nebo nucena opustit zemi, pokud neskončila na popravištích. Došlo nejen k přerušení kulturního vývoje, ale i k úpadku jazyka, nejen k násilné reketolizaci, ale i k násilné germanizaci.

Na počátku devatenáctého století přinesl vliv francouzské revoluce i romantismu však nové podněty a nový zájem nejen o demokratické ideály, ale i o rodný jazyk a národní kulturu. Jazyk se stal nejdůležitějším výrazem identifikace národa.

Poezie byla jedním z prvních literárních zájmů žánrů, které byly vzkříšeny. Stala se důležitým činitelem kulturního i politického probuzení a už tehdy pocítoval národ ze nové pokusy o české písemnictví velkou vděčnost. Lid, který ztratil svou

reprezentaci politickou, zbavený svých politických mluvčích, hledal si reprezentaci náhradní a vybíral si ji z těch svých duchovních sil, jež mu zbyly.

Odtud ona poměrně značná váha poezie v našem kulturním životě, zde je vysvětlení jejího kultu a jejího prestyže už v minulém století. Ale hrála významnou úlohu nejen tehdy. Rozkvetla k plné bohatosti také na začátku našeho století a mezi oběma světovými válkami, aby se pak stala nejdůležitějším projevem naší národní kultury v době války, za utrpení a ohrožení národa, a dokázala přes všechna vnější omezení a cenzuru vytvářet hodnoty, jež dávaly lidem sílu a naději. Podstatný podíl na kulturním životě připadá u nás lyrice i po válce, v posledních čtyřiceti letech. Lyrika jako kdyby byla předurčena nejen promlouvat k lidem z největší blízkosti, nejdůvěrněji, ale být i nejhlubším a nejbezpečnějším útočištěm, v němž hledáme útěchu ze strastí, jež se někdy ani neodvažujeme pojmenovat.

Jsou země, kde tuto úlohu útočiště nebo krouhve plní v první řadě náboženství a jeho kazatelé. Jsou země, kde národ nachází svůj obraz a svůj osud v katarzích dramát, nebo slyší ve slovech politických vůdců. Jsou země a národy, jež čtou vyjádření svých otázek i odpovědí na ně u duchovních a moudrých myslitelů, někde tuto úlohu plní novináři a sdělovecí prostředky. U nás jako

kdyby si duch národa pro svoje vtělení vybíral básníky a dělal z nich své mluvčí. Tato převaha lyriky, myslím, trvá. Básníci lyrikové, hnětli podobu národního vědomí a vyjadřovali národní aspirace v minulosti a hnětou toto vědomí i dnes. Národ si zvykl chápat věci tak, jak mu je podává jeho básník.

Viděno očima básníka je to něco úžasného. Ale...

Nemá i tenhle jev svůj rub? Neznemená přemíra lyriky porušení nějaké rovnováhy v kultuře? Připouštím, že v dějinách národů mohou být doby nebo nastat okolnosti, kdy je výhodnější a snežší, nebo dokonce jediné možná výpověď lyrická, se svou schopností vystačit s náповědí, náznakem a metaforou, zahalit jádro výpovědi, skrýt je před nepovolanými zraky. Připouštím, že řeč lyriky bývala často i u nás, zejména za politické nesvobody, řečí zástupnou, náhradní, řečí z nouze, protože se nejlépe hodila k vyslovování toho, co by se jiným způsobem vyslovit nedalo. Ale přesto mi otázka převahy lyriky už dlouho leží na srdci.

Tím spíš, že jsem se sám narodil lyrikem a celý život jsem jím zůstal.

Znepokojuje mě podezření, že onen sklon k lyrice a záliba v ní nemůže nebýt výrazem něčeho, co se snad dá označit jako stav ducha. Lyrismus, jakkoli hluboké může být jeho ponořování do skutečnosti, jakkoli bohaté a mnohovrstevné může být

jeho vidění věcí a jakkoli závratné jeho objevo-
vání a přitom i vytváření vnitřních rozměrů lid-
ství, je především záležitostí smyslů a citů, smysly
a city živí jeho fantazii, ale také naopak smysly
a city jsou jím oslovovány.

K plnosti vnitřního života jedince i k plnos-
ti kultury společnosti je však nutno, aby se na
nich vedle smyslů a citů podílely také rozum a
vůle. Kultura je neúplná, nejsou-li pěstovány
všechny její složky a podoby. Její plnost, zre-
lost i síla, její hodnota pro člověka i společ-
nost je tím větší, čím více duchovních potřeb
dokáže uspokojovat.

Neznamená převaha lyrismu, s jeho smyslovostí
a citovostí, upozadění sféry rozumové, s její
analyticitou a skepsí a kritičností? Neznamená
dále, že se plně neuplatňuje v kultuře prvek vol-
ní s jeho dynamičností a patosem?

Nehrozí takto jednostranně orientované kultu-
ře nebezpečí, že nebude schopna plnit své poslání
v plné míře a v plné šíři? Může mít společnost
inklinující převážně nebo především k lyrismu
vždycky dost sil, aby se uhájila a zajistila si
trvání?

Neznepokojuje mě ani tak nebezpečí možného za-
nedbávání té složky kultury, která se opírá o naše
schopnosti rozumové, rozvíjí se z reflexe a nachá-
zí svůj výraz v pokud možno objektivním konstatov-
ání věcí a jejich vztahů. Tato složka, vyznačující

se odstupem od věcí, duševní rovnováhou, neboť programově nepodléhá ani náladám a pocitům lyrického stavu ducha, ani vášním stavu patetického, nenechává se ukolébávat, ale také nevyrazí netrpělivě do útoku za nějakým mravním cílem, má v naší racionalisticko-utilitárně-praktické civilizaci dostatečně mohutné kořeny v potřebě vědět, poznat a poznatky využít. Rozvíjí se od renesance se spolehlivou samovolností. Setkává se sice někdy také s neporozuměním a vnějšími překážkami, ale její postavení v naší dnešní kultuře je přitom dominantní, přestože stojí před velkými problémy, neboť musí hledat nový způsob, jak do naší kultury znovu začlenit svoje pojmové myšlení a dát rozumu novou podobu, vzhledem k tomu, že nemůže zůstat rozumem doby předtechnické. Uvědomuji si, že je stejně důležitá jako obě ostatní, o nichž jsem se zmínil. Přesto jí zde nechci věnovat stejnou pozornost. Už proto, že pro umění, pro krásné písemnictví, není její způsob myšlení, myšlení pojmové, podstatné, zatímco já se bchi držet oněch dvou krajních stavů ducha, z nichž může vycházet ve své tvorbě spisovatel a které mají svůj protějšek v postojích čtenářů a posluchačů a skrze ně pak vliv na celkový charakter národní kultury.

Co mě znepokojuje, je možný nebo skutečný nedostatek patosu. Nesetkáváme se dnes s tímto slovem příliš často a užijeme-li ho tu a tam, pak

skoro s ostychem. Připadá nám zvetšelé jako staré kulisy romantického divadla, přežilé, jako kdyby znamenalo pouze špatné, povrchní a neprožité deklamování. Skoro jako kdybychom zapomněli, že jde o dramatický stav tenze, o cílevědomé, energické a odhodlané chtění, prahnutí, nikoli ovšem po nějakých hmotných statech nebo dokonce statech spotřebních, nýbrž o prahnutí po spravedlnosti, pravdě. Patos je rysem heroismu, a ten je ochotný strádat, snášet utrpení a je odhodlaný k oběti, bude-li to nutné. Užívám-li slova heroismus, nemám ovšem na mysli ten starý heroismus dějepisců a školních čítenek, heroismus válečný, nýbrž jeho podobu novodobou, heroismus, který nemá zbraně, je neokázalý, nenápadný, často úplně tichý, zcivilněný, nechci-li říci civilizovaný, zobčanštělý.

Domnívám se, že kultura je úplně, zralá a schopná trvání a rozvíjení jen tehdy, pokud vní má své místo patos, pokud mu rozumíme a dovedem ho ocenit a zejména pokud ho jsme schopni.

Co mě k tomu vede? Patos se svým heroismem je především nemyslitelný a nebyl by tím, čím je, kdyby ho neprovázelo hluboké porozumění věcem, porozumění kritické a všestranné, jiné, než jakého je schopna třeba nejcitlivější lyrika, nutně nekritická, neboť jí chybí odstup, distance, vždyť vypovídá v podstatě pouze o svém subjektu, a ještě k tomu o subjektu se světem splý-

vajícím, o subjektu, který tvoří s objektem jednotu. Patos by nebyl patosem, kdyby nevyplýval z pochopení podstaty sporu mezi tím, co je, a tím, co má být, aby společnost byla schopna patosu a aby byla její kultura úplná, musí rozumět své době i jinak než lyrickým způsobem. A není-li schopná patosu, není ochotna bojovat ani přinášet obětí.

Teprve literatura, která má vedle své kultury pojmového myšlení, vedle kultury rozumu nejen svou lyriku, nýbrž také svůj patos, své drama, svou živou tragedii, může dávat dost sil duchovních i mravních ke zvládnutí úkolů, před něž je společnost stále znovu stavěna. Teprve v umění tragédie vytváří a nachází společnost vzory svých postojů v závažných mravních a politických otázkách a učí se vyporádávat s nimi s důsledností, nezastavovat se uprostřed cesty. Teprve umění tragédie s jejími prudkými střety zájmů a hodnot v nás probouzí, rozvíjí a kultivuje společenskou stránku naší bytosti, činí z nás členy pospolitosti a dává nám příležitost, abychom opustili svou samotu. Teprve umění tragédie nerozdíl od lyriky, "umění osamělosti", tříbí schopnost rozlišovat, co je ze společenského hlediska podstatné a nepodstatné, teprve ono učí objevovat v porážkách vítězství a ve vítězstvích porážky, vůbec vědět, co je vítězství a co porážka.

Proto bych chtěl, když se dívám kolem sebe a hřeji se v přízni milovníků lyriky, být svědkem

nikoli konce tragédie, ale jejího znovuzrození, pro její patetický stav ducha. Pro onen stav rozechvění, když se v nás něco pohnulo a my začínáme chtít to, co považujeme za spravedlivé, za správné, a stavíme se proti tomu, co je, ačkoli by být nemělo.

Zatím co lyrický stav ducha je stavem soběstačného jedince, jenž vypovídá o vlastním nitru ztotožňujícím se a splývajícím s objektem, patetický stav tuto jednotu subjektu a objektu nezná. Rodí se z napětí mezi skutečností a mnou, mou představou o tom, jaká by ona skutečnost měla být. Ve svých důsledcích z napětí mezi mocí a rozumem, mezi politikou a morálkou. Lyrický stav mezi tím, co je, a tím, co má být, nerozlišuje. Lyrickému subjektu je lhostejno, zda jeho imaginace je zažehována skutečností nebo fikcí, pravdou nebo přeludem, iluze je pro ni stejně pravdivá, jako pro ni může být skutečnost přeludná. Lyrický stav se nezajímá o tyto rozdíly, nekonfrontuje je ^{ani} mezi sebou, ani se sám s nimi necítí konfrontován. Patetické já nejen tyto rozdíly vidí, ale také se s nimi cítí samo konfrontováno, vidí, jak proti sobě stojí dvě alternativy, dvě možnosti, a samo se cítí vtaženo do napětí mezi nimi. Právě toto napětí je uvádí do pohybu. Začátkem onoho pohybu je neklid, nespokojenost, rozhořčení, jeho cílem dosažení nebo nastolení stavu, který se jeví jako rozumný, přirozený, krásný a má podobu práva, spravedlnosti, svobo-

dy, lidské důstojnosti.

Na mravní velikosti a smysluplnosti tohoto pohybu nic nemění skutečnost, že se jeho cíl nestále vždy znova vzdaluje a že žádný skord oné harmonie, za níž se patos vrhá, není konečný. Phyb patosu je obdobou snah naší estetické emoce při vnímání uměleckého díla. I ona vždy znova marně usiluje, aby v plné míře obsáhla a vyčerpala jeho hodnoty ve vší jejich bohatosti a vychutnala jeho strukturu myšlenkovou i formální, pokouší se dopsáhnout toho, aby uspokojení a radost z uměleckého díla byly zároveň největší a nepomíjející.

Patos je v každé chvíli v předstihu, nestojí na půdě dneška, živí se jinou potravou, než jsou sladkosti přítomné chvíle, těch se dokáže zřící. Dovede se ovládat, být ukázněný, asketický, a to ve správném smyslu, nikoli totiž proto, že by musel, nýbrž na základě svého vlastního rozhodnutí, ví, proč to dělá. Nic z toho není pro něho obtížné. Jen nedovede být netečný a chladný. Bohudík. Neboť jinak by společnost zůstávala na mrtvém bodě a ve slepé uličce, pravda by byla služkou noci, právo nástrojem hrubé síly neboli bezprávím a křivdou. Pravda nevitězila, nevitězí a nebude vítězit bez patosu. Někdy nevitězí dokonce ani za tuto cenu. Ale v tom případě patos činí i z nezdaru, z toho, co by jinak vypadalo jako jakási živelná pohroma, osudová katastrofa, jako konec, něco víc. Činí z porážky obět, pozvedá neúspěch

na událost, která je součástí většího celku, na událost, která měla a má svůj smysl a plní své poslání jako dílčí pohyb k tomu, čeho má být dosaženo a čeho snad jednou dosaženo bude. Dokud v sobě chováme patos, trvá i naše naděje. Patos není možno porazit, přežívá své porážky. Přežívá je patos jedince i patos národů, s vážností, hrdosť a důstojností. Je povznešený nad neúspěchy. Proto je i vznešený a zároveň i povznášející. Povznešený, vznešený a povznášející i tam, kde by bez něho bylo místo jen pro skleslost a smutek.

Ale teď, když jsem vyslovil, co mi tak dlouho leželo na srdci, a ulevil své starosti, cítím nejen nutkání, ale i právo vrátit se znovu k otázce lyrismu a lyrického stavu ducha.

Mám k tomu řadu důvodů. Narodil jsem se lyrikem a provždy jsem jím zůstal; po celý život jsem se cítil ve své lyrické poloze dobře a bylo by nevděkem to nepřiznat; potřebuji sám před sebou tento svůj základní postoj ospravedlňovat a obhajovat, přestože vím, že v mých básních často zazněly i tóny, které měly svůj patos, vždyť jej může mít i něha, měl jej i můj smutek, měly jej mé úzkosti a obavy.

Chci však udělat něco víc. Chci se ujmout lyrického stavu ducha vůbec. Obhájit tento životní postoj a vyzvednout také jeho přednosti, když jsem se poklonil patosu. Zdá se mi to nejen spravedlivé, ale dokonce i svrchovaně časové. Nejen

vzhledem k přílišnému důrazu, jaký od dob osvícení naše tradiční kultura kladla na pojmové rozumové myšlení, jež nás (společně s rozvíjením naší volní složky) přivedla k dnešnímu neuspokojivému společenskému stavu, kdy cítíme nutnost změny a hledání jiných možností porozumění našim problémům. Především vzhledem k přebujelému volnímu napětí a tendencím vyhrocovat spory do dramatických střetů, jak jsme toho svědky. Zdá se mi to nutné vzhledem ke stupňující se agresivně chování ve společenských vztazích, ať už jde o agresivitu nesenou ještě nějakým patosem, nebo takovou, která je už jenom ničivá a žádného patosu ani není schopna. Chci poukázat na zvláštní přednost lyrismu právě za těchto okolností v dnešní době.

Neboť zatím co patetický stav ducha hoří netrpělivostí a překypuje úsilím ve snaze vypořádat se s neuspokojivým stavem a zmáhá tento úkol často s dobře míněnou, nicméně jednostrannou přímočarostí, lyrický stav ducha je stavem volního a cílevědomého napětí, je stavem spocinutí, které není ani trpělivé, ani netrpělivé. Stavem zklidněného prožívání hodnot, na nichž člověk staví nejhlubší, nejspodnější, nejzákladnější základy své rovnováhy a schopnosti obývat tento svět, obývat jej oním jediným způsobem, jímž je to možné, totiž poeticky, totiž lyricky, smím-li si dovolit použít tohoto Hölderlinova

obratu.

Patos nás pohání a stravuje, je s to nás v našem nepokoji a v naší touze po uskutečnění ideálu hnát k oběti a sebezničení. Lyrismus nás zadržuje ve svém laskavém objetí. Místo srážky sil prožíváme rozkoš jejich rovnováhy, odsunující je z našeho obzoru a dovolující nám počítovat jejich tlak. Místo narážení na hrany světa kolem nás splýváme s jaxx ním v jednotě a ztotožnění.

Patos má vždycky svého protivníka, je výbojný. V lyrickém stavu si člověk stačí sám. A jestliže ve své samotě promlouvá ještě k někomu druhému a oslovuje ho, není to jeho nepřítel. Člověkův protějšek za těchto okolností, ať je to příroda, společnost nebo jiný člověk, jako kdyby byl kusem jeho samého, jen dalším účastníkem lyrické samomluvy. To, co by jinak stálo proti nám, tím se necháváme prostupovat, zatímco i my sami to prostupujeme. Vposloucháváme se do toho, co nás obklopuje, a nacházíme právě tímto způsobem sami sebe. A právě takto a tím dosahujeme největší autentičnosti své identity a největší úplnosti své integrity. A také právě v tomto sebeodevzdávání nacházíme svoje bezpečí.

Patos je aktivní, usiluje o dosažení předsevzatého cíle. V lyrickém stavu nechceme ničeho dosáhnout, prožíváme, co již máme, a oddáváme se přítomnému a jsoucímu, i když tím jsoucím můžo

být i evokace minulosti. Není to z mravní lhostejnosti. Pohybujeme se pouze, nebo spíše tkvíme, v jiné rovině, dlíme v jiné poloze myšlení, cítění i chtění, v poloze osobní nezainteresovanosti vůle, nikoli neúčasti, nýbrž nezájmu o výsledky.

Zatímco patos musí vkládat do svého gesta sílu a dokáže být ve své dynamičnosti násilný, jeho protějšek síly nepoužívá. Je nenásilný a nepotřebuje se do míru. ~~potřebuje se do míru~~ milovnosti nutit. Rozevívá svou bezbrannou náruč a jeho gestem je gesto lásky. Nezmitá jím ani nepokoj intelektu, ani vášně, nezavodí s časem. Dokáže svým způsobem plynutí času popřít a ve svých vrcholných okamžicích s časem splynout v jakémsi zastavení, jemuž záleží jen na jediném: aby trvalo.

Lyrický postoj nechce druhé přesvědčovat. Nabízí jim pouze možnost, aby sdíleli to, co cítí a prožívá on sám. Nic více a nic méně. Nejde ani tak daleko, aby zaujímal stanovisko. Chybí k tomu odstup, vždyť splývá s tokem života. A jestliže nezaujímá stanovisko, je tím méně schopen se přít.

Ale snad je možno odvážit se ještě dalšího kroku a nadhodit otázku možného vlivu lyrického stavu ducha například v ekonomice, ekologii nebo politice. Ptát se po možném podílení se lyrického stavu ducha na přetváření člověkovy vědomí vůbec, na eventuálních změnách jeho způsobu vnímání a vidění, na oné změně, která je obecně považována

nutnou, mají-li být tradiční způsoby chování, vzhledem k tomu, že nejsou na výši dnešních problémů, nahrazeny jinými. Snad je možno položit otázku spolupůsobení lyrismu při eventuálním posunu od pojmového myšlení /das begriffliche Denken/ k rozumnému vnímání /vernünftige Wahrnehmung, Vernunft Wahrnehmung/, když jsme se dostali do stavu, který C.F. Weizsäcker /Wege in der Geffir, str. 258/ charakterizuje slovy: "Sestylizovali jsme svou společnost takovým způsobem, jaký neodpovídá ani vnímání citovému, ani vnímání rozumovému. Následek je rozklad citů a oněmění rozumu." /"Wir haben unsere Gesellschaft in einer Weise stilisiert, die weder der Wahrnehmung der Affekte noch der Wahrnehmung der Vernunft entspricht. Die Folge ist eine Desintegration der Affekte und ein Verstummen der Vernunft."/

Lyrický stav ducha, jakkoli se to může zdát paradoxní, je s to přispívat jako jedna ze sil k tomu, aby se naší civilizaci vrátila rozumnost. Nepomáhá například i k tomu, aby technika byla řízena opět rozumem, rozumem ovšem spojeným se životem a s přírodou jiným způsobem než pomocí racionálních abstrakcí, tedy rozumem, který by byl jiným než náš nynější racionálně utilitární rozum pojmového myšlení.

Nabízí se i jako mírnící činitel našeho výbojného a dynamického ducha, naší tolik se prosazující vůle. Dynamismus a vůle, spolu s kulturou

pojmového myšlení, byly sice zdrojem našeho technického a hospodářského rozmachu, našich průmyslových revolucí a tím i mocenského vlivu ve světě. Ale přinesly s sebou i naše dnešní potíže a záporné stránky, jež vystupují do popředí tím více, čím větších úspěchů tento dynamický a výbojný duch dosahuje. Je to duch podrobování a dobývání, duch ovládnání přírody zrovna tak jako lidí a národů a celých civilizací, duch racionalizované vůle po moci nad přírodou i nad lidmi. Je to onen stav ducha, kdyse naše vůle chce zmocňovat, čeho se dá, obohacovat se a hromadit statky, místo abychom se z věcí těšili bez toho, že bychom si je poříдили. Toto příliš silné chtění může být vyváženo a drženo na uzdě a vedeno k postojům jiným než výbojně kořistnickým právě lyrickým postojem nezájmovosti vůle. Neděje-li se tak, zvrhá se ve chtivost. Jak napsal E.F.Schumacher / v knize *Small is beautiful*, str.27/: "Člověk, který je veden chtivostí anebo závistí, ztrácí schopnost vidět věci v jejich úplnosti a celistvosti, a z jeho opravdových úspěchů se stávají nezdary. A jestliže se těmihle neřestmi nekazí celé společnosti, může se sice stát, že budou dohazovat užasných věcí, ale budou ve stále větší míře neschopné řešení nejzákladnějších otázek lidského každodenního života." / "A man driven by greed or seeing things in their roundness and wholeness,

and his very successes become feillures. If whole societies become infected by these vices, they may indeed achieve astonishing things but they become increasingly incapable of solving the most elementary problems of everyday existence."/

Není vedle nutnosti nové hodnotové orientace, jak o ní mluví různí autoři, i lyrický stav ducha spočívající ve ztotožňování se s přírodou a se světem kolem nás vůbec, jedním z možných zdrojů vnitřní proměny člověka a tím i jednou z cest, jak jej ^{VY}vést z jeho neudržitelného postavení samozvaného pána, který se staví mimo přírodu, nad ní a proti ní? Není lyrický stav ducha jednou z možností, jak překonat pojmání přírody jako věci dané člověku, jeho síle a dovednosti, aby se jí zmocňoval, nakládal s ní jako se svou kořistí a sytil svou nenasytitelnou chtivost? A není konečně lyrický stav ducha také oním Heideggerem požadovaným obratem ve vztahu k jsoucnu? Obratem spočívajícím v tom, že necháme jsoucno být tím, čím je, aby nás posléze samo oslovilo a ukázalo se nám ve své smysluplné podstatě tak, že se nám stane srozumitelné?

Je možno nevidět, že lyriismus ztělesňuje protipól kultu síly a moci a nabízí se zcela samozřejmě jako jeden z korektivů tendence řešit společenské otázky mocenskými prostředky a mocenskými boji, mocí technickou, mocí ekonomickou, mocí organizač-

ní, mocí politickou, mocí fyzickou, mocí, která je v každém případě vždycky jen produktem neúplného pochopení, "ein Produkt unvollständiger Einsicht"? A právě tak je možno jej stavět proti modlářství práce a výkonu, proti posedlosti myšlenkou ovládnutí a využívání přírody i lidí. Zvláště když moc často povyšuje výkonnost a zdokonalování svých mocenských systémů na nejpřednější zájem, i když jde o systémy, jež z vyššího hlediska vůbec nejsou funkční a konejí ~~své~~ své dílo za cenu ztrát na důstojnosti člověka, na hodnotách nejen hmotných, ale i mravních, za cenu ztráty harmonie v člověku i harmonických vztahů mezi lidmi.

Mnoho lidí je si dobře vědomo, že onen vystupňovaný stav chtění, dobývání, expanze a exploatace musí být spoután a držěn na uzdě, nemají-li škody, které z něho vcházejí jako jeho jakýsi negativní sociální produkt, převážit užitek. Ale uvědomovat si tyto skutečnosti, pouze o nich vědět, je málo. Aby došlo k nějaké podstatné změně a k podstatnému odvratu od snahy stupňovat moc a rozvíjet ji do všech směrů a ke škodě člověka, je třeba změny stavu ducha, změny ve vědomí, anebo, jak to bylo kdysi krásně řečeno, "revoluce hlav a srdcí".

Nechci se pokoušet činit z lyrismu nebo dokonce jen z lyriky politickou sílu nebo nástroj politiky a zbežovat poezií a vůbec umění jeho nejvládnějšího, specifického a ničím nezastupitelného poslání ani podřizovat toto jeho poslání zájmům

jiným. Nicméně se domnívám a odvažuji se to říci, že lyrický stav ducha je něčím, co daleko přesahuje oblast lyriky i poezie a umění vůbec. Tam, kde by se výrazně projevoval, mohl by vtisknout kultuře a vůbec všem institucím společnosti nové příznivé rysy. Nepomáhal by nutné celkové změně vědomí, procesu, k němuž dnes už u mnoha lidí dochází, nejvíce u umělců, nejméně u těch, kdo se nechali vtáhnout do mocenské hry politiky. Plnil by svým způsobem podobnou úlohu jako mystická meditace - ostatně lyrice vždycky blízká, jenomže je oproti lyrice prostředkem nebo nástrojem příliš výlučným. Působil by k tomu, aby lidé "získávali schopnost a ochotu dospět ke zklidnění vůle a spatřit světlo, které se ukazuje teprve při zklidněné vůli" /"den Willen still werden zu lassen und das Licht zu sehen, das sich erst bei still gewordenem Willen zeigt"/. Byl by jako mystická meditace školou vnímání, školou toho, jak nechávat skutečnost, aby k nám přicházela sama /"eine Schule der Wahrnehmung, des Kommenlassen der Wirklichkeit", C.F. Weizsäcker/.

Každá kultura toto poslání plnit nemůže. Skládat naděje pouze v kulturu jako takovou, v kulturu ve smyslu pěstování a dalšího třibení toho, co jsme převzali z minula, vedlo by ke zklamání. Byla by to pořád ta tradiční kultura vůle a starého rozumu. I kdybychom zapomněli, že naše kultura dokázala být nejen nesnášenlivá / přestože panuje přesvědčení, že ke kultuře patří i tolerance, snášenlivost/, že

dokázala být utlačivá, arogantní a mesianistická, být pro mnohé důležité hodnoty necitlivá, mnohým nerozumět a neopak vnucovat leccos, co hodnotou není, nemůžeme nevidět, že legitimita tradičních jejích ~~sdělovací~~ hodnot je víc než otřesena.

Toto poslání může dnes plnit jen kultura ~~XXIX~~ cházející z podstatně modifikovaného stavu vědomí, z jiného stavu ducha, pro nějž je příznačné ztotožňování se se světem, vciťování, sympatie, soucítění a nezainteresovanost vůle. Její moudros přestože by v ní hrál základní úlohu tak neracionální element, jako je láska, nemusela by být o nic menší než moudrost kultury, s níž máme co činit dnes.

Chce se mi dokonce prohlásit, že teprve ona by byla onou šťastnou a vskutku blahodárnou kulturou jakou by měla být.

A zde, když to říkám, vtírá se mi do mysli ještě jedna otázka, která se mi v této chvíli zdá skoro jen otázkou řečnickou: Není patos živen a hnán právě vizí tohoto šťastného a blahodárného porozumění věcem a jejich moudrého uspořádání na podkladě sympatie a soucítění? V duchu "lásky jako vidoucího postoje duše, rušícího boj o existenci", jak to formuloval C.F. Weizsäcker? Není patos pokusem o překročení vlastního stínu a pokusem o návrat do Arkádie, kde rozumné, spravedlivé a přirozené je totožné se skutečností? Není

patos jen pokusem o návrat k idyle, to jest ke stavu, kdy nad sebou nepocitujeme žádnou cizí moc a mizí rozpor mezi tím, co je, a tím, co být má, ke stavu, kdy rozum a moc, mravnost a politika mohou spolu sedět u jednoho stolu? A není nakonec ztracený ráj, o nějž patos usiluje, světem lyrismu? Není právě poezie, lyrika, jedním z hlavních strůjců a tlumočnicků vize tohoto ráje?

Při těchto větách jsem v pokušení stát se z lyrika rodem lyrikem z přesvědčení, lyrikem volbou.

Poděkování, které po předání Nobelovy ceny za písemnictví pronesla ve Stockholmské radnici dne 10. prosince 1984 jeho dcera Jana Seifertová

Vaše Veličenstva, Vaše královské Výsosti, paní a pánové.

Všechno, co můj otec kdy napsal, kromě jeho prvotin ovšem, vznikalo bez velkých pretencí. Jeho pohnutky k psaní byly bezprostřední a nemířil příliš daleko sni vysoko. Pokoušel se pouze zmocnovat se svým slovem života, jako se on, život, pro něho zázračný, vždycky a přeze všechno zázračný, zmocňoval jeho.

Bylo to pro něho krásné dobrodružství, hledat pravé slovo pro úžes nad jablonovou větví se strunami pevučin, pro melancholii osleplého zrcadla, pro začátek vzplanutí a zdroje závratí, pro výzvu ke vzdorování všemu, co se podobá smrti.

Jestliže se však dnes smí domnívat, že se mu při tomto dobrodružství podařilo napsat verše, které jsou přijímány jako něco víc než jen jeho osobní povzdech nebo opojené vydechnutí, je to pro něho - na sklonku života- velké zadostiučnění.

Řadí se z pocty, které se jeho dílu dostalo, a je za ni vděčný jako za každou odezvu, s níž se jeho básně setkávají. Uvědomuje si přitom že ani odezva, ani uznání nejsou samozřejmostí, nýbrž spíše jakýmsi druhem milosti, která zdaleka nepotkává všechny, kdo jí jsou hodni. Proto také myslí v této chvíli na básníky, kteří se nedočkali ani nesrovnatelně menšího uznání a potvrzení zdaru svého úsilí, mnohdy možná houževnatějšího, než bylo jeho, a někdy bolestně vykupovaného. A těm by chtěl při této příležitosti připít.

ooooo

